

**TURUN
YLIOPISTO**
Oikeustieteellinen
tiedekunta

Patenttien rajat ylittävä vakuuskäyttö EU:ssa

Sivullissitovuutta koskevan sääntelyn nykytila ja sääntelyn tulevaisuus

OT00BG66 Esineoikeus ja kansainvälinen talous

Pro Gradu-tutkielma

Laatija:

Sanni Saru

17.11.2025

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro Gradu -tutkielma

Oppiaine: OT00BG66 Esineoikeus ja kansainvälinen talous

Tekijä: Sanni Saru

Otsikko: Patenttien rajat ylittävä vakuuskäyttö EU:ssa. Sivullissitovuutta koskevan sääntelyn nykytila ja sääntelyn tulevaisuus

Ohjaaja: Teemu Juutilainen

Sivumäärä: 77 sivua

Päivämäärä: 17.11.2025

Patenttien käyttö vakuutena erityisesti rajat ylittävissä vakuuskäyttötilanteista on toistaiseksi ollut melko vähäistä. Teknologian kehityksen ja yritysten omaisuudessa tapahtuvien muutosten vuoksi patenttien merkitys rahoituksen saamisen edistäjänä on kuitenkin kasvanut. Tämän vuoksi patenttien rajat ylittävään vakuuskäyttöön nykyisellään liittyviä haasteita tulisi pyrkiä poistamaan ja vakuuskäyttöä edistämään. Patenttien käyttöön vakuutena liittyy useita erilaisia haasteita, ja tässä tutkielmassa on keskitytty tarkastelemaan haasteita sivullissitovuuden saavuttamiseen näkökulmasta

Tutkielma tarkastelee patenttien rajat ylittävää vakuuskäyttöä EU-alueella sivullissitovuuden näkökulmasta. Tutkielmassa paikannetaan nykytilanteen haasteiksi erityisesti epätietoisuus vieraan maan sivullissitovuuden edellytyksistä eli julkivarmistusvaatimuksista sekä lainvalintasäännöt, jotka ohjaavat soveltamaan samaan vakuusjärjestelyyn usean eri maan lakeja. Tutkielmassa tarkastellaan tapoja helpottaa vakuuskäyttöä lainvalintasääntöjen ja aineellisen oikeuden muutosten keinoin.

Tutkielman ensimmäisessä osassa, eli nykytilanteen haasteiden paikantamisessa, on kyse lainopillisesta tutkimuksesta. Tutkielman menetelmällisesti toinen osa, eli ratkaisuvaihtoehtojen tarkastelu, on puolestaan de lege ferenda -tutkimusta. Apuna tutkielmassa hyödynnetään aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa kehitettyjä teoreettisia malleja esinevakuusoikeuden yhdenmukaistamisesta, sekä erilaisia valmiita säädösmalleja ja mallilakeja.

Tutkielmassa osoitetaan, että lainvalintasääntöjä muuttamalla ei ole saavutettavissa helpotusta nykytilanteen haasteisiin. Näin ollen patenttien vakuuskäytön edistämiseksi tarvitaan lainsäädäntötoimia. Patenttien rajat ylittävän vakuuskäytön edistämiseksi lainsäädäntötoimilla tulisi harmonisoida ja yhtenäistää sivullissitovuuden edellytyksiä ja julkivarmistuskeinoja EU-jäsenmaissa. Ensisijaisena keinona tutkielmassa esitetään EU-direktiiviä, jolla harmonisoitaisiin julkivarmistuskeinoja. Tämän ohella tutkielmassa esitetään, että EU:n yhtenäispatenttiasetusta voitaisiin laajentaa sääntelemään myös yhtenäispatenttien vakuuskäyttöä. Pidemmän aikavälin keinona ja askeleena kohti sääntelyn laajamittaisempaa yhtenäistämistä esitetään tutkielmassa EU-näkökulmasta laadittua patenttien vakuuskäyttöä koskevaa mallilakia, jonka EU-jäsenmaat voivat halutessaan implementoida, ja joka voisi toimia pohjana tulevaisuudessa patenttien vakuuskäyttöä sääntelevälle EU-asetukselle, jolla sivullissitovuuden edellytykset yhtenäistetään laajamittaisemmin.

Avainsanat: patentit, esinevakuudet, yhtenäispatentti, eurooppapatentti, Euroopan unioni, esineoikeudellinen lainvalinta, sivullissitovuus, julkivarmistus

Sisällys

Patenttien rajat ylittävä vakuuskäyttö EU:ssa	I
Lähteet.....	V
Lyhenteet.....	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen tausta.....	1
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus	3
1.3 Tutkimusmenetelmät	5
1.4 Tutkielman rakenne.....	7
2 Patenttien vakuuskäyttö EU:ssa tällä hetkellä	8
2.1 Patenttien vakuuskäyttö ja sivullisittomuus EU-alueella.....	8
2.1.1 Sääntely Suomessa.....	8
2.1.2 Patenttien vakuuskäytön erot EU-alueella pääpiirteittäin	10
2.2 Patenttien rajat ylittävään vakuuskäyttöön soveltuva EU-sääntely ja kansainväliset sääntelymallit	12
2.3 Rajat ylittävän patenttien vakuuskäytön haasteet nykysääntelyn puitteissa ..	18
2.4 Tapoja harmonisoida ja yhtenäistää sääntelyä maiden välillä.....	22
3 Patentit vakuutena ja lainvalintakysymykset	25
3.1 Esineoikeuden erityispiirteet kansainvälisen yksityisoikeuden lainvalintasääntöjen näkökulmasta	25
3.2 Nykyiset lainvalintasäännöt ja niiden haasteet EU-alueella.....	27
3.3 Vaihtoehtoisia lainvalintasääntöjä	31
3.4 Lainvalintasääntövaihtoehtojen sovittaminen nykytilanteeseen.....	35
3.4.1 Yhtenäispatentin vakuuskäyttöön sovellettavat lainvalintasäännöt.....	35
3.4.2 Eurooppapatentin vakuuskäyttöön sovellettavat lainvalintasäännöt	41
4 Patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn harmonisointi ja yhtenäistäminen EU:ssa.....	46
4.1 Aineellisen oikeuden harmonisointiin ja yhtenäistämiseen kehitettyjä malleja	

4.2 EU-maiden patenttien vakuuskäyttöä koskevat erityispiirteet sääntelyn harmonisoinnin ja yhtenäistämisen kannalta	49
4.3 Erilaisten olemassa olevien sääntelymallien sovittaminen EU-alueelle.....	51
4.3.1 UNCITRAL mallilaki ja IP-lisäys malleina EU-sääntelylle?.....	51
4.3.2 Mallia Yhdysvaltojen järjestelmästä?.....	54
4.3.3 EBRD:n mallilaki ja DCFR EU-sääntelyn perustana?	56
4.4 EU:n sääntelykeinot patenttien vakuuskäytön harmonisoimiseksi ja yhtenäistämiseksi	59
4.4.1 Patenttien vakuuskäyttöön harmonisointi ja omaehtoinen yhtenäistäminen	59
4.4.2 Tiiviimpi yhteistyö halukkaiden jäsenmaiden välillä ja sääntelyn yhtenäistämien patenttien vakuuskäytön erityistapausten osalta	64
4.4.3 Patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn yhtenäistäminen EU-asetuksin....	68
5 Johtopäätökset	72

Lähteet

Kirjallisuus

- Akkermans, Bram, Lex Rei Sitae and the EU Internal Market – Towards Mutual Recognition of Property Relations. *European Property Law Journal (EPLJ)* 7(3) 2018, s. 246–266.
- Akkermans, Bram – Ramaekers, Eveline, Article 345 TFEU (ex Article 295 EC), Its Meanings and Interpretations. *European Law Journal (ELJ)* 16(3) 2010, s. 292–314.
- Akkermans, Bram – Ramaekers, Eveline, Free Movement of Goods and Property Law. *European Law Journal (ELJ)* 19(2) 2013, s. 237–266.
- Akkermans, Bram – Rupp, Caroline, Queen Lex Rei Sitae – Off With Her Head? *European Property Law Journal (EPLJ)* 7(3) 2018, s. 209–211.
- Bogdan, Michael – Hellner, Michael, *Svensk internationell privat- och processrätt*. Nionde upplagan. Nordstedts Juridik 2020.
- Brinkmann, Moritz – Rüter, David – Scarback, Bianca, Security Rights in Intellectual Property in Germany, s. 395–431 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.
- Cervantes, Iván Heredia, Security Rights in Intellectual Property in Spain, s. 657–675 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.
- Frieze, Kenneth, Valuing Intellectual Property in Distressed Situations: Brand Appraisals. *The Secured Lender* 61(1) 2005, s. 26–29.
- Haarmann, Pirkko-Liisa, *Immateriaalioikeus*. 5., Uudistettu painos. Talentum 2014.
- Heller, David – Leitzinger, Leo – Walz, Uwe, Intellectual Property as Business Loan Collateral: A Taxonomy of Institutional and Economic Determinants. *GRUR International* 73(5) 2024. s. 379–392.
- Helsen, Frederic, Security in Movables Revisited: Belgiums Rethinking of the Article 9 UCC System. *European Review of Private Law (ERPL)* 23(6) 2015, s. 959–1025.
- Hirvonen, Ari, *Mitkä menetit? Opas oikeustieteen metodologiaan*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki 2011.

- Juutilainen, Teemu, Esinevakuudet ja oikeuden eurooppalaistuminen. *Lakimies* 1/2011, s. 19–40.
- Juutilainen, Teemu, *Secured Credit in Europe: From Conflicts to Compatibility*. Bloomsbury Publishing Plc 2018.
- Juutilainen, Teemu, Esinevakuusjärjestelmien yhteensovittaminen Euroopassa. *Lakimies* 7–8/2019, s. 1064–1067
- Juutilainen, Teemu, Security Rights in Intellectual Property in Finland, s. 353–372 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.
- Juutilainen, Teemu, Onko materiaalistuminen mahdollisuus kansainväliselle esineoikeudelle? *Lakimies* 7–8/2023, s. 1037–1058.
- Kaisto, Janne – Tepora, Jarno, *Esineoikeus eurooppalaistuvassa Suomessa*. Helsingin kamari Oy 2012.
- Kalouta, Galateia, The Draft Common Frame of Reference in the Courts. The Remaking of Comparative Law, s. 696–718 teoksessa Andenas, Mads – Fairgrieve, Duncan (toim.), *Courts and Comparative Law*. Oxford University Press 2015.
- Kieninger, Eva-Maria, Freedom of Choice of Law in the Law of Property? *European Property Law Journal (EPLJ)* 7(3) 2018, s. 221–245.
- Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.
- Koulu, Risto, *Kansainvälinen varallisuus oikeus pääpiirteittäin*. Talentum 2005.
- Lehavi, Amnon, *Property Law in a Globalizing World*. Cambridge University Press 2019.
- Leskinen, Minni, De lege ferenda -tutkimuksesta metodina ja tieteenä. *Lakimies* 7–8/2022, s. 1158-1185.
- Losada, Fernando – Juutilainen, Teemu – Havu, Katri – Vesala, Juha, Property and European Integration: Dimensions of Article 345 TFEU. *Tidskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (JFT)* 3/2012, s. 203–224.
- Luginbuehl, Stefan, An Institutional Perspective I: The Role of the EPO in the Unitary (EU) Patent System, s. 45–56 teoksessa Wadlow, Christopher – Pila, Justine (toim.), *The Unitary EU Patent System*. Bloomsbury Publishing Plc. 2015.
- Martínez-Escribano, Celia, *Consequences of the European Succession Regulation*

- in European Property Law. *European Review of Private Law (ERPL)* 25(3) 2017, s. 553–674.
- McCormack, Gerard, *Secured Credit and the Harmonisation of Law : The UNCITRAL Experience*. Edward Elgar Publishing 2011.
- Muir-Watt, Horatia, *The role of the conflict of laws in European private law*, s. 44–58 teoksessa Twigg-Flesner, Christian (toim.), *The Cambridge companion to European Union private law*. Cambridge University Press 2010.
- Müller-Stoy, Tilman – Pascholf, Florian, *European patent with unitary effect as a property right*. *Journal on Intellectual Property Law & Practice* 9(10) 2014, s. 848–860.
- Oesch, Rainer – Pihlajamaa, Heli – Sunila, Sami, *Patenttioikeus. 3., Uudistettu painos*. Talentum Media 2014.
- Pertegás Sender, Marta, *International property law and territoriality*, s. 221–236 teoksessa Fogt, Morten M. (toim.), *International property law and territoriality*. Edward Elgar Publishing 2024.
- Raitio, Juha – Tuominen, Tomi, *Euroopan unionin oikeus. 3., uudistettu painos*. Alma Insights 2025.
- Ricolfi, Marco, *Security Rights in Intellectual Property in Italy*, s. 439–467 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.
- Saarnilehto, Ari – Annola, Vesa – Hemmo, Mika – Karhu, Juha – Kartio, Leena – Tammi-Salminen, Eva – Tolonen, Juha – Tuomisto, Jarmo – Viljanen, Mika, *Varallisuus-oikeus. 2., uudistettuun painokseen, 2012, perustuva online-teos*. Alma Talent, päivittyvä e-kirja. Päivitetty 2017-2025. (<https://verkkokirjahylly.almainights.fi/teos/EAIBGXCTDG#piste:t1J>, Luettu 10.10.2025).
- Schaafsma, Sierd J., *The hidden conflict of law rule in the Berne and Paris principle of national treatment*, s. 300–304 teoksessa Kamperman Sanders, Anselm (toim.), *The Principle of National Treatment in International Economic Law*. Edward Elgar Publishing 2014.
- Séjan, Michel – Binctin, Nicolas, *Security Rights in Intellectual Property in France*, s. 373–393 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), *Security Rights in Intellectual Property*. Springer International Publishing 2020.

- Sigman, Harry C., Security in movables in the United States – Uniform Commercial Code Article 9: a basis for comparison, s. 54–80 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), Security Rights in Movable Property in European Private Law. Cambridge University Press 2004.
- Storme, Matthias E. – Malekzadem, Jasmine, Security Rights in Intellectual Property in Belgium, s. 119–146 teoksessa Kieninger, Eva-Maria (toim.), Security Rights in Intellectual Property. Springer International Publishing 2020.
- Tammi-Salminen, Eva: Eurooppalaistuva yksityisoikeus – näkökohtia integraation vaikutuksista erityisesti varallisuus-oikeudessa, s. 413–444 teoksessa Ojanen, Tuomas – Haapea, Arto (toim.), EU-oikeuden perusteita II – aineellisen EU-oikeuden aloja ja ulottuvuuksia. Edita 2007.
- Tammi-Salminen, Eva, Kohti yhtenäistä eurooppalaista esinevakuusoikeutta – millaisin keinoin? s. 363–387 teoksessa Kairinen, Martti – Iire, Tero (toim.), Varallisuus, vakuudet ja velkojat : juhlaulkaisu Jarmo Tuomisto 1952-9/6-2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012.
- Tammi-Salminen, Eva, Esinevakuusoikeuden perusteet. Talentum Pro 2015.
- Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa, Esinevakuudet. 2., Uudistettu painos. Kauppakamari 2016.
- Terryn, Evelyne, The Common Frame of Reference: an optional instrument? European Parliament, Directorate General for Internal Policies, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Legal Affairs, 2010.
- Tosato, Andrea, Secured Transactions and IP-licenses: Comparative Observations and Reform Suggestions. Law and Contemporary Problems 81(1) 2018, s. 155–180.
- Tuominen, Markku, Teollisoikeudet vakuutena. Werner Söderström lakitieto 2001.
- Tuominen, Tomi, Kansainvälinen yksityisoikeus Euroopan unionissa. Alma Talent 2024.
- von Bar, Christian – Clive, Eric – Schulte-Nölke, Hans (toim.), Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law : Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition. Sellier - European Law Publishers GmbH 2009.
- Weise, Steven O., U.C.C. Survey—Article 9 Developments. The Business Lawyer 59(4) 2004, s. 1649–1662.
- Wuolijoki, Sakari, Pankkioikeus II. 3., Uudistettu painos. Alma Talent 2023.

Virallislähteet

COM(2023) 535 final. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Pk-yritysten apupaketti.

HE 45/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yhdistetystä patenttitoimioistuimesta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta sekä patenttilain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

YK:n yleiskokouksen päätös 71/136, 13.12.2016.

Oikeustapaukset

KKO 1988:31

KKO 1993:49

Medialähteet

Access to Finance – EBRD. <https://www.ebrd.com/home/what-we-do/policy-and-business-advice/legal-reform/financial-law/access-to-finance.html>. Luettu 27.3.2025.

European Patent Office (EPO), National law relating to the EPC. 23. Painos. 2023. <https://www.epo.org/en/legal/national-law>. Luettu 29.9.2025.

Eurostat, EU small and medium-sized enterprises: an overview. 2022. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220627-1>. Luettu 8.3.2025.

Günther, Kirsi – Hasanen, Kirsi, Tyypittely, teoksessa Vuori, Jaana (toim.), Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto 2021. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/tyypittely/>, Luettu 7.11.2025.

Heljala, Hanna – Myllymäki, Merja – Suomalainen, Milka. Mikä on pk-yritysten vaikutus talouteen – määritelmällä on väliä. Tilastokeskus 20.9.2023. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mika-on-pk-yritysten-vaikutus-talouteen-maaritelmalla-on-valia>. Luettu 8.3.2025.

History of EBRD <https://www.ebrd.com/home/who-we-are/ebrd-history.html>. Luettu 27.3.2025.

Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), Eurooppapatentti ja Euroopan patenttisopimus, päivitetty 14.11.2023.

https://www.prh.fi/fi/aineettomatoikeudet/patentit/patentointi_ulkomailla/eurooppapatentti.html. Luettu 29.9.2025.

Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), Patenttihakemuksista, patenteista ja lisäsuojatodistuksista maksettavia muita maksuja, päivitetty 1.1.2024.

<https://www.prh.fi/fi/hinnastot/patentit/muitmaks.html>. Luettu 6.11.2025.

Patentti- ja rekisterihallitus (PRH), Tilasto: PRH:een tehdyt patenttihakemukset, päivitetty 17.1.2025. https://www.prh.fi/fi/patentit/tilastoja/yrit_yksit.html. Luettu 10.3.2025.

Tieteen termipankki, Esineoikeudellinen lainvalinta, kirjoittanut Teemu Juutilainen.

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:esineoikeudellinen_lainvalinta.

Luettu 6.11.2025.

United Nations Commission On International Trade Law (UNCITRAL), Status: UNCITRAL Model Law on Secured Transactions (2016).

https://uncitral.un.org/en/texts/securityinterests/modellaw/secured_transaction/status. Luettu 29.10.2025.

Muut lähteet

Draft Common Frame of Reference (DCFR), 2009.

EBRD Model Law on Secured Transactions, 1994.

Implementing Regulations to the Convention of the Grant of European Patents, 1.4.2025.

UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions, 2007.

UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions: Supplement on Security Rights in Intellectual Property, 2010.

UNCITRAL Model Law on Secured Transactions, 2016.

UNCITRAL Model Law on Secured Transactions: Guide to Enactment, 2017.

World Intellectual Property Organization, WIPO and Intangible Asset Finance:

Moving Intangible Asset Finance from the Margins to the Mainstream. 2022.

<https://doi.org/10.34667/tind.47112>

Lyhenteet

DCFR	Draft Common Frame of Reference
EBRD	Euroopan jälleerakennus- ja kehityspankki (European Bank for Reconstruction and Development)
EPO	Euroopan patenttivirus
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
Euroopan patenttisopimus	Yleissopimus Eurooppapatentin myöntämisestä (EPC) SopS 8/1996
IP-oikeudet	Immateriaalioikeudet
PatA	Patenttiasetus 669/1980
PatL	Patenttilaki 550/1967
PRH	Patentti- ja rekisterihallitus
Pk-yritykset	Pienet ja keskisuuret yritykset
SEUT	Sopimus Euroopan unionin toiminnasta
TRIPS	Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
UCC	Uniform Commercial Code
UNCITRAL	United Nations Commission on International Trade Law
WIPO	World Intellectual Property Organization
YK	Yhdistyneet kansakunnat
Yhtenäispatenttiasetus	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1257/2012, yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä. Annettu 17.12.2012.
YrKiinL	Yrityskiinnityslaki 634/1984

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Patenttien käyttö vakuutena on toistaiseksi verrattain harvinaista. Esimerkiksi Suomessa Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) rekisteriin kirjatuista patenteista vain murto-osaan kohdistuu panttaus.¹ Patenttien vakuuskäytön vähyyden taustalla olevat syyt ovat monen tekijän summa,² mutta yhdeksi syyksi vakuuskäytön vähyydelle on esitetty sitä, että patenttien käyttöön vakuutena liittyy paljon epävarmuutta. Erityisesti rajat ylittävissä rahoitusjärjestelyissä tämä korostuu, ja osapuolet saattavat olla epävarmoja siitä, minkä lain mukaan vakuus tulisi perustaa, ja millä edellytyksin vakuus saadaan eri maissa olevia sivullisia kohtaan sitovaksi, ja näiden selvittämisestä voi aiheutua osapuolille suuria kustannuksia, vähentäen vakuuden käytön houkuttelevuutta.³

Immateriaalioikeuksien, mukana lukien patenttien, merkitys osana yritysten varallisuutta on kuitenkin kasvanut merkittävästi.⁴ Kun aikaisemmin yritysten oli useammin mahdollista käyttää esimerkiksi tuotantolaitoksia ja niihin kuuluvia välineitä vakuutena rahoituksen saamiseksi, yritystoiminnan muutosten myötä tällaiset mahdollisuudet ovat vähentyneet. Esimerkiksi monilla teknologia-alan yrityksillä liiketoiminnassa ei ole enää kyse esineiden tuottamisesta ja myymisestä, vaan myytävä tuote voikin olla jotain aineetonta.⁵ Tämän johdosta koko yrityksen omaisuus voi koostua pääosin aineettomasta omaisuudesta, ja merkittävä osuus voi tällöin olla immateriaalioikeuksia. ”Perinteisen” yritysomaisuuden puuttuessa rahoituksen hankkiminen tavanomaisin keinoin luottolaitoksilta voi olla haastavaa, jos aineettoman omaisuuden ansioita vakuusomaisuutena ei tunnisteta.⁶

Etenkin pienillä ja keskisuurilla yrityksillä (pk-yritykset) tilanne voi olla se, että suuri osa yrityksen omaisuudessa on sen immateriaalioikeuksissa, esimerkiksi keksinnöissä ja niihin

¹ Juutilainen 2020, s. 368–370.

² Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa patenttien arvostukseen ja vakuuden täytäntöönpanoon liittyvät haasteet ja korkeat kustannukset sekä patenttien luonteesta johtuvat haasteet, kuten se, että patentit ovat voimassa vain rajallisen ajan ja niiden arvo voi laskea uusien keksintöjen myötä, ks. Heller – Leitzinger – Walz GRUR 2019, s. 380 ja Kieninger 2020, s. 2–6.

³ Lehavi 2019, s. 217.

⁴ Tuominen 2001, s. 22, Heller – Leitzinger – Walz GRUR 2019, s. 379.

⁵ Tuominen 2001, s. 22.

⁶ Yksi vaikuttava tekijä voi olla myös se, että eri pankkisääntelyissä immateriaaliomaisuutta vakuutena ei tunnisteta sellaiseksi vakuudeksi, joka vähentäisi luottolaitosten likviditeettivaatimuksia, mikä osaltaan vähentää tällaisten vakuuksien hyväksymisen houkuttelevuutta. Tämä jää kuitenkin erillisenä ilmiönä tämän tutkielman tarkastelun ulkopuolelle. Ks. Heller – Leitzinger – Walz GRUR 2019, s. 380.

haetuissa patenteissa, ja ilman muunlaista omaisuutta tällaisten yritysten voi olla vaikea saada rahoitusta ja siten apua toimintansa kehittämiseen ja yrityksen kasvattamiseen.⁷ Toki tilanne on sama yrityksen koosta riippumatta, mikäli yrityksen omaisuus kostuu pääosin aineettomasta omaisuudesta.

Juuri pk-yritysten tukemisella voi olla huomattava merkitys talouden kehitykselle yleisemminkin, sillä maailmanlaajuisesti tarkasteltuna pk-yritykset kattavat 90 % kaikista yrityksistä ja työllistävät yli puolet kaikista työntekijöistä.⁸ Vaikka yksittäiset yritykset ovatkin siis pieniä, on niillä kokonaisuutena kokoaan huomattavasti suurempi merkitys. Myös Suomessa pk-yritysten osuus kaikista yrityksistä on huomattavan suuri, määrittelytavasta riippuen jopa 99 % kaikista yrityksistä.⁹ Samoin EU-alueella vuoden 2019 tietojen mukaan pk-yritykset kattavat valtaosan koko yritys kentästä, ja ne työllistävät yli 60 % työllisistä EU-alueella.¹⁰ Pk-yritysten toimintaedellytysten lisääminen voi siis vaikuttaa talouskasvuun yleisemminkin, sillä niiden osuus kaikista yrityksistä on niin suuri. Yhtenä tekijänä osana talouskasvun edistämistä on se, että näillä yrityksillä olisi mahdollisuus saada rahoitusta, ja yritysten aineeton omaisuus ja erityisesti immateriaalioikeudet voisivat olla tässä apuna.¹¹

Pk-yritysten merkitys onkin tunnustettu EU:ssa viime vuosina. Tämän vuoksi Euroopan komissio on ehdottanut erilaisia toimia, joiden avulla pk-yritysten toimintaa voitaisiin helpottaa, ja komissio on sitoutunut varmistamaan sääntelyn avulla yritysten toimintamahdollisuuksia.¹² Vaikka aineettoman omaisuuden käyttöä rahoituksen saamiseksi ei näissä toimitissa olekaan mainittu, olisi se nähdäkseni myös yksi keino edistää pk-yritysten toimintaedellytyksiä. Mahdollisuus käyttää patenteja vakuutena ei myöskään hyödytä yksinomaan pk-yrityksiä, vaan koosta riippumatta kaikki yritykset, joiden varallisuus on pääosin aineetonta omaisuutta, hyötyisivät tästä muutoksesta, vaikka niiden mahdollisuudet hankkia varallisuutta muillakin keinoin olisivatkin pk-yrityksiä paremmat.

Komissio on tunnistanut lisäksi pk-yrityksiin liittyen tilanteita, joissa erityisesti rajat ylittävää toimintaa harjoittavat yritykset voivat kohdata haasteita. Tällä hetkellä komissio on kiinnittänyt huomiota verotukseen liittyviin haasteisiin,¹³ ja lisäksi komissio on päättänyt

⁷ WIPO 2022, s. 3.

⁸ WIPO 2022, s. 3.

⁹ Heljala – Myllymäki – Suomalainen 2023.

¹⁰ Eurostat 2022.

¹¹ WIPO 2022, s. 4.

¹² COM(2023) 535 final, s. 3–4.

¹³ COM(2023) 535 final, s. 4.

ottaa pk-yritysten tarpeet paremmin huomioon tulevassa lainsäädännössään.¹⁴ Rahoituksen saamisen osalta komissio on keskittynyt toistaiseksi erilaisiin EU-johtoisiin rahoitusohjelmiin,¹⁵ mutta nähdäkseni myös muita ratkaisuja tulisi harkita, kuten juuri immateriaalioikeuksien vakuuskäytön helpottamista.

Vaikka immateriaalioikeuksien kasvava merkitys on havaittu, on niiden käyttö vakuutena edelleen yleisesti vähäistä.¹⁶ Patenttien rajat ylittävän vakuuskäytön, ja laajemmassa kuvassa kansainvälisen esineoikeuden osalta EU:n haasteeksi on tunnistettu, että yhtenäisen vakuusjärjestelmän kehittämisessä ei olla onnistuttu.¹⁷ IP-vakuusmarkkinat ovat EU:ssa kehittymättömät, ja vaikka IP-oikeuksiin liittyen on olemassa paljon erilaista kansainvälistä sääntelyä ja kansainvälisiä sopimuksia, niissä korkeintaan todetaan vakuuskäytön olevan mahdollista, ottamatta tarkemmin kantaa siihen, kuinka tämä käytännössä tapahtuu.¹⁸ Vaikuttaa siis selvältä, että immateriaalioikeuksien vakuuskäyttöön EU:ssa liittyy nykyisellään epäselvyyttä, ja jo sen mahdollisesti mukana tuomien positiivisten talousvaikutusten vuoksi on tarpeen selvittää, voiko vakuuskäyttöä jotenkin lainsäädännön keinoin edistää.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen rajaus

Edellä todetusti immateriaalioikeuksien vakuuskäytössä EU:ssa on kehitettävää, erityisesti kun kyse on rajat ylittävästä rahoitusjärjestelystä, jossa osapuolet sijaitsevat eri valtioissa. Nykyään yritysten varallisuus on enenevässä määrin myös aineetonta, ja mahdollisuus käyttää tällaista omaisuutta vakuutena edistäisi yritysten mahdollisuuksia rahoituksen saamiselle ja siten myös mahdollisuuksia kasvattaa yritystoimintaa. Tämän vuoksi tutkielmani tarkoituksena on selvittää, voisiko tällaisen aineettoman omaisuuden vakuuskäyttöä lainsäädännön keinoin edistää.

Yrityksillä voi olla monenlaisia immateriaalioikeuksia, joita ne voivat käyttää vakuutena. Koska eri immateriaalioikeudet eivät ole keskenään samanlaisia, ja jokaisen vakuuskäyttöön liittyy omia erityispiirteitä, rajaan käsittelyn tässä tutkielmassa ainoastaan patentteihin. Patentin arvo on vähemmän riippuvainen esimerkiksi sen haltijana olevan yrityksen

¹⁴ COM(2023) 535 final, s. 8.

¹⁵ COM(2023) 535 final, s. 14.

¹⁶ Heller – Leitzinger – Walz GRUR 2019, s. 379.

¹⁷ Lehavi 2019, s. 238.

¹⁸ Kieninger 2020, s. 2, 6–8.

tunnettuudesta, kuluttajien näkemyksistä ja markkinatilanteesta, toisin kuin tavaramerkin,¹⁹ joten niiden hyödyntäminen rahoituksen saamiseksi on mahdollista laajemmalle joukolla yrityksiä, myös pk-yrityksille ja juuri toimintaansa aloitteleville yrityksille. Tämän vuoksi juuri patenttien vakuuskäyttöä helpottamalla voitaisiin vastata edellä esiteltyihin käytännön elämän haasteisiin. Patentteihin keskittymisen lisäksi rajaan tutkimuksen koskemaan ainoastaan yritysten välisiä rahoitustilanteita, jolloin esimerkiksi kuluttajansuojaan liittyviä seikkoja ei oteta huomioon. Patenttien haltijoista suuri osa on yrityksiä,²⁰ ja nähdäkseni erityisesti kansainvälisessä kontekstissa patenttien käyttö yksityishenkilöiden lainojen vakuutena on todella marginaalista, ja sen vuoksi tämä jää tutkielman rajauksen ulkopuolelle.

Rajat ylittävän vakuuskäytön tarkastelun rajaan koskemaan EU-alueella tapahtuvaa vakuuskäyttöä ja EU-alueelle myönnettyjä patenteja. Alueellinen raja on tarpeen ensinnäkin käytännön syistä, jotta aihetta on mahdollista käsitellä järkevästi tutkielman puitteissa. Lisäksi raja EU-alueelle on kannattava, koska tällä alueella on mahdollista myös todellisuudessa vaikuttaa patenttien vakuuskäyttöön lainsäädäntötoimin, kun taas laajemmassa maantieteellisessä kontekstissa tämä ei enää ole todennäköistä ylikansalliseen lainsäädäntöön liittyvien haasteiden vuoksi. Vaikka esineoikeus onkin EU:ssa vielä korostuneen kansallista,²¹ on lainsäädäntöä yhtenäistetty viime vuosina paljon immateriaalioikeuksien alalla, viimeisempänä esimerkkinä yhtenäispatenttiasetus,²² joka mahdollistaa yhtenäisen patenttisuojan kaikkien osallistuvien jäsenvaltioiden alueella. Koska patenteja koskevaa sääntelyä on merkittävältä osin yhtenäistetty, ajatuksenani on, että yhtenäistämistä voitaisiin mahdollisesti jatkaa ulottamalla se koskemaan myös patenttien vakuuskäyttöä.

Kuten todettua, patenttien ja muiden immateriaalioikeuksien käyttöön vakuutena liittyy paljon epäselvyyttä. Nyt keskityn juuri rajat ylittäviä tilanteita silmällä pitäen olennaiseen kysymykseen eli siihen, millä edellytyksin vakuusjärjestely saadaan sivullisia sitovaksi. Muut

¹⁹ Tavaramerkkiin verrattuna patenttien arvo muodostuu seikoista, jotka eivät riipu patentin haltijasta, vaan tavasta hyödyntää patenttia. Tämä voi tehdä patenteista rahoittajan näkökulmasta houkuttelevamman vakuuden tavaramerkkiin verrattuna, sillä tavaramerkin arvo voi olla riippuvainen esimerkiksi tavaramerkin haltijan tunnettuudesta. Tavaramerkin arvon määrittämisestä ks. esimerkiksi Frieze 2005, s. 26–29.

²⁰ PRH 2025.

²¹ Akkermans 2018, s. 248.

²² Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1257/2012, yhtenäisen patenttisuojan luomiseksi toteutettavasta tiiviimmästä yhteistyöstä. Annettu 17.12.2012.

mahdolliset patenttien vakuuskäyttöön liittyvät haasteet jäävät tarkastelun ulkopuolelle, sillä niitä ei ole mahdollista käsitellä riittävän syvällisesti tutkielman ohjepituuden puitteissa.

Jotta on mahdollista selvittää, miten sivullissitovuuden haasteisiin patenttien vakuuskäytössä voitaisiin lainsäädäntötoimin vastata, tulee ensin kartoittaa, mitä haasteita tarkalleen nykytilanteeseen liittyy. Tutkielman taustakysymyksenä onkin se, miten rajat ylittävissä patenttien vakuuskäyttötilanteissa menetellään tällä hetkellä erityisesti sivullissitovuuden näkökulmasta. Millaisia sääntöjä sovelletaan, ja millä perusteella sovellettava laki määritellään? Tarkoituksena on hahmotella kuvaa siitä, mitkä seikat voivat tällä hetkellä aiheuttaa epäselvyyttä ja sitä kautta mahdollisesti oikeudenmenetyksiä, jos vakuusjärjestelyä ei osata toteuttaa sivullisia sitovasti. Tämän selvityksen perusteella on mahdollista pyrkiä vastaamaan varsinaisiin tutkimuskysymyksiin. Tutkielman keskeisenä tarkoituksena on selvittää, miten lainsäädäntötoimin voitaisiin helpottaa patenttien vakuuskäyttöä erityisesti sivullissitovuuteen liittyvien epäselvyyksien näkökulmasta. Tätä tarkastelen pääosin kahdesta näkökulmasta, jotka voidaan tiivistää tutkimuskysymyksiksi seuraavasti:

- 1) Millaisin keinoin sivullissitovuuden saavuttamiseen liittyvää epävarmuutta voitaisiin vähentää ja haasteisiin vastata patenttien vakuuskäyttöä koskevia lainvalintasääntöjä kehittämällä?
- 2) Millaisin keinoin sivullissitovuuden saavuttamiseen liittyvää epävarmuutta voitaisiin vähentää ja haasteisiin vastata patenttien vakuuskäyttöä koskevaa lainsäädäntöä harmonisoimalla tai yhtenäistämällä EU:ssa?

1.3 Tutkimusmenetelmät

Menetelmien osalta tutkimus jakaantuu kahteen osaan. Tutkielman ensimmäisessä osassa tarkoituksena on kartoittaa nykytilaa ja tällä hetkellä voimassa olevia normeja. Nykytilan kartoituksessa metodina on pääasiassa käytännöllinen lainoppi, voimassa olevan oikeuden tulkinta.²³ Tässä osiossa käytän aineistona erityisesti nykytilannetta käsittelevää oikeuskirjallisuutta ja tarkastellakseni erityisesimerkkinä patenttien vakuuskäyttöä Suomessa, käytän lähteen myös aiheeseen liittyvää lainsäädäntöä ja sen esitöitä. Eurooppapatentteja ja

²³ Hirvonen 2011, s. 21–22.

yhtenäispatentteja koskevassa käsittelyssä lähteenä käytän myös näitä koskevaa sääntelyä erityisesti vakuuskäyttöä koskevin osin.

Tässä osiossa esitetään myös oikeusvertailevia näkemyksiä, mutta kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesti oikeusvertailevasta tutkimuksesta, vaan aikaisemman oikeusvertailevan tutkimuksen pohjalta tehtävistä havainnoista ja soveltamisesta tutkielman kontekstissa. Vertailun avulla on tarkoitus selvittää eroavaisuuksien päälinjoja, jotka voivat vaikuttaa siihen, miten patentteja voidaan tällä hetkellä käyttää vakuutena, ja toisaalta siihen, millä tavalla sääntelyä voidaan EU:ssa yhtenäistää. Eri jäsenmaiden välisiä eroja hahmottelemalla pyritään havaitsemaan tilanteita, jotka tällä hetkellä voivat johtaa oikeudenmenetyksiin, tai joissa sivullisia sitovan vakuuden perustaminen voi edellyttää huomattavaa selvitystyötä.

Tutkielman menetelmällisesti toisessa osassa on kyse de lege ferenda -tutkimuksesta. Nykytilanteen aiheuttamien haasteiden havaitsemisen jälkeen tarkoituksena on pohtia, miten haasteisiin voitaisiin lainsäädännön keinoin vastata. Niiden haasteiden osalta, joihin vastausta ei ole mahdollista löytää voimassa olevaa lainsäädäntöä tulkitsemalla, on tarkoitus hahmotella omia ratkaisuvaihtoehtoja. Kyse on lainopillisesta de lege ferenda -tutkimuksesta,²⁴ jossa hahmotellaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja havaitun lainsäädäntöaukon selvittämiseksi. Tutkimus pyrkii tarjoamaan perustellun ratkaisun tai ratkaisuja, joiden avulla lainsäädäntöä voitaisiin kehittää.

Aineistona de lege ferenda -osiossa käytän muissa oikeusjärjestyksissä omaksuttuja säädösmalleja sekä erilaisia mallilakeja. Tutkin, millaisia ratkaisuja muualla, oli se sitten muissa maissa tai esimerkiksi erilaisissa kansainvälisissä instituutioissa tai järjestöissä, on omaksuttu, eli käytän soveltavaa oikeusvertailua.²⁵ Sovitan näitä malleja EU-alueelle ja pyrin niiden avulla hahmottelemaan mahdollisia sääntelyratkaisuja. Tarkastellessani sitä, miten erilaiset sääntelymallit voisivat soveltua eri EU-maihin, käytän apunani ideaalittyypittelyä,²⁶ jotta käsittelemiäni sääntelymalleja ei tarvitse tarkastella jokaisen yksittäisen jäsenmaan näkökulmasta. Patenttien rajat ylittävän vakuuskäytön kehittämistä tarkastellessani käytän apunani myös aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa hahmoteltuja esinevakuuksien ja laajemmin esineoikeuden kansainvälistymiseen ja sääntelyn harmonisointiin ja

²⁴ Leskinen LM 2022, s. 1167.

²⁵ Leskinen LM 2022, s. 1169–1171.

²⁶ Günther – Hasanen 2021.

yhtenäistämiseen kehitettyjä teoreettisia malleja.²⁷ Eri yhtenäistämismallien toimivuutta arvioin käyttäen apunani Juutilaisen esinevakuussäntelyn yhteensopivuuden lisäämiselle asettamia tavoitteita, eli yhtäältä säntelyn ennakoitavuutta ja toisaalta reaktiivisuutta ja jäsenmaiden vastaanottavaisuutta uudelle säntelylle.²⁸ Näin pyrin hahmottelemaan, miten patenttien vakuuskäyttöä voitaisiin EU-alueella sivullisittavuuden saavuttamisen näkökulmasta edistää.

1.4 Tutkielman rakenne

Käsittely aloitetaan katsauksella nykytilanteeseen, eli patenttien vakuuskäyttöön EU:ssa tällä hetkellä. Tätä varten tarkastellaan ensin pääpiirteissään patenttien vakuuskäyttöä ja sivullisittavuuden edellytyksiä Suomessa ja verrataan tätä muiden EU-jäsenmaiden tilanteisiin. Tämän jälkeen tarkastellaan patenttien vakuuskäyttöön liittyvää EU-säntelyä ja muita kehitettyjä säntelymalleja, ja näiden kaikkien avulla pyritään hahmottelemaan tilanteita, joissa sivullisittavuuteen liittyen saattaa olla epäselvyyttä, sekä syitä tälle epäselvyydelle.

Nykytilan haasteiden paikantamisen jälkeen tutkielmassa selvitetään sitä, miten tilanteeseen voitaisiin vaikuttaa. Aikaisemmassa tutkimuksessa esitettyjen lainsäädännön yhtenäistämisen mallien kautta hahmotellaan, kuinka haasteita voitaisiin vähentää. Käsittely aloitetaan lainvalintasäntöistä, niihin tällä hetkellä liittyvistä ongelmista ja vaihtoehtoisten säntöjen tutkimisesta. Lainvalintasäntöjen jälkeen käsitellään patenttien vakuuskäyttöön ja sivullisittavuuteen liittyvää aineellista säntelyä ja hahmotellaan tapoja yhtenäistää säntelyä, pohtien eri vaihtoehtojen vahvuuksia ja heikkouksia. Lopuksi esitetään johtopäätökset ja kirjoittajan etenemisehdotus patenttien vakuuskäytön haasteiden vähentämiseksi.

²⁷ Erityisesti Juutilainen 2018 ja Lehavi 2019.

²⁸ Juutilainen 2018, s. 144, 147, 172.

2 Patenttien vakuuskäyttö EU:ssa tällä hetkellä

2.1 Patenttien vakuuskäyttö ja sivullisittomuus EU-alueella

2.1.1 Sääntely Suomessa

Suomessa yksi esinevakuusoikeuden keskeisistä periaatteista on julkisuusperiaate, joka liittyy tiiviisti vakuusjärjestelyjen sivullisittomuuteen. Julkisuusperiaate edellyttää, että sivullisiin ulottuvat oikeusvaikutukset ovat ulkopuolisten havaittavissa. Vakuuksien kohdalla tämä tarkoittaa yleensä sitä, että järjestelyn sivullisittomuus edellyttää julkivarmistusta eli toimia, joiden myötä sivulliset voivat saada tiedon vakuuden olemassaolosta.²⁹ Julkivarmistuskeinoja ovat traditio, denuntiaatio ja kirjaaminen,³⁰ joista patenttien kohdalla tulee kyseeseen vain kirjaus, sillä patentin fyysistä hallintaa ei ole mahdollista siirtää, eikä ole olemassa sellaista kolmatta osapuolta, jolle patentin panttauksesta voisi ilmoittaa.

Suomessa patenttien vakuuskäyttöä säädellään patenttilaissa (PatL), jonka 44.1 §:n mukaan patentin panttauksesta on pyynnöstä tehtävä merkintä patenttirekisteriin. Patenttiasetuksen (PatA) 42 §:n mukaan merkinnästä on ilmentävä oikeudenhaltijan nimi, kotipaikka ja osoite sekä siirron tai panttauksen päivämäärä, tai jos merkintäpyyntöä ei voida heti ratkaista, tieto siitä, että merkintää on pyydetty. PatL 44.6 §:n mukaan vilpittömässä mielessä panttauksen kirjaamista pyytävän merkintä jää voimaan, vaikka patentti olisi pantattu toiselle aikaisemmin, jos aikaisempaa panttausta ei ole kirjattu rekisteriin. Panttausmerkinnällä on siis vaikutus ainakin suhteessa myöhempään luovutuksensaajan, ja lähtökohtaisesti sen oikeus pysyy voimassa, joka on ensin hakenut oikeuden merkitsemistä patenttirekisteriin. Laista tai sen esitöistä ei käy tämän tarkemmin ilmi, kuinka patenttien panttauksen kohdalla tulisi menetellä, joten muutoin toimitaan yleisten esineoikeuden panttausta koskevien oppien mukaisesti.

Edellä esitetylle tulkinnalle saadaan kuitenkin vahvistusta korkeimman oikeuden ratkaisuksista KKO 1988:31 ja KKO 1993:49. Tapauksessa KKO 1988:31 oli kyse nimenomaisesti patentin panttauksesta, ja siinä korkein oikeus katsoi, että kahdesta patentin panttauksesta vain se, joka oli merkittynä patenttirekisteriin, oli voimassa konkurssipesää vastaan. KKO 1993:49 liittyi puolestaan patentin omistusoikeuden siirtoon, johon sovelletaan samaa PatL 44 §:ää kuin

²⁹ Tammi-Salminen 2015, s. 117.

³⁰ Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 48–52.

patenttien panttaukseenkin. Tapauksessa A oli luovuttanut omistusoikeuden B:lle, mutta omistusoikeuden siirtoa ei oltu kirjattu patenttirekisteriin. Korkein oikeus katsoi, että tällöin A:n velasta voitiin ulosmitata kyseinen patenttirekisteriin merkitty patentti. Nämä kaksi korkeimman oikeuden ratkaisua korostava patenttirekisteriin tehtävien kirjauksien merkitystä juuri sivullissitovuuden näkökulmasta, sillä vain rekisteriin kirjatut toimet, oli kyse sitten panttauksesta tai omistusoikeuden siirrosta, ovat sitovia ulkopuolisiin nähden.

Patenttilain mukaisesti patenttien vakuuskäytössä on siis kyse panttauksesta. Vaikka panttauksessa julkivarmistuksella, patenttien kohdalla patenttirekisteriin tehtävällä merkinnällä, on suuri merkitys, on osapuolten tekemällä panttaussopimuksella oikeusvaikutuksia heidän keskinäisessä suhteessaan myös ennen julkivarmistusta.³¹ Suomessa panttaus voidaan siis jakaa kahteen erilliseen osaan: niihin toimenpiteisiin, joilla panttaus saadaan sitovaksi osapuolten välillä, sekä toimenpiteisiin, joilla panttaus tehdään myös sivullisia sitovaksi. Itse panttaussopimukselle ei ole asetettu muotovaatimuksia, vaan osapuolet saavat sopia panttauksesta vapaamuotoisesti.³² Tiettyjä sisältövaatimuksia sopimuksella on katsottu tästä huolimatta olevan, jotta oikeustoimea voidaan pitää panttauksena. Tällaisia vaatimuksia on katsottu olevan ainakin panttikohteen sekä pantin turvaaman saatavan määrittely.³³ Nämä ovat ehtoja, joiden täytyminen on välttämätöntä sopimuksen tehokkuuden kannalta.³⁴ Tämän perusteella Suomessa siihen, että oikeustoimi katsotaan panttaukseksi, ei riitä pelkästään osapuolten vakuustarkoitus, vaan tiettyjen vähimmäisedellytysten on täytyttävä, jotta kyse olisi panttauksesta, vaikka pääsääntönä onkin panttaussopimuksen muotovapaus.

Sivullissitovuuden aikaansaaminen edellyttää siis julkivarmistusta, ja patenttien panttauksen kohdalla julkivarmistuskeinona on PatL 44 §:n mukaisen kirjauksen tekeminen patenttirekisteriin. Aikaisemman oikeuskirjallisuuden perusteella on hieman epäselvää, kenen pyynnöstä kirjaus tehdään, eikä tällaisesta ole oikeuskäytäntöä. Kirjaus tehdään pyynnöstä, ja yleensä sen tekee pantinsaaja, mutta merkintä voidaan tehdä myös pantinantajan pyynnöstä.³⁵ Hieman epäselvyyttä on myös sen suhteen, mitä tietoja kirjaamispyynnön yhteydessä tulee antaa. Pantinsaajan tehdessä kirjaamispyynnön edellytetään jonkinlaista osoitusta siitä, että

³¹ Tammi-Salminen 2015, s. 152.

³² Tammi-Salminen 2015, s. 201.

³³ Tammi-Salminen 2015, s. 211.

³⁴ Wuolijoki 2023, s. 52.

³⁵ Tuominen 2001, s. 179 ja Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 68, vrt. Tammi-Salminen 2015, s. 285, jossa todetaan, että kirjausta hakee nimenomaan pantinsaaja.

panntaus on tapahtunut, vaikka varsinaisesti suostumista pantinantajalta ei tarvita. Usein panttaussopimus toimii osoituksena panttauksesta, mutta muunkinlaisen näytön esittäminen on mahdollista.³⁶ Olennainen havainto seuraavaksi käsiteltäviin muihin eurooppalaisiin vakuusjärjestelmiin verrattuna on se, että kirjaamishakemukselle ei ole lain tai oikeuskäytännön perusteella tarkkoja muotovaatimuksia, eikä esimerkiksi panttaussopimusta liitetä kokonaisuudessaan patenttirekisteriin. Toisaalta merkinnän hakeminen ei ole täysin ilmoituksenvaraista, sillä jonkinlaista näyttöä panttauksen tapahtumisesta on esitettävä.

2.1.2 Patenttien vakuuskäytön erot EU-alueella pääpiirteittäin

Suomessa patenttien panttaus, kuten panttaus yleensäkin, voidaan jakaa kahteen osaan, keskinäisen sitovuuden synnyttävään panttaussopimukseen sekä sivullissitovuuden varmistavaan julkivarmistukseen. Patenttien kohdalla julkivarmistuskeinona toimii panttauksen kirjaus patenttirekisteriin, mutta muunlaisiakin julkivarmistuskeinoja on olemassa. Yleistä esinevakuusreksiteriä ei Suomessa ole, mutta sivullisia sitova panttaus edellyttää julkivarmistusta muilla keinoin.

Huolimatta siitä, että EU-oikeus on yhtenäistänyt lainsäädäntöä jäsenmaiden välillä paljon, esineoikeuden alalla sääntely on pitkälti edelleen kansallista,³⁷ ja eri EU-jäsenmaissa on keskenään hyvin erilaisia esinevakuusjärjestelmiä. Nyt tarkastelen jäsenmaiden esinevakuusjärjestelmien eroja nimenomaan patenttien vakuuskäytön näkökulmasta. Eva-Maria Kieninger³⁸ on koostaessaan raporttia eri maiden immateriaalioikeusvakuuksista jaotellut esinevakuusjärjestelmiä funktionaalisiin ja ei-funktionaalisiin järjestelmiin.³⁹ Funktionaalille järjestelmille tyypillistä on, että järjestelmä tuntee vain yhden yleisen vakuusoikeuden, joka kattaa kaikenlaiset vakuusjärjestelyt, riippumatta järjestelyn muodosta tai vakuutena olevasta omaisuudesta, ja julkivarmistuskeinona toimii vakuusoikeuden kirjaaminen. Yksi esimerkki tästä on Yhdysvaltojen vakuusjärjestelmä, josta on otettu mallia myös erilaisiin esinevakuuksiin koskeviin lainsäädäntömalleihin,⁴⁰ sekä eurooppalaisista

³⁶ Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 69–70.

³⁷ ks. esimerkiksi Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 34–35.

³⁸ Kieninger 2020.

³⁹ Kieninger 2020, s. 15. *kirjoittajan oma vapaa suomennos (Englanniksi functional and non-functional jurisdictions).

⁴⁰ Esimerkkinä voidaan mainita jäljempänä käsiteltävät UNCITRAL mallilaki ja DCFR kirja IX, Kieninger 2020, s. 15.

maista Belgia, jossa on hiljattain toteutettu esinevakuusjärjestelmän uudistus, ottaen mallia edellä mainituista järjestelmistä.⁴¹

Suurin osa eurooppalaisista esinevakuusjärjestelmistä sijoittuu kuitenkin siihen ryhmään, jota Kieninger nimittää ei-funktionaaliseksi tai hajanaiseksi. Hajanaisille järjestelmille tyypillistä on Kieningerin mukaan se, että erilaisia vakuusjärjestelyjä ja erilaista vakuusomaisuutta koskevat erilaiset säännöt liittyen esimerkiksi vakuuden perustamiseen tai julkivarmistukseen.⁴² Tämän ryhmän sisällä järjestelmiä voidaan jaotella vielä perinteisiin ja moderneihin. Perinteisille järjestelmille, kuten Saksalle, tyypillistä on, että julkivarmistusta ei välttämättä edellytetä laisinkaan,⁴³ kun taas modernimmissa järjestelmissä, kuten esimerkiksi Ranskassa, julkivarmistuksen toteuttamista varten on perustettu erilaisia kirjaamisjärjestelmiä,⁴⁴ ja jopa erilaisia vakuusrekistereitä,⁴⁵ johon voidaan kirjata vakuuksia.⁴⁶ Tämän selkeän jaottelun lisäksi Euroopassa on maita, kuten Suomi, Alankomaat ja Kroatia, joita ei voida luokitella mihinkään näistä ryhmistä, vaan järjestelmissä on piirteitä niistä useammasta. Tällöin se, mihin ryhmään kyseinen maa kuuluu, saattaa riippua myös siitä, mistä vakuuden elinkaaren vaiheesta on kyse.⁴⁷

Kirjaamispaikan lisäksi eroja on EU-maiden välillä myös siinä, miten kirjaus toteutetaan. Edellä totesin, että Suomessa kirjauksen tekemisen vaatimukset ovat melko vähäiset, ja kirjauksen edellytyksenä on lähinnä panttauksen osapuolen pyyntö ja jonkinlainen osoitus panttauksen tapahtumisesta. Sitä vastoin esimerkiksi Espanjassa IP-vakuudet kirjataan yleiseen vakuusrekisteriin, ja kirjaaminen edellyttää notaarin myöntämää julkista asiakirjaa, johon merkitään tiedot panttauksesta,⁴⁸ ja Italiassa patenteja koskevat vakuudet kirjataan patenttirekisteriin, ja rekisteriin liitetään notaarin vahvistama panttaussopimus.⁴⁹ Kun

⁴¹ Kieninger 2020, s. 15–16. Belgiassa patenttien vakuuskäytössä on kyse pantista, ja uuden panttaussäädöksen mukaisesti sivullisittomuus varmistetaan kirjauksella yleiseen panttausrekisteriin, ks. Storme – Malekzadem 2020, s. 125–127.

⁴² Kieninger 2020, s. 15.

⁴³ Brinkmann – Rüther – Scarback 2020, s. 406–407.

⁴⁴ Séjan – Binctin 2020, s. 382–385, Ranskassa IP-oikeuden vakuus kirjataan IP-oikeutta koskevaan rekisteriin.

⁴⁵ Cervantes 2020, s. 664, Espanjassa IP-vakuudet kirjataan erilliseen vakuusrekisteriin.

⁴⁶ Kieninger 2020, s. 16–18.

⁴⁷ ks. Kieninger 2020, s. 17. Järjestelmissä voi olla esimerkiksi sekä moderneille, että perinteisille järjestelmille tyypillisiä piirteitä, tai järjestelmä voi olla jossakin määrin funktionaalinen, mutta silti hajanainen, jolloin jaottelu yhteen ryhmään on vaikeaa. Tämän tutkielman kannalta olennaisinta on se, miten eri maat hahmottavat sivullisittomuuden edellytyksiä.

⁴⁸ Cervantes 2020, s. 664.

⁴⁹ Ricolfi 2020, s. 454–455.

tarkastellaan mahdollisia uusia rekisteröintisääntöjä EU-tasolla, myös nämä erot nykyisissä toimintatavoissa on huomioitava.

Euroopassa on siis hyvin erilaisia tapoja hahmottaa esinevakuuksia, ja myös hyvin keskeisistä periaatteista, kuten esimerkiksi Suomessa olennaisesta julkivarmistusperiaatteesta, voidaan olla eri mieltä, samoin kuin julkivarmistuksen keinoista. Eroja on maiden välillä myös siitä, onko immateriaalioikeuksien vakuuskäyttöön nimenomaista lainsäädäntöä, vai toimitaanko niiden kohdalla yleisempien vakuussäännösten puitteissa.⁵⁰ Kun tarkastellaan mahdollisuuksia harmonisoida tai yhtenäistää esinevakuuksia koskevaa sääntelyä, on nämä kansalliset erot huomioitava. Koska vakuuksiin suhtaudutaan tällä hetkellä eri tavoin eri maissa, EU-tason vakuussääntely edellyttää väistämättä kompromisseja.

Patenttien vakuuskäyttö ja esineoikeus laajemminkin on edelleen pitkälti EU-jäsenmaiden kansallisen sääntelyn varassa, mutta jonkinlaista esineoikeudellista EU-sääntelyä on kuitenkin myös olemassa. Tutkielman kannalta olennaista on myös EU-tason patenttisääntely ja ylikansallisten patenttien hakemisen mahdollisuus. Viimeisimpänä esimerkkinä tällaisesta sääntelystä on EU:n yhteispatenttiasetus, jonka myötä on mahdollista saada patentti, joka on yhtäläisin vaikutuksin voimassa kaikissa järjestelyssä mukana olevissa jäsenmaissa. Seuraavaksi tarkastelen lyhyesti sitä, minkälaista esineoikeuteen, esinevakuuksiin ja immateriaalioikeuteen liittyvää sääntelyä EU:ssa tällä hetkellä on.

2.2 Patenttien rajat ylittävään vakuuskäyttöön soveltuva EU-sääntely ja kansainväliset sääntelymallit

Siviilioikeuden alalla, johon myös esineoikeus ja siten myös vakuussääntely kuuluvat, EU:lla ei ole yleistä lainsäädäntövaltaa, mutta toimivalta voi perustua esimerkiksi SEUT 114 artiklan nojalla sisämarkkinoiden toiminnan edistämiseen.⁵¹ Esinevakuuksien kohdalla EU:n toimivalta voisikin perustua juuri sisämarkkinoiden toimivuuteen.⁵² Vaikka EU:ssa ei olekaan esinevakuuksia koskevaa yleistä sääntelyä, on patenttien vakuuskäyttöön löydettävissä ohjeita EU-lainsäädännöstä. Yksi esimerkki patenteja koskevasta EU-tason sääntelystä on EU:n

⁵⁰ Kieninger 2020, s. 18–20. Kieninger nostaa esimerkeiksi Kroatian, Espanjan ja Viron, joissa laissa nimenomaisesti säädetään mahdollisuudesta käyttää IP-oikeuksia vakuutena. Myös Suomessa IP-oikeuksien vakuuskäytöstä säädetään nimenomaisesti laissa, esimerkiksi patenttien kohdalla PatL 44 §:ssä.

⁵¹ Tepora – Kaisto – Hakkola 2016, s. 34–35.

⁵² ks. esimerkiksi Tammi-Salminen 2007, s. 425.

yhtenäispatenttiasetus,⁵³ jonka myötä tiiviimpään yhteistyöhön osallistuvien maiden kesken on mahdollista saada yhtenäistä patenttisuojaa.⁵⁴ Yhtenäispatenttijärjestelmä perustettiin jo aikaisemmin voimassa olleen eurooppapatenttijärjestelmän rinnalle, ja sen myötä myös olemassa oleville eurooppapatenteille on mahdollista hakea yhtenäistä vaikutusta. Yhtenäispatenttiasetuksen johdantokappaleen 26 mukaisesti olisi kuitenkin edelleen mahdollista valita joko vaikutuksiltaan yhtenäinen patentti eli yhtenäispatentti tai eurooppapatentti, joka tulee voimaan yhdessä tai useammassa Euroopan patenttisopimukseen kuuluvassa maassa. Yhtenäispatentin ja eurooppapatentin ero on siis se, että yhtenäispatentti on voimassa yhtäläisin vaikutuksin kaikkien osallistuvien jäsenmaiden alueella, kun taas eurooppapatentti saa suojaa vain valituissa maissa.⁵⁵

Yhtenäispatentissa on kyse erityystyypisistä eurooppapatentista, sillä yhtenäispatenttiasetuksen 2 artiklan b-kohdan mukaisesti asetustekstissä eurooppapatentilla tarkoitetaan Euroopan patenttioviraston (EPO) Euroopan patenttisopimuksen mukaisesti myöntämää patenttia, ja 3(1) artiklan mukaisesti tällaisella eurooppapatentilla, joka on myönnetty kaikkien osallistuvien jäsenvaltioiden osalta samat patenttivaatimukset sisältävänä, on osallistuvissa jäsenvaltioissa yhtäläinen vaikutus ja yhtenäinen luonne. 3 artikla kokonaisuudessaan kuvastaa yhtenäispatenttien ja tavallisten eurooppapatenttien rinnakkaiseloja, sillä 3(1) artiklassa erotellaan sellaiset eurooppapatentit, jotka on myönnetty osallistuvissa jäsenvaltioissa saman sisältöisenä, eli yhtenäispatentit, sekä tavanomaiset eurooppapatentit, joilla ei ole yhtenäistä vaikutusta.

Yhtenäisen vaikutuksen vuoksi yhtenäispatentti saa yhtenäistä suojaa ja se voidaan siirtää, kumota tai julistaa mitättömäksi tai se voi raueta ainoastaan yhtäaikaisesti kaikkien osallistuvien jäsenvaltioiden osalta. Toisin sanoen yhtenäispatentti tulee voimaan täysin samanlaisena, samaa keksintöä suojaten ja antaen yhtä laajan suojan kaikissa osallistuvissa maissa, ja mikäli patentin omistus siirretään tai patentti todetaan mitättömäksi yhdessä osallistuvassa jäsenvaltiossa, sama seuraus tapahtuu myös muissa jäsenvaltioissa.⁵⁶

⁵³ Yhtenäispatenttiasetuksen kohdalla EU:n toimivaltaa ei tosin ole johdettu yleisestä sisämarkkinoiden toimintaa koskevasta SEUT 114 artiklasta vaan SEUT 118 artiklasta, joka koskee nimenomaisesti immateriaalioikeuksien suojan yhdenmukaistamista EU:ssa.

⁵⁴ Yhtenäispatenttiasetuksen johdantokappale 3.

⁵⁵ Yhtenäispatenttiasetuksen 3 artiklan mukaan vaikutuksiltaan yhtenäisellä eurooppapatentilla on yhtenäinen luonne kaikissa osallistuvissa jäsenvaltioissa, kun taas Euroopan patenttisopimuksen 3 artiklan mukaan eurooppapatentti voidaan myöntää yhteen tai useampaan sopimusvaltioon.

⁵⁶ Luginbuehl 2015, s. 78.

Yhtenäispatenttiasetus sisältää myös vakuuskäyttöön liittyvää sääntelyä. Asetuksen III-luku liittyy yhtenäispatentteihin omistusoikeuden kohteena, ja sen 7(1) artiklan mukaan yhtenäispatenttia käsitellään omistusoikeuden kohteena kokonaisuudessaan kansallisen patentin tavoin. Se, minkä maan kansallisena patenttia yhtenäispatenttia pidetään, määrittyy joko a) hakijan yhtenäispatentin taustalla olevan eurooppapatentin hakuhetken kotipaikan tai päätoimipaikan mukaan tai b) hakijan hakuhetken toimipaikan mukaan, mikäli a-kohta ei sovellu, ja molempien kohtien osalta merkitsevää on se tieto, joka on merkitty Euroopan patenttirekisteriin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kun yhtiö, jolla on päätoimipaikka Suomessa, hakee eurooppapatenttia ja sille yhtenäistä vaikutusta eli yhtenäispatenttia, kohdellaan tätä yhtenäispatenttia omistusoikeuden näkökulmasta samoin kuin Suomessa voimassa olevia kansallisia patentteja. Tämä tarkoittaa sitä, että yhtenäispatentin vakuuskäyttö ja siihen sovellettavat säännöt määrittyvät hakijan kotipaikan mukaan, eli suomalaisen yhtiön tapauksessa vakuuskäyttöön sovelletaan Suomen lakia.⁵⁷ Huomionarvoista tässä ratkaisumallissa on se, että vaikka yhtenäispatentit siis saavat muilta osin täysin yhtenäiset vaikutukset kaikissa jäsenmaissa, on vakuuksien ja laajemminkin omistukseen liittyen eroja sen mukaan, missä maassa yhtenäispatentin haltijan kotipaikka on. Suuressa osassa EU- aluetta voimassa olevalla yhtenäispatentilla voi olla huomattava rahallinen arvo patentin tuoman yksinoikeuden lisäksi, ja tämän vuoksi voidaan pitää yllättävänä sitä, että yhtenäispatenttijärjestelmässä ei tätä ole sääntelyssä huomioitu juuri lainkaan, lukuun ottamatta juuri mainittua 7 artiklaa, jossa viitataan kansalliseen sääntelyyn.⁵⁸

Tämän tarkemmin ei asetus ei määrittele sitä, miten yhtenäispatentteja voidaan käyttää vakuutena, eikä asetuksella luoda esimerkiksi minkäänlaista kirjaamisjärjestelmää yhtenäispatentteihin kohdistuville vakuuksille. Kun vakuuskäytön osalta ohjataan soveltamaan kansallisia lakeja, voi yhtenäispatentin hakijan kotipaikka vaikuttaa huomattavasti siihen, kuinka yhtenäispatentteja on mahdollista käyttää vakuutena, sillä esinevakuusjärjestelmissä yleisesti ja patenttien vakuuskäytössä erityisesti on eroja EU-jäsenmaiden välillä. Nähdäkseni tässä voisi kuitenkin olla yksi mahdollisuus vakuussääntelyn yhtenäistämiseksi, kun on kyseessä patentti, jolla on muutoin täysin yhtäläiset vaikutukset jäsenmaissa. Yhtenäispatenttiasetuksella Euroopan patenttisopimuksen mukaiselle eurooppapatentille haluttiin luoda tapa saada yhtenäinen vaikutus kaikkien osallistuvien

⁵⁷ ks. HE 45/2015 vp. s. 103. Patenttilain 44 § sovelletaan yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan perusteella yhtenäispatenttiin, jota käsitellään omistusoikeuden kohteena suomalaisena patenttina kaikkialla sen voimassaoloalueella, ja tällaisen yhtenäispatentin panttaus tapahtuu PatL 44 §:n mukaisesti.

⁵⁸ Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 848.

jäsenvaltioiden alueella,⁵⁹ ja tätä yhtenäistä vaikutusta voisi laajentaa myös koskemaan vakuuskäyttöä.⁶⁰

Varsinaista laintasoista sääntelyä ei patenttien vakuuskäytöstä EU:ssa tämän lisäksi ole. Euroopan patenttisopimuksen 74 artikla tosin ohjaa soveltamaan eurooppapatenttihakemuksiin omistusoikeuden kohteena samoja lakeja, kuin kyseisen suojamaan kansallisiin patentteihin sovelletaan. Yhtenäisen EU-sääntelyn kehittymistä nimenomaan esineoikeuden alalla on varsinkin aikaisemmin hidastanut SEUT 345 artiklan⁶¹ tulkinta. Kyseisen artiklan mukaan perussopimuksilla ei puututa jäsenmaiden omistusoikeusjärjestelmiin, ja tätä ollaan käytetty perusteluna sille, miksi EU:lla ei olisi toimivaltaa esineoikeuden alalla.⁶² Käytäntö on kuitenkin osoittanut, että artikla ei estä esineoikeuteen tai omaisuuteen liittyvää EU-lainsäädäntöä tai EUT:ta antamasta tuomioita, joilla on vaikutuksia esineoikeuteen.⁶³ Lisäksi esimerkiksi Akkermans ja Ramaekers ovat katsoneet, että kyseisen artiklan on ollut tarkoitus viitata ainoastaan siihen, miten yritysten omistajuus järjestetään jäsenmaissa, eikä tarkoitus ole ollut esimerkiksi puuttua tarkemmin itse omistusoikeuden sisältöön.⁶⁴

Tästä huolimatta varsinainen esineoikeuden harmonisointi on ollut toistaiseksi todella vähäistä, ja sen taustalla on katsottu olevan epäselvän toimivallan lisäksi myös erimielisyyttä siitä, minkälaista sääntelyn tulisi sisällöltään olla.⁶⁵ Epävarmuus toimivallasta, tai ainakin mahdollisuus vedota tällaiseen epävarmuuteen, on myös käytännössä estänyt joitakin esineoikeudellisia harmonisointihankkeita.⁶⁶ Toisaalta EU:ssa on myös onnistuttu saamaan aikaan sääntelyä, jolla on yhteys esineoikeuteen.⁶⁷ Tämä tukee ajatusta siitä, että myös muihin esineoikeudellisiin erityiskysymyksiin liittyvä EU-sääntely voisi olla mahdollista, erityisesti

⁵⁹ Yhtenäispatenttiasetuksen johdantokappaleet 4–7.

⁶⁰ Esimerkiksi EU-tavaramerkejä koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen EU 2017/1001 22 artiklassa säädetään EU-tavaramerkin panttauksesta ja 27 artiklassa panttauksen oikeusvaikutuksista suhteessa kolmansiiin osapuoliin. EU-tavaramerkki ei toimintaperiaatteiltaan vastaa yhtenäispatenttia, mutta katson, että koska tavaramerkkien osalta on onnistuttu yhtenäisessä panttaussäännöksessä, sama voisi onnistua myös yhtenäispatenttien kohdalla.

⁶¹ Sopimus Euroopan unionin toiminnasta.

⁶² Tammi-Salminen 2007, 425–427.

⁶³ Akkermans – Ramaekers ELJ 2010, s. 293.

⁶⁴ Akkermans – Ramaekers ELJ 2010, s. 305.

⁶⁵ Tammi-Salminen 2007, s. 433.

⁶⁶ Losada – Juutilainen – Havu – Vesala JFT 2012, s. 210.

⁶⁷ Losada – Juutilainen – Havu – Vesala JFT 2012, s. 209–210. Tällaisista esimerkkejä ovat direktiivi 93/7/EEC jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta, asetus (EC) 1346/2000 maksukyvyttömyysmenettelystä ja direktiivi 2002/47/EC rahoitusvakuusjärjestelyistä.

koska nykyisin oikeustieteilijöiden keskuudessa on nykyisin melko laaja yksimielisyys siitä, että SEUT 345 artikla ei estä sääntelyn yhtenäistämistä.⁶⁸

Varsinaiseen lainsäädäntöön liittyvistä haasteista huolimatta esineoikeuden yhtenäistäminen ei ole jäänyt Euroopassa täysin huomiotta. Erityisesti erilaisissa akateemisissa hankkeissa on hahmoteltu sitä, miten esineoikeudellista sääntelyä voitaisiin Euroopassa ja EU:ssa lähestyä, ja kuinka esinevakuussääntelyä voitaisiin yhtenäistää. EU:n aloitteesta on 2000-luvulla kehitetty eurooppalaisen yksityisoikeuden suuntaviivoja ja luonnosteltu yhteiset puitteet akateemisen mallisäädösluonnoksen, DCFR:n muodossa.⁶⁹ Pääpaino tässä mallissa on sopimusoikeudellisessa sääntelyssä, mutta sen IX kirja koskee esinevakuuksia. Mallisääntelyä laatiessa ajateltiin, että DCFR voisi erityisesti sen sopimusoikeudellisten elementtien osalta toimia ylimääräisenä, kansallisen lain päälle tulevana vaihtoehtona, jota sopimuksen osapuolet voisivat halutessaan soveltaa kansallisen lain sijasta, tai se voisi toimia jopa mallina yhteiseurooppalaiselle siviilioikeudelliselle sääntelylle.⁷⁰ Esinevakuuksiin liittyvän IX-kirjan keskeisenä merkityksenä on pidetty lähinnä sen roolia harmonisointiin liittyvän keskustelun lisääjänä.⁷¹ Nykyään DCFR mallilaki on itsenäinen akateeminen hahmotelma, joka lisää tietoisuutta EU-alueen yksityisoikeuden eroista ja osallistuu keskusteluun lainsäädännön harmonisoinnista EU:ssa.⁷² Tässä tutkielmassa tarkoituksena on tarkastella tämän mallilain potentiaalia apuna EU-esinevakuuksien yhtenäistämässä yhdessä muiden mallilakien kanssa.

Lisäksi Euroopan alueella toimiva Euroopan jälleenrakennus- ja kehitys pankki (EBRD) on kehittänyt oman vakuustoimia koskevan mallilakinsa vuonna 2004.⁷³ EBRD on pankki, joka perustettiin tukemaan kehittyviä talouksia osana siirtymää kohti demokraattisesti toimivaa yhteiskuntaa ja markkinataloutta.⁷⁴ Osana tätä EBRD:n tarkoituksena on auttaa maita uudistamaan niiden vakuussääntelyä.⁷⁵ Mallilain johdannossa todetaankin, että EBRD pitää toimivaa vakuusjärjestelmää olennaisena osana toimivaa markkinataloutta, ja tätä varten tarpeen on luoda toimiva vakuusjärjestelmä, jossa luotonantaja voi luottaa siihen, että sen

⁶⁸ ks. esimerkiksi Martínez-Escribano ERPL 2017, s. 558–559.

⁶⁹ Draft Common Frame of Reference, ks. Tammi-Salminen 2012, s. 363–364.

⁷⁰ Terry 2010, s. 6 ja von Bar – Clive – Schulte-Nölke 2009, s. 7–9.

⁷¹ Tammi-Salminen 2012, s. 366.

⁷² Kalouta 2015, s. 697.

⁷³ European Bank's Model Law on Secured Transactions, jäljempänä "EBRD:n mallilaki".

⁷⁴ History of EBRD.

⁷⁵ Access to Finance – EBRD.

oikeuksia turvataan lailla.⁷⁶ Mallilaki ja EBRD:n toiminta kokonaisuudessaan on suunnattu enemmänkin kehittyville talouksille, ja kyse ei ole eri maiden sääntelyn harmonisoinnista vaan sääntelymallista kansalliseksi lainsäädännöksi, mutta mallilaissa esitettyjä sääntelymalleja voisi olla mahdollista hyödyntää myös EU:n laajuisessa sääntelyssä.

Myös Euroopan ulkopuolella on kehitetty mallilakeja esinevakuussääntelylle. Myös näissä on ollut kyse mallista kansalliseksi sääntelyksi, eikä niinkään tietyn alueen sääntelyn systemaattisesta yhtenäistämisestä. Tästä huolimatta myös näitä voitaisiin käyttää mallina koko EU-alueelle soveltuvaksi lainsäädännöksi, ja tähän keskitynkkin tarkemmin jäljempänä luvussa 4. Nimenomaan immateriaalioikeuksien vakuuskäyttöä on tarkasteltu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) alaisen UNCITRAL lainsäädäntöoppaan IP-lisäyksessä vuodelta 2010 (UNCITRAL IP-lisäys)⁷⁷ sekä vakuuksia koskevassa mallilaissa vuodelta 2016 (UNCITRAL mallilaki).⁷⁸ UNCITRAL on kehittänyt laajasti erilaista soft law -sääntelyä ehdotukseksi esinevakuuksien ideaalista sääntelytavasta, ottaen kantaa sekä aineelliseen oikeuteen, että lainvalintasääntöihin.

Yhdysvallat on puolestaan esimerkki maasta, jossa esinevakuuksia on yhtenäistetty liittovaltion tasolla. UCC⁷⁹ 9 artikla sääntelee kattavasti esinevakuuksia, ja siinä on omaksuttu yksi yhtenäinen vakuusoikeus, joka kattaa kaikki sellaiset oikeustoimet, joilla on vakuustarkoitus.⁸⁰ Tämä on toiminut mallina osin muun muassa edellä esitellylle UNCITRAL mallilaille, sekä esimerkiksi Euroopassa Belgian vakuussääntelyuudistukselle, jossa on otettu mallia myös UNCITRAL mallilakia edeltäneestä vuoden 2007 UNCITRAL lainsäädäntöoppaasta (UNCITRAL lainsäädäntöopas)⁸¹ ja DCFR-mallilaista.⁸²

Tällaista erilaisten järjestöjen tai akateemisten yhteenliittymien kehittämää soft law -tyyppistä esineoikeuteen ja esinevakuuksiin liittyvää sääntelyä esimerkiksi mallilakien muodossa on olemassa myös muita edellä mainittujen lisäksi, mutta mielestäni nämä mainitsemani ovat nyt käsiteltävän patenttien vakuuskäytön kannalta olennaisimpia.⁸³ Näiden lisäksi ei tällä hetkellä

⁷⁶ EBRD:n mallilaki, johdanto, s. 4.

⁷⁷ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions. Supplement on Security Rights in Intellectual Property (IP-lisäys), 2010.

⁷⁸ UNCITRAL Model Law on Secured Transactions (mallilaki), 2016.

⁷⁹ Uniform Commercial Code.

⁸⁰ McCormack 2011, s. 81–82.

⁸¹ UNCITRAL Legislative Guide on Secured Transactions (lainsäädäntöopas), 2007.

⁸² Helsen ERPL 2015, s. 963–964.

⁸³ Esimerkiksi Yleissopimuksen liikkuvaan kalustoon kohdistuvista kansainvälisistä vakuusoikeuksista ("Kapkaupungin yleissopimus") jätän tarkastelun ulkopuolelle, sillä vaikka siinä on kyse esinevakuuksista, se

ole sellaista kansainvälistä sääntelyä, joka sisällöllisesti yhtenäistäisi esinevakuuksia eri maissa. Lähimmäksi tätä voisi päästä jo mainittu UNCITRAL mallilaki, mutta sitäkään ei ole otettu vielä laajasti käyttöön, kuten ei edellä mainittuja EBRD:n ja DCFR mallilakejakaan.⁸⁴ Sitä vastoin immateriaalioikeuksiin liittyen kansainvälistä sääntelyä on paljon, ja niitä koskevat kansalliset lait on rakennettu pitkälti näiden kansainvälisten sopimusten pohjalta.⁸⁵

Yhteisen EU-sääntelyn tai muun ylikansallisen sääntelyn puuttuessa rajat ylittävissä vakuuskäytössä tulee ratkaistavaksi kysymys siitä, minkä maan kansallista lakia järjestelyyn kulloinkin sovelletaan. Tietyissä tapauksissa rajat ylittäviin tilanteisiin sovellettavasta laista on nimenomaista sääntelyä, kuten EU:n yhtenäispatentin kohdalla patentin hakijan kotipaikan lain soveltaminen. Mikäli tällaista nimenomaista säännöstä ei ole, määrittyy sovellettava laki yleisesti kansainvälisten yksityisoikeuden mukaisesti vastaavalla tavalla kuin muissakin rajat ylittävissä tilanteissa.⁸⁶

2.3 Rajat ylittävän patenttien vakuuskäytön haasteet nykysääntelyn puitteissa

Esinevakuudet ja patenttien vakuuskäyttö on hahmotettu eri EU-maissa eri tavoin, minkä vuoksi patenttien rajat ylittävä vakuuskäyttö ei ole täysin ongelmaton tällä hetkellä. Rajat ylittävissä tilanteissa haasteita voi aiheuttaa epävarmuus sovellettavasta laista, tai vaikka sovellettava laki sinällään olisi selvä, haasteita voi aiheuttaa epätietoisuus sovellettavan lain sisällöstä maiden välisten erojen vuoksi. Erityisesti nyt tarkastelussa olevat sivullissitovuuskysymykset ovat sellaisia, joissa kansallisten lainsäädäntöjen eroista voi aiheutua riitatilanteita, ja joissa sivullissitovuuden edellytykset tai ylipäänsä järjestelyyn sovellettava laki voivat olla osapuolille epäselviä, minkä vuoksi olisi tarpeen selvittää keinoja epätietoisuuden ja riitatilanteiden vähentämiseksi.⁸⁷

Vaikka sovellettava laki määräytyisi yksiselitteisesti selkeiden lainvalintasääntöjen perusteella, tilanne ei ole siltikään ongelmaton, koska yhtenäisen sääntelyn puuttuessa rajat

käsittelee muunlaisen omaisuuden vakuuskäyttöä, eivätkä siinä omaksutut ratkaisut ole suoraan yleistettävissä patenttien vakuuskäyttöön.

⁸⁴ Kieninger 2020, s. 8. UNCITRAL mallilakiin pohjautuvaa lainsäädäntöä on tällä hetkellä käytössä yhdeksässä maassa, eikä yksikään niistä sijaitse Euroopassa, ks. UNCITRAL status.

⁸⁵ Kieninger 2020, s. 6–8, patentteihin liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ovat muun muassa Pariisin yleissopimus (SopS 43/1975 Teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus), TRIPS-sopimus (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) ja Euroopan patenttisopimus (Yleissopimus Eurooppapatentin myöntämisestä SopS 8/1996, EPC).

⁸⁶ Tuominen 2024, s. 2–3.

⁸⁷ Juutilainen LM 2023, s. 1037–1040.

ylittävissä tilanteissa osapuolet saattavat joutua selvittämään itselleen vieraan oikeusjärjestyksen asettamia vaatimuksia sivullissitovuudelle, minkä vuoksi aineellista vakuuskäyttöä koskevaa sääntelyä voisi olla tarpeen yhtenäistää. Patenteja ei hyväksytä vakuudeksi yhtä todennäköisesti, mikäli rahoituksen tarjoaja eli pantinsaaja ei pysty kohtuullisin kustannuksin selvittämään sitä, miten järjestelystä saadaan sivullisia sitova, ja siten rahoittajalle voi jäädä epäily siitä, onko hänellä keino saada saatavansa viime kädessä vakuuden kautta takaisin.⁸⁸ Kansallisiin eroihin muun muassa sivullissitovuuden edellytyksistä olisi syytä puuttua ja sääntelyä yhtenäistää myös sen vuoksi, että nykyisellään joissain tilanteissa kansalliset erot yhteisvaikutuksessa lainvalintasääntöjen kanssa voivat johtaa tilanteisiin, jotka ovat EU-sisämarkkinaoikeuden vastaisia. Toistaiseksi EUT ei ole todennut tällaista sisämarkkinaestettä, mutta mikäli se tulevaisuudessa ratkaisussaan toteaisi, että kansallisten vakuussäännösten noudattaminen johtaa sisämarkkinoiden vastaiseen tulokseen, ei kyseisiä kansallisia säännöksiä voitaisi enää noudattaa.⁸⁹ Koska mahdollisuus tällaiseen EUT:n ratkaisuun on olemassa, tulisi lainsäädännön yhtenäistämisen mahdollisuutta nähdäkseni pohtia jo ennakolta.

Patenttien vakuuskäytössä kyse olisi erityisesti sellaisesta tilanteesta, jossa sovellettava laki sinänsä on tiedossa,⁹⁰ mutta kyseisen lain vaatimusten selvittäminen voi aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia ja saattaa muodostua jopa rahoituksen saamisen esteeksi. Patenttien kohdalla hankaluuksia voi aiheutua esimerkiksi siitä, että samaan oikeustoimeen täytyy nykyisten lainvalintasääntöjen puitteissa soveltaa usean eri maan lakeja, tai sovellettavan lain selvittämiseksi on nähtävä vaivaa monimutkaisen liittymäsäännön vuoksi. Lisäksi EU-maiden kansallisten vakuussäännösten eroista johtuu, että vakuusjärjestelyn osapuolet saattavat joutua näkemään huomattavaa vaivaa selvittäessään, miten vakuus tulisi sovellettavan lain mukaan perustaa, mikäli kyseinen oikeusjärjestys ei ole tuttu.

Useita lakeja saatetaan joutua soveltamaan samanaikaisesti tilanteessa, jossa yhtiö haluaisi käyttää vakuutena eurooppapatenttia. Eurooppapatentit ovat useaan maahan rekisteröityjä, samaan keksintöön haettuja kansallisia patenteja, jotka kuuluvat yhdelle patenttien haltijalle.⁹¹ Yhtiö on voinut esimerkiksi katsoa, että sen ei Euroopassa tarvitse hankkia

⁸⁸ ks. esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 147–148, jonka mukaan vakuuksien taloudelliset funktiot ovat riippuvaisia ennakoitavuudesta.

⁸⁹ Juutilainen LM 2023, s. 1048–1050.

⁹⁰ Patenttien vakuuskäyttöön liittyviä lainvalintasääntöjä käsitellään tarkemmin luvussa 3.

⁹¹ Oesch – Pihlajamaa – Sunila 2014, s. 149–152.

keksinnölleen yhtenäispatenttia, ja sen sijaan se on hankkinut keksinnölle suojaa erikseen muutamassa sille merkityksellisessä maassa. Nippuna patenttien vakuusarvo voi olla suurempi, ja siten mahdollistaa suuremman tai parempiehtoisen lainan saamisen. Tällaisessa ”patenttiportfoliossa” on kuitenkin siis kyse nipusta kansallisia patenteja, joita suojataan erikseen jokaisessa eri maassa. Euroopan patenttisopimuksen 74 artiklan mukaisesti eurooppapatenttihakemuksia omistusoikeuden kohteena kohdellaan jokaisessa suojamassa kansallisten patenttien tavoin, ja niihin sovelletaan samaa lakia kuin kansallisiin patentteihin.

Patenttinipun jokaiseen yksittäisiin patenttiin sovelletaan siis eri maan lakia. Rahoittajan on selvitettävä jokaisen suojamaan sivullisittomuuden edellytykset sekä toteutettava mahdollisesti useita erilaisia julkivarmistustoimia, ja tällöin kustannuksia voi syntyä sekä selvitystyöstä, että erilaisista julkivarmistustoimien toteuttamiseen liittyvistä maksuista.⁹² Vaikka lainvalintasääntö on siis sinänsä selvä, ongelmaksi muodostuu se, että ylikansallisen sääntelyn puuttuessa lainvalintasäännöt ohjaavat soveltamaan kuhunkin kansalliseen patenttiin kyseisen maan lakia, jolloin samaan vakuustoimeen voi kohdistua useita erilaisia vaatimuksia sivullisittomuuden varmistamiseksi.⁹³ Sinänsä selkeä lainvalintasääntö johtaa siis hankalaan lopputulokseen, koska jäsenmaiden välillä on eroja lainsäädännössä ja sitä kautta sivullisittomuuden edellytyksissä.

Edellä kuvattu yhtenäispatentin omistusoikeus-artikla puolestaan johtaa nähdäkseni erityyppisiin ongelmatilanteisiin. Yhtenäispatentin kohdalla haasteet voi nähdäkseni jakaa kahteen osaan. Kumpaankin osaan liittyy omia epävarmuustekijöitä, ja erityisesti näiden yhteisvaikutus on omiaan lisäämään vakuusjärjestelyyn liittyviä riskejä siitä, että vakuus ei olekaan pantavissa täytäntöön suhteessa sivullisiin, ja tämä puolestaan vähentää järjestelyn houkuttelevuutta rahoittajan silmissä.

Ensimmäinen haaste liittyy sovellettavan lain selvittämiseen, mikä ei nimenomaisesti säännöksestä huolimatta ole täysin yksiselitteistä. Toinen ja suurempi haaste on muidenkin patenttijärjestelyjen kanssa yhteinen haaste siitä, että kansalliset järjestelmät ovat keskenään kovin erilaisia, joten oikeiden julkivarmistuskeinojen selvittäminen aiheuttaa ylimääräisiä kuluja ja epävarmuutta. Kun siis yhtiö tarjoaa yhtenäispatenttia rahoituksensa vakuudeksi, ei luotonantaja suoraan sen perusteella pysty päättämään, mitä toimia häneltä vaaditaan, jotta järjestelystä saataisiin sivullisia sitova, vaikka kyseinen patentti muutoin saakin yhtäläiset

⁹² Esimerkiksi Suomessa patentin panttauksesta tehtävä kirjaus maksaa 100 euroa, PRH 2024.

⁹³ Lehavi 2019, s. 250.

vaikutukset joka jäsenmaassa. Yhtenäispatentin tiiviimmässä yhteistyössä on mukana valtaosa EU:n jäsenmaista,⁹⁴ joten eri vaihtoehtoja on myös paljon.

Muiden kuin yhtenäispatenttien kohdalla myös sovellettavan lain määrittämiseen voi liittyä omia ongelmia. Sovellettava laki määrittyy kansallisten lakien perusteella, joten teoriassa myös lainvalintasääntöjen välillä voi olla eroja.⁹⁵ Edellä esitettyjen erityistapausten, yhtenäispatentin ja eurooppapatentin, lisäksi kansainvälisesti haasteita voi syntyä myös tavallisen, yhdessä maassa voimassa olevan kansallisen patentin vakuuskäytössä, kun vakuusjärjestelyn osapuolet ovat eri maissa. Tällöin haasteena ei kuitenkaan ole niinkään lainvalintasääntöjen epäselvyys, sillä tässä tapauksessa sovellettava laki määrittyy yksiselitteisesti jo nykyisten lainvalintasääntöjen perusteella. Haasteeksi voi kuitenkin muodostua se, että maiden välisistä vakuusjärjestelmien eroista johtuen ulkomaiselle rahoittajalle ei ole selvää, miten juuri kyseisessä maassa vakuusjärjestely saadaan sivullisia sitovaksi, ja tämän selvittämisestä voi aiheutua ylimääräisiä kuluja ja epävarmuutta rahoituksen antajalle.⁹⁶

Patenttien vakuuskäyttöön liittyy siis nähdäkseni konkreettisia haasteita, jotka saattavat vähentää halukkuutta patenttien vakuuskäyttöön. Erityisesti haasteita voi olla eurooppapatentin ja yhtenäispatentin vakuuskäytössä. Kuten jo tutkielman alussa totesin, tämä voi vähentää erityisesti tietäntyyppisten yritysten, kuten pk-yritysten ja teknologia-alan yritysten mahdollisuuksia saada toiminnalleen rahoitusta, mikäli muuta vakuudeksi kelpaavaa omaisuutta patenttien lisäksi ei ole saatavilla.⁹⁷ Haasteiden juurisyihin tulisi pyrkiä vaikuttamaan, jotta patenttien vakuuskäyttö voisi lisääntyä. Seuraavaksi esittelen lyhyesti

⁹⁴ Yhtenäispatenttiasetuksen johdantokappaleessa 3 on luettelo tiiviimpään yhteistyöhön osallistuvista maista.

⁹⁵ Käytännössä kuitenkin Euroopassa lainvalintasäännöt ovat erilaisten harmonisointien johdosta sisällöllisesti samanlaisia, ks. esimerkiksi Koulu 2005, s. 13–14. Haasteita voi aiheuttaa kuitenkin esimerkiksi se, katsotaanko jäsenmaassa panttauksen muodostuvan kahdesta erillisestä vaiheesta, panttaussopimuksesta ja julkivarmistuksesta, joihin sovellettava laki määritellään erikseen, vai pidetäänkö panttausta yhtenä kokonaisuutena. Mikäli osapuolet ovat maissa, joilla on eriävät näkemykset tästä, voi epäselvyyttä tulla esimerkiksi siitä, voivatko osapuolet vapaasti sopia heidän keskinäiseen suhteeseen ja panttaussopimukseen sovellettavasta laista.

⁹⁶ ks. Juutilainen LM 2023, s. 1039. Juutilainen on tarkastellessaan materiaalistumista kansainvälisen esineoikeuden kontekstissa todennut, että nykyisen järjestelmän yksi haaste on sen puutteellinen ennakoitavuus, joka voi johtua muun muassa siitä, että sovellettavan lain määrittämisessä voi olla eroja maiden välillä, ja osapuolten kannalta voi muodostua kohtuuttomaksi vaatimus huolehtia jokaisen mahdollisen sovellettavan lain mukaisista toimista, jotta järjestelystä saadaan sitova. Vastaavasti jos sovellettava laki johtaa tilanteeseen, joissa osapuolten on täytettävä usean oikeusjärjestyksen edellyttämiä erilaisia sitovuusedellytyksiä, voi tilanne muodostua nähdäkseni osapuolten kannalta suhteettomaksi.

⁹⁷ WIPO 2022, s. 3.

erilaisia teoreettisia malleja, joita on esitetty näihin haasteisiin vastaamiseksi, ja joita hyödynnän patenteja koskevien uudistusten arvioinnissa.

2.4 Tapoja harmonisoida ja yhtenäistää sääntelyä maiden välillä

Vaikka esineoikeutta ei ole vielä EU:ssa laajasti harmonisoitu, on erilaisia teoreettisia malleja kehitetty siihen, miten sääntelyn harmonisointia voitaisiin toteuttaa. Kuten edellä todettiin, on suurin osa esineoikeudellisista sääntelyehdotuksista toistaiseksi ollut soft law -tyyppistä sääntelyä tai mallilakeja, jotka vaativat varsinaisia lainsäädäntötoimia, jotta niitä voitaisiin soveltaa, sillä yksi esineoikeuden erityispiirteistä on se, että osapuolten kesken ei lähtökohtaisesti voida sopia sivullisia sitovista järjestelyistä ilman lainsäädäntöä.⁹⁸ Erilaisten mallilakien lisäksi aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa on tarkasteltu esineoikeutta tai esinevakuuksia yleisellä tasolla ja hahmoteltu erilaisia malleja sille, miten sääntelyn harmonisointia ja yhtenäistämistä voitaisiin lähestyä. Nostan seuraavaksi esiin muutaman tällaisen mallin, joita käytän pohjana myöhemmin tässä tutkielmassa pohtiessani tapoja harmonisoida tai yhtenäistä patenttien vakuuskäyttöön ja julkivarmistukseen liittyvää lainsäädäntöä.

Lehavi on huomauttanut, että vaikka muilla oikeudenaloilla lainsäädännön harmonisointia voidaan edistää joko ylhäältä alaspäin eli lain ja valtioiden tasolla, tai alhaalta ylöspäin eli erilaisten toimijoiden, kuten yritysten ja yhteisöjen toiminnan kautta, ei tämä ole esineoikeuden alalla samalla tavalla mahdollista. Yritysten ja yhteisöjen toiminnan kautta tapahtuva yhtenäistäminen tarvitsee esineoikeuden erityispiirteistä johtuen joka tapauksessa tuekseen lainsäädäntöä, jotta yksittäisten toimijoiden keskinäisistä järjestelyistä saadaan sivullisia sitovia.⁹⁹ Tämän vuoksi keskityn itsekin tässä tutkielmassa vain sellaisiin ratkaisuvaihtoehtoihin, jotka tapahtuvat valtioiden välisesti ja lain tasoisesti, koska tutkielman keskiössä on nimenomaan sivullissitovuuden varmistaminen.

Sääntelyn harmonisoinnista Lehavi on lähestynyt neliportaisella harmonisointimallilla, jossa ”lievimpänä” harmonisointikeinona ovat juurikin mainitut soft law -sääntelymallit, ja joka etenee asteittain lainvalintasääntöjen ja kansallisen sääntelyn lähentämisen kautta kohti mallia, jossa harmonisointi tapahtuu suoraan pakottavan ylikansallisen sääntelyn keinoin. Näitä eri keinoja Lehavi suosittaa käyttämään yhtäaikaaisesti, ja kuhunkin yksittäistapaukseen

⁹⁸ Lehavi 2019, s. 13–17.

⁹⁹ Lehavi 2019, s. 48–50.

valittaisiin tällöin sopivin vaihtoehto riippuen muun muassa siitä, millä tasolla sääntely tapahtuu ja onko olemassa jokin taho, joka huolehtii sääntelyn toimeenpanosta.¹⁰⁰

Juutilainen on puolestaan ryhmitellyt esinevakuusjärjestelmien harmonisointia jakamalla keinot keskitettyihin ja paikallisiin lähestymistapoihin, ja jakamalla kummankin vielä aineellisoikeudelliseen eli lainsäädäntöä harmonisoivaan lähestymistapaan sekä kollisioita koskevaan eli lainvalinnan keinoin ongelmia ratkaisevaan lähestymistapaan. Myös Juutilainen on korostanut, että eri lähestymistapoja tulisi hyödyntää yhtäaikaaisesti, ja on tutkimuksessaan pyrkinyt hahmottelemaan eri lähestymistapojen välistä työnjakoa.¹⁰¹

Juutilaisen ja Lehavin hahmottelemissa lähestymistavoissa on yhtäläisiä piirteitä, vaikka he lähestyvätkin harmonisointitapojen jaottelua eri tavoin. Yhteistä kummankin näkemyksille on erityisesti se, että harmonisointia voi tapahtua yhtäältä lainvalintasääntöjen yhtenäistämisen kautta, ja toisaalta yhtenäistämällä, eri keinoin ja eri tahojen aloitteesta, aineellista lainsäädäntöä. Olen ottanut tämän myös oman tutkielmani lähtökohdaksi, ja seuraavissa luvuissa tarkastelenkin patenttien vakuuskäytön yhtenäistämistä ensin lainvalintasääntöjen kehittämisen kautta, ja sen jälkeen pohdin erilaisia tapoja, joilla aineellista oikeutta voitaisiin yhtenäistää.

Sekä Lehavin että Juutilaisen edellä esitellyissä näkemyksissä korostuu myös eri harmonisointitapojen yhtäaikainen käyttö tilanteeseen sopivalla tavalla. Tällainen lähestymistapojen yhdistely voisi olla myös EU:ssa kannattavaa erityisesti siksi, että EU-maiden välillä esinevakuusjärjestelmissä on tällä hetkellä huomattavia eroja, mikä osaltaan hankaloittaa yhden, kaikille sopivan yhtenäisen mallin löytämistä.¹⁰² Kansallisten järjestelmien erojen ja toisaalta sääntelyn harmonisointitavoitteiden kanssa tasapainottelulle yksi vaihtoehto voisi olla asteittain etenevä harmonisointi, jossa harmonisoitavana ei olisi heti koko esinevakuusjärjestelmä, vaan esimerkiksi jokin tietty vakuustyyppi, johon liittyvässä sääntelyssä on maiden välillä jo paljon yhteistä.¹⁰³ Mielestäni tämä näkemys tukisi harmonisoinnin aloittamista esimerkiksi juuri patenttien vakuuskäytöstä, sillä patenttisääntely on laajasti harmonisoitua EU:ssa, ja EU-maiden kansallinen patenttilainsäädäntö perustuu

¹⁰⁰ Lehavi 2019, s. 53.

¹⁰¹ Juutilainen LM 2019, s. 165, ks. myös Kaisto – Tepora 2012, s. 59, jossa kirjoittajat pitävät todennäköisenä, että kulttuuristen erojen vuoksi harmonisointi EU:ssa tulee tapahtumaan keskittyen yksittäisiin erityiskysymyksiin.

¹⁰² ks. edellä luku 2.1.2.

¹⁰³ Juutilainen LM 2011, s. 39–40.

kansainvälisiin sopimuksiin, jotka asettavat patenttisuojalle minimitason, joten kansalliset lait ovat sisällöltään jo pitkälti yhteneväisiä.¹⁰⁴ Tästä voitaisiin edetä harmonisointiin myös muissa esineoikeudellisissa kysymyksissä, mikäli jäsenmailla olisi siihen halukkuutta. Mielestäni siis sekä Lehavin että Juutilaisen näkemykset esineoikeuden ja esinevakuuksien yhtenäistämisestä sopivat myös nyt käsillä olevaan tilanteeseen, ja nähdäkseni ne myös kannustavat aloittamaan yhtenäistämisen tai harmonisoinnin jostakin pienemmästä osa-alueesta, ja patentit voisivat olla yksi tällainen osa-alue. Siksi hyödynnän näitä malleja pohtiessani seuraavissa luvuissa eri tapoja harmonisoida tai yhtenäistää lainsäädäntöä EU-jäsenmaiden välillä.

¹⁰⁴ Haarmann 2014, s. 8–11, 13–15.

3 Patentit vakuutena ja lainvalintakysymykset

3.1 Esineoikeuden erityispiirteet kansainvälisen yksityisoikeuden lainvalintasääntöjen näkökulmasta

Patenttien vakuuskäyttöä edistämisen mahdollisuuksia tarkastelen ensin lainvalintasääntöjen näkökulmasta. Edellä esitellyssä Lehavin lainsäädännön yhtenäistämismallissa lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen sijoittuu toiselle tasolle neliportaisessa mallissa. Lainvalintasääntöjen yhtenäistämässä on kyse pidemmälle menevästä harmonisoinnista kuin pelkissä soft law -malleissa, mutta se on kuitenkin kevyempää kuin aineellisen oikeuden harmonisointi.¹⁰⁵ Esineoikeuteen, ja sitä kautta myös esinevakuuksiin ja patenttien vakuuskäyttöön, liittyy lainvalintasääntöjen näkökulmasta tiettyjä erityispiirteitä, jotka tulee huomioida eri lainvalintasääntövaihtoehtoja punnitessa, minkä vuoksi keskityn niihin ennen varsinaista lainvalintasääntöjen sisällön käsittelyä.

Lainvalintasäännöt ovat osa kansainvälistä yksityisoikeutta. Kansainvälisen yksityisoikeuden voi puolestaan määritellä säännöiksi, jotka määrittävät sen, kenellä on toimivalta ratkaista jokin tietty kysymys, mitä lakia asiaan sovelletaan, ja millä edellytyksin ulkomainen tuomio voidaan panna täytäntöön tilanteissa, joilla on liityntä useampaan kuin yhteen maahan.¹⁰⁶ Lainvalinnassa puolestaan on kyse nimensä mukaisesti sen määrittämisestä, minkä maan lakia sovelletaan tilanteeseen, jolla on yhteys useampaan maahan, ja se on yksi osa kansainvälisen yksityisoikeuden oikeudenalaa.¹⁰⁷ Säännöt, joiden mukaan sovellettava laki määritellään, ovat kansallista lainsäädäntöä, ja siten eri maissa voi olla erilaisia lainvalintasääntöjä samanlaisiin tilanteisiin, vaikka pääosin säännöt ovatkin toisiaan vastaavia ja erot ovat vähenemään päin.¹⁰⁸ Nyt käsiteltävänä olevan sivullissitovuuden näkökulmasta merkityksellisintä on juuri vakuusjärjestelyyn sovellettavan lain määrittäminen, sillä sen perusteella selviävät myös ne toimet, joita vaaditaan, jotta rajat ylittävästä vakuudesta saadaan sivullisia sitova.

Perinteisesti esineoikeuden osalta on katsottu, että rajat ylittäviin vakuusjärjestelyihin sovellettavasta laista ei ole mahdollista sopia osapuolten kesken, koska sivullissitovuuden edellytykset määräytyvät suoraan lain perusteella.¹⁰⁹ Tämän vuoksi sillä, minkä sisältöisiä

¹⁰⁵ Lehavi 2019, s. 35–36.

¹⁰⁶ Muir-Watt 2010, s. 44.

¹⁰⁷ Koulou 2005, s. 3–4.

¹⁰⁸ Koulou 2005, s. 7–8.

¹⁰⁹ ks. esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 339 ja Lehavi 2019, s. 16–17.

lainvalintasäännöt ovat, on suuri merkitys sille, miten tehokkaasti patenteja voidaan käyttää vakuutena. Mikäli lainvalintasäännöt ohjaavat soveltamaan epäkäytännöllistä lakia tai mahdollisesti useita eri lakeja samaan järjestelyyn, ei patenttien hyödyntäminen vakuutena välttämättä näyttäydy osapuolille houkuttelevana vaihtoehtona.

Esineoikeudellinen sopimusvapaus ei kuitenkaan ole täysin ennenkuulumatonta, ja sopimusvapaudelle perustuva lainvalintamalli voi olla myös esineoikeudellisia kysymyksiä koskien toteutettavissa.¹¹⁰ Aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa on myös esitetty, että EU:n sisämarkkinoiden tavaroiden vapaan liikkuvuuden periaatteista johtuisi, että myös esineoikeudellisissa kysymyksissä osapuolilla tulisi olla vapaus valita järjestelyyn sovellettava laki.¹¹¹ Kieninger on kuitenkin katsonut, että EUT:n oikeuskäytännön perusteella EU-jäsenmailla ei ole velvollisuutta sallia rajatonta sopimusvapautta sovellettavasta laista, eikä tämä siksi ainakaan yksin käy perusteeksi sopimusvapauden mahdollistamiselle.¹¹² Kieninger on lisäksi katsonut, että osapuolten vapaa mahdollisuus lakiviittausten tekemiseen ei olisi ratkaisu sisämarkkinoiden vapaan liikkuvuuden edistämiseen, sillä niin kauan kuin EU:ssa ei ole yhteistä esineoikeudellista sääntelyä, jokainen jäsenvaltio itse päättää siitä, miten se haluaa ratkaista erilaiset esineoikeudelliset kysymykset ja sen, kenen oikeutta missäkin tilanteessa halutaan suojata.¹¹³

Rajat ylittäviä vakuuksia koskevan sääntelyn harmonisointi- ja yhtenäistämisyhtymysten pyrkimysten taustalla on ajatus siitä, että järjestelyn lopputuloksen ennakoitavuuden lisääminen voisi edistää rajat ylittävää vakuuskäyttöä, ja sopimusvapauden sallimisella ei vaikuttaisi olevan ennakoitavuutta lisäävää vaikutusta, vaan jopa päinvastoin.¹¹⁴ Osapuolten sopimusvapauden perustuva lainvalintasääntö olisi erityisesti sivullisittomuuden näkökulmasta ongelmallinen, sillä sivullissuhteisiin sovellettava laki ei olisi tällä mallilla ennakoitavissa, eikä siksi todennäköisesti edistäisi esinevakuuksien yleisiä tavoitteita eli luotonannon lisäämistä luottoriskiä vähentämällä.¹¹⁵ Vaikka osapuolten mahdollisuus sopia järjestelynsä sovellettavasta laista olisikin ainakin joissain tapauksissa mahdollista, ei tässä

¹¹⁰ Esimerkiksi Alankomaissa on tietyissä rajatuissa tilanteissa omaksuttu ratkaisu, jossa osapuolten on mahdollista valita itselleen mieluisampi sovellettava laki kahdesta vaihtoehdosta. Tämä ei kuitenkaan vielä osoita, että EU-alueella olisi laajemmin liikehdintään sopimusvapautta kohti, ks. Kieninger EPLJ 2018, s. 241–243.

¹¹¹ Kieninger EPLJ 2018, s. 224.

¹¹² Kieninger EPLJ 2018, s. 225–229.

¹¹³ Kieninger EPLJ 2018, s. 244.

¹¹⁴ Juutilainen 2018, s. 343.

¹¹⁵ Juutilainen 2018, s. 275–279.

tutkielmassa ole nähdäkseni tarpeen tarkastella sitä lähemmin, sillä sopimusvapaus ei vaikuta lisäävän luotonantajien luottamusta rajat ylittäviin vakuuksiin ennakoitavuutta lisäämällä.

Tämän vuoksi otan tässä kohtaa tutkielmaa lähtökohdaksi sen, että sovellettava laki määrittäisi myös jatkossa jonkin tietyn lainvalintanormin mukaisesti, ainakin niin kauan kuin patenttien vakuuskäytölle ei ole kehitetty yhteistä, EU-tasoista järjestelmää tai vakuuksiin liittyvää kansallista lainsäädäntöä ei ole harmonisoitu tai yhtenäistetty EU-alueella.

Sopimusvapauden sijaan keskityn pohtimaan vaihtoehtoja sille, minkä sisältöinen tällainen tietty lainvalintanormi voisi olla, jotta se edesauttaisi patenttien vakuuskäyttöä ja vähentäisi siihen liittyvää epävarmuutta.

3.2 Nykyiset lainvalintasäännöt ja niiden haasteet EU-alueella

Lainvalintasäännöt ovat siis osa kansainvälistä yksityisoikeutta, jota on jo tietyiltä osin harmonisoitu EU:ssa, koska sillä voi olla huomattavia vaikutuksia EU:n sisämarkkinoiden toimintaan. Sisämarkkinoilla toimiessa ollaan väistämättä usein tilanteissa, joissa useamman jäsenvaltion lain soveltaminen voisi tulla kyseeseen, ja sovellettavan lain ja sen sisällön selvittäminen voi olla työlästä ja aiheuttaa huomattavia lisäkustannuksia, mikä puolestaan voi heikentää sisämarkkinoiden toimintaa. Tätä on pyritty ehkäisemään yhtenäistämällä lainvalintasääntöjä erilaisin lainvalinta-asetuksin, jotta oikeussuhteisiin sovellettavan lain selvittäminen olisi yksinkertaisempaa.¹¹⁶ Toistaiseksi lainvalintaa yhtenäistävät EU-asetukset eivät kuitenkaan ole ottaneet kantaa esineoikeudellisiin kysymyksiin, joten niiden osalta toimitaan edelleen yleisten kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen varassa. Tämän vuoksi näitä asetuksia ei myöskään tarkastella tässä tutkielmassa tämän lähemmin.

Tapa harmonisoida kansainvälistä yksityisoikeutta EU:ssa on ollut ennen kaikkea käytännön mahdollisuuksien sanelema ratkaisu. Vaikka myös aineellista lainsäädäntöä on harmonisoitu monella oikeudenalalla, eivät jäsenmaat ole olleet valmiita luovuttamaan lainsäädäntövaltaa täysin EU:lle ja harmonisoimaan kaikkea yksityisoikeudellista sääntelyä siten, että jokaisessa jäsenmaassa laki olisi saman sisältöinen. Tällöin on jouduttu tyytymään lainvalintasääntöjen harmonisointiin, joka kuitenkin osaltaan vähentää rajat ylittävään toimintaan liittyviä

¹¹⁶ Tuominen 2024, s. 15–16. Sovellettavan lain määrittämiseen liittyviä EU-asetuksia ovat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 593/2008, sopimusvelvoitteisiin sovellettavasta laista (Rooma I -asetus) ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 864/2007 sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavasta laista (Rooma II -asetus).

haasteita.¹¹⁷ Tämän perusteella katson, että myös nyt käsillä olevassa tilanteessa helpoiten toteutettavissa voisi olla ratkaisu, jossa patenttien vakuuskäyttöön liittyviä haasteita pyritään lieventämään yhtenäisillä ja tarkoituksenmukaisemmilla lainvalintasäännöillä. Nähdäkseni edellä mainitut lainvalinta-asetukset osoittavat, että EU-jäsenmaat ovat olleet valmiita yhtenäistämään kansainvälisen yksityisoikeuden osalta lainsäädäntöään näiltä osin, ja tämä antaa toivoa myös siitä, että yhtenäistäminen voisi olla mahdollista myös muilla oikeudenaloilla, kuten esineoikeuden alalla.

Yleinen, aineellisten irtainten esineiden kohdalla sovellettava lainvalintasääntö on niin kutsuttu *lex rei sitae* -sääntö.¹¹⁸ Kyseistä sääntöä ei ole yhteisesti esimerkiksi EU-tasolla kodifioitu, mutta se on silti laajasti vakiintunut sääntö, joka on voimassa jäsenmaissa, vaikka siihen, liittyikin säännön yhtenäisyydestä huolimatta haasteita.¹¹⁹ Kyseisen lainvalintasäännön ongelmakohdaksi on tunnistettu erityisesti tilanteet, joissa esine siirtyy toiseen maahan, jolloin sovellettava laki muuttuu, eli nk. *conflict mobile* -tilanteet,¹²⁰ joiden vuoksi lainvalintasäännölle on pohdittu vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Patentteihin sovellettava lainvalintasääntö eroaa tästä yleisestä pääsäännöstä, koska patenteilla ei ole fyysistä sijaintia. Patentteihin sovellettava laki määrittyy *lex protectionis* -säännön¹²¹ mukaisesti, eli patentin vakuuskäyttöön sovelletaan pääsääntöisesti sen maan lakia, jossa patentti saa suojaa.¹²² Edellä kuvatut *conflict mobile* -tilanteet eivät lähtökohtaisesti ole ongelma patenttien vakuuskäytön kohdalla, sillä patenteja ei voi fyysisten esineiden tavoin siirtää yhden valtion alueelta toiselle, eikä jo myönnetyn patentin suojamaa muutu.¹²³ Myöskään tämä lainvalintasääntö ei kuitenkaan ole ongelmaton, kuten edellä luvussa 2.3

¹¹⁷ Tuominen 2024, s. 16–17.

¹¹⁸ ks. esimerkiksi Suomen osalta Koulu 2005, s. 185 ja Ruotsin osalta Bogdan – Hellner 2020, s. 403–404.

¹¹⁹ Ks. esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 80–81.

¹²⁰ *Conflict mobile* -termillä viitataan tässä tutkielmassa tilanteeseen, jossa sovellettavan lain määrittävä liittymätekijä on vaihtunut, eli esimerkiksi *lex rei sitae*-säännön tapauksessa esine on siirtynyt toisaalle. Ks. esimerkiksi Akkermans – Ramaekers ELJ 2013, s. 240, Akkermans EPLJ 2018, s. 246 ja Juutilainen 2018, s. 81.

¹²¹ Jatkossa tähän lainvalintasääntöön viitataan sekä virallisella termillä *lex protectionis*, että viittaamalla ”suojamaan lakiin”.

¹²² Patentteihin sovellettavasta lainvalintasäännöstä, ks. esimerkiksi Koulu 2005, s. 204, Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 848, Schaafsma 2014, s. 300, Tosato 2018, s. 169, ja Bogdan – Hellner 2020, s. 414. Koulu tosin on viitannut sovellettavan lain määrittävänä tekijänä siihen maahan, jossa patenttia koskevan julkisen rekisterin pitämipaikka sijaitsee. Suomessa suojaa saavan patentin rekisteripaikka eli PRH sijaitsee Suomessa, joten sinänsä molemmat säännöt johtavat kansallisten patenttien kohdalla samaan lopputulokseen. *Lex protectionis* on kuitenkin Euroopassa niin vakiintunut lainvalintasääntö, että käsittelen sitä yleisesti EU-alueella noudatettavana lainvalintasääntönä.

¹²³ Poikkeuksena tälle ovat tilanteet, joissa yhtiö hakee ensin kansallista patenttia, ja sitten myöhemmin esimerkiksi WIPO:n kautta kansainvälistä patenttia tai eurooppapatenttia, jolloin suoja-alue laajentuu. Kuitenkin myös näissä tilanteissa kyse on nipusta kansallisia patenteja, eikä se siis muodosta lainvalintasäännön kannalta poikkeusta.

tehdyt havainnot käytännön käyttötilanteista osoittivat. *Lex rei sitae* -sääntöön verrattuna ongelmat eivät niinkään johdu siitä, että sovellettava laki vaihtuisi yllättäen, vaan siitä, että nykyinen lainvalintasääntö soveltuu kankeasti kansainvälisiin tilanteisiin. Yhden kansallisen patentin vakuuskäytössä ongelmat eivät ole niinkään seurausta lainvalintasäännön epäselvyydestä vaan aineellisen oikeuden eroissa EU-maiden välillä, mutta muissa tapauksissa myös itse lainvalintasääntö voi aiheuttaa haasteita.

Tilanteissa, joissa pantinantaja haluaisi käyttää eurooppapatenttia, eli nippua kansallisia patenteja, velkansa vakuutena, ohjaa *lex protectionis* soveltamaan jokaiseen nipun kansalliseen patenttiin kyseisen maan lakia. Tällaisessa ”patenttiportfolion” vakuuskäytössä saman järjestelyn toteuttamiseksi joudutaan selvittämään ja toteuttamaan useita julkivarmistustoimia.¹²⁴ Lisäksi Euroopan patenttisopimuksen 74 artiklassa oleva patenttihakemuksia koskeva lainvalintasääntö noudattaa tavanomaista *lex protectionis* -sääntöä, joten vastaava ongelma on käsillä, mikäli patenttihakemusta käytetään vakuutena. Vaikka lainvalintasääntö itsessään ei siis ole epäselvä, on syytä pohtia, voisiko vakuuskäyttöä helpottaa ja vakuusjärjestelyn osapuolten taakkaa vähentää kytkemällä sovellettava laki johonkin muuhun liittymätekijään näissä tilanteissa.

Kuten edellä todettiin, yhtenäispatenttiasetus sisältää oman sääntönsä sovellettavan lain määrittämiselle. Tämä johtuu oletettavasti siitä, että tavanomaisen lainvalintasäännön soveltaminen ei johtaisi selkeästi minkään yksittäisen lain soveltamiseen, sillä yhtenäispatentti saa yhtäläistä suojaa kaikissa maissa.¹²⁵ Tämän vuoksi on tarvittu toinen määrittävä tekijä, ja asetusta säädettäessä on päädytty yhtenäispatentin kohdalla hakijan yhtenäispatentin taustalla olevan eurooppapatentin hakuhetken kotipaikkaan tai toimipaikkaan, tilanteesta riippuen.

Vaikka patenteja koskevasta pääsäännöstä poikkeaminen onkin ollut tarpeen käytännön syistä, ei tämä kotipaikkaan tai toimipaikkaan kytkeytyvä lainvalintasääntö ole myöskään ongelmaton.¹²⁶ Erityisesti rahoittajan näkökulmasta lainvalintasääntö voi olla vaikeaselkoinen, sillä ennen yhtenäispatentin hyväksymistä vakuudeksi rahoittajan on selvitettävä, mitä lakia vakuusjärjestelyyn sovelletaan. Koska merkitsevää on patentin hakijan

¹²⁴ Tosato 2018, s. 170. Tähän kiinnitettiin huomiota myös UNCITRAL mallilain lainvalintasääntöjä kehitettäessä. UNCITRAL:n päätyttyä ratkaisuun perehdyn tarkemmin jäljempänä.

¹²⁵ ks. esimerkiksi Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 848–849 sen pohdinnasta, miten perinteinen *lex protectionis* -sääntö soveltuu yhtenäispatenteihin, ja miten yhtenäispatenttiasetuksen 7 artikla tulisi tämän osalta ymmärtää.

¹²⁶ Bogdan – Hellner 2020, s. 414.

Euroopan patenttirekisteriin merkitty kotipaikka eurooppapatentin hakuhetkellä, ei sovellettava laki välttämättä käy suoraan ilmi pantinantajan nykyhetken olosuhteista, vaan sen selvittäminen saattaa edellyttää eri patenttirekistereiden tutkimista. Vaikka yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan lainvalintasääntö vaikuttaakin yksiselitteiseltä, ei sovellettava laki käytännön tilanteissa välttämättä siis selviä yhdellä vilkaisulla.

Yhtenäispatentin yhteyteen ei ole kehitetty patenttien vakuuskäyttöä koskevaa yhtenäistä sääntelyä. Vaikka tulevaisuudessa tällainen olisikin mahdollinen, voi sen voimaantulossa kestää kauan. Tällöin toimivat lainvalintasäännöt ovat keino edistää vakuusjärjestelyiden varmuutta ja ennakoitavuutta ja vähentää järjestelyn osapuolten selvitystaakkaa, ja edellä tehty havainnollistus osoittaa, että vaihtoehtoisia lainvalintasääntöjä on syytä ainakin pohtia ja verrata niiden hyötyjä nykyisiin sääntöihin.

Patenttien vakuuskäyttöön soveltuvista lainvalintasäännöistä on siis tunnistettavissa heikkouksia, ja näin ollen on aiheellista pohtia, voitaisiinko tilannetta parantaa lainvalintasääntöjä muokkaamalla. Tällä hetkellä lainvalintasäännöt ovat esineoikeuden alalla kansallisia, mutta jos soveltuvan lain määrittymistä haluttaisiin muuttaa, olisi toimiva ratkaisu saavutettavissa parhaiten EU-tason yhteisellä lainvalintasäännöllä. Lainvalintasääntöjä eri oikeudenaloilla on yhtenäistetty EU:ssa siis jo aikaisemminkin, ja EU:n toimivalta yhtenäisten lainvalintasääntöjen säätämiseen voidaan löytää SEUT 81 artiklasta.¹²⁷ Ei siis pitäisi olla estettä sille, että EU-tasolla muutettaisiin patenttien vakuuskäyttöön sovellettavaa lainvalintasääntöä ja sovellettavan lain määrittymisen perusteita.

Lainvalintasääntöjen yhtenäistäminen EU-tasolla kuuluu edellä käsitellyn Juutilaisen lähestymistapanelikon toiseen osaan, keskitettyyn konfliktikeskeiseen lähestymistapaan. Juutilainen on katsonut, että EU-tasolla tapahtuva lainvalintasääntöjen kehitys voisi olla tukena ainakin sillä aikaa, kun aineellista oikeutta harmonisoidaan tai yhtenäistetään EU-tasolla. Yhteisten, EU-tasoisten lainvalintasääntöjen etuna on muun muassa se, että soveltuvan lain määrittymisen samoin perustein lisää ennakoitavuutta.¹²⁸ Kansallisesti lainvalintasääntöjen kehityksen tulisi keskittyä ainoastaan poistamaan olemassa olevia eroja

¹²⁷ Juutilainen 2018, s. 335.

¹²⁸ Juutilainen 2018, s. 333.

muihin jäsenmaihiin nähden ja koskemaan vain niitä kysymyksiä, joihin ei keskitetysti ole saatu vastauksia.¹²⁹

3.3 Vaihtoehtoisia lainvalintasääntöjä

Viime vuosina erityisesti oikeuskirjallisuudessa on käyty laajalti keskustelua tällä hetkellä sovellettavien erilaisten lainvalintasääntöjen muutos- ja kehitystarpeista. Oikeustieteilijöiden keskuudessa on osin siirrytty pois perinteisestä, alueellisuusperiaatteeseen nojaavasta käsityksestä, ja alettu pohtia myös muita vaihtoehtoja. Tähän asti *lex rei sitae* -sääntöä on pidetty pääsääntönä sovellettavan lain määrittämisessä sellaisiin esineoikeudellisiin kysymyksiin, joilla on kansainvälinen ulottuvuus,¹³⁰ mutta oikeuskirjallisuudessa on käyty keskustelua siitä, tulisiko tästä lainvalintasäännöstä siirtyä pois siihen liittyvien ongelmien vuoksi.¹³¹ Toisaalta huomionarvoista on myös se, että esimerkiksi Juutilainen on päätenyt siihen, että *lex rei sitae* -säännön vaihtoehdot eivät ole sen parempia, eikä lainvalintasäännön muuttamisella saavutettaisi haluttuja vaikutuksia.¹³²

Koska patentit muodostavat jo nyt poikkeuksen *lex rei sitae* -sääntöön, ei yleisten lainvalintasääntöjen muutoksilla olisi suoraan vaikutusta patenttien vakuuskäyttöön sovellettavan lain määrittämiseen. Lainvalintasäännöt ovat esineoikeuden alalla omaisuuslajikohtaisia, eikä yhden lainvalintasäännön muutokset automaattisesti johda muiden lainvalintasääntöjen muuttumiseen.¹³³ Nähdäkseni yleisempi muutoskeskustelu ja hyväksyvämpi ilmapiiri lainvalintasääntöjen muutoksille voisi toimia lähinnä kannustimena muutoksille myös patenttien osalta, mikäli löydettäisiin jokin nykytilannetta toimivampi tapa sovellettavan lain määrittämiseen.

Lainvalintasääntöjen kehittämisen etuna olisi se, että se mahdollistaisi kansallisten vakuusjärjestelmien säilymisen ennallaan.¹³⁴ Luvun 2.1.2 katsauksen perusteella voidaan todeta, että mikäli EU-alueella haluttaisiin saada aikaan yhtenäistä sääntelyä, edellyttäisi se huomattavia muutoksia ainakin osassa jäsenmaita, koska vakuusjärjestelmät eivät ole yhteen

¹²⁹ Juutilainen 2018, s. 353.

¹³⁰ Pertegás Sender 2024, s. 221.

¹³¹ ks. esimerkiksi Akkermans – Rupp EPLJ 2018.

¹³² Juutilainen 2018, s. 348.

¹³³ Tieteen termipankki: Esineoikeudellinen lainvalinta.

¹³⁴ ks. Muir-Watt 2010, s. 48–49. Verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin on EU:ssa nimenomaan suosittu lainvalintasääntöjen yhtenäistämistä subsidiariteettiperiaatteen vuoksi, sillä lainvalintasääntöjen ansiosta kansalliseen aineelliseen lainsäädäntöön ei puututa EU-sääntelyllä.

sovitettavissa säilyttämällä piirteitä jokaisesta niiden perustavanlaatuisten erojen vuoksi.¹³⁵ Lainsäädännön yhtenäistämiseen liittyvät haasteet voitaisiin välttää, mikäli nykytilanteen haasteisiin olisi löydettävissä vastaus lainvalintasääntöjä muuttamalla. Patenteja koskevien lainvalintasääntöjen muutosten kohdalla on kuitenkin pidettävä mielessä, että lainvalintasääntöjen tulisi olla ennakoitavissa ja niiden tulisi tarjota osapuolille selkeitä vastauksia.¹³⁶ Pelkästään se, että yleisellä tasolla jotakin lainvalintasääntöä pidetään nykyistä parempana, ei tarkoita sitä, että näin olisi myös erityisesti patenttien kohdalla, ja vaihtoehtoisia lainvalintasääntöjä tulisikin arvioida nimenomaan patenttien käyttötarkoituksessa.

Maailmalla on kehitetty erilaisia mallilakeja ja lainsäädäntöoppaita esinevakuuksia ja IP-vakuuksia koskeviksi laeiksi, ja näihin on sisällytetty myös erilaisia lainvalintasääntöjä. Esimerkiksi UNCITRAL mallilaissa on UNCITRAL lainsäädäntöoppaan tavoin¹³⁷ omaksuttu lainvalinnan pääsäännöksi aineellisen omaisuuden kohdalla omaisuuden sijaintipaikan laki (85 artikla), ja aineettoman omaisuuden (86 Artikla) kohdalla puolestaan se, että vakuusjärjestelyn sivullissuhteisiin sovelletaan pantinantajan sijaintipaikan lakia.¹³⁸ Aineelliseen omaisuuden osalta mallilaki noudattelee siis perinteistä *lex rei sitae* -sääntöä, mutta aineettoman omaisuuden kohdalla on omaksuttu erilainen lähestymistapa, ja sovellettava laki on määritelty täysin uuden liittymän kautta. Fyysiseen sijaintiin liittyneet aineettoman omaisuuden haasteet on siis ratkaistu kytkemällä sovellettava laki pantinantajan sijaintipaikkaan.

Vuoden 2010 UNCITRAL IP-lisäyksessä, jossa täydennettiin UNCITRAL lainsäädäntöoppaan suosituksia, jouduttiin pohtimaan lainvalintasääntöjä uudelleen. Immateriaalioikeudet ovat aineetonta omaisuutta, ja siksi ensinäkemältä voisi ajatella, että IP-lisäyksessäkin niitä käsiteltäisiin vastaavalla tavalla kuin muutakin aineetonta omaisuutta, eli sovellettava laki määrittyisi pantinantajan sijaintipaikan mukaan. Tähän ei kuitenkaan patenttien kohdalla päädytty, ja syyksi sille, miksi sovellettavaa lakia ei voida määrittää pantinantajan sijaintipaikan perusteella, nostettiin erilaiset kansainväliset

¹³⁵ Esimerkiksi järjestelmää, joka ei edellytä julkivarmistusta (Saksa), ja järjestelmä, jossa julkivarmistus on sivullisittomuuden edellytys (esimerkiksi Suomi), ei ole mahdollista saada soveltamaan samaa yhtenäistä sääntelyä ilman, että toisen on luovuttava ainakin osittain peruseriaatteistaan, eli joko hyväksyttävä vakuuksia myös ilman julkivarmistusta, tai toisaalta tiukennettava julkivarmistusedellytystä.

¹³⁶ Juutilainen 2018, s. 336–337.

¹³⁷ UNCITRAL lainsäädäntöopas 2007, suositukset 203 ja 208.

¹³⁸ UNCITRAL mallilaki 2016.

immateriaalioikeuksia käsittelevät sopimukset.¹³⁹ IP-lisäyksen perusteluissa todetaan, että vaikka erilaisissa kansainvälisissä IP-sopimuksissa ei suoraan otetakaan kantaa tällaisiin kysymyksiin sovellettavaan lakiin, niissä noudatetaan yleisesti alueellisuuden periaatetta, mikä puolestaan johtaisi siihen, että omistuskysymyksiin ja IP-oikeuksien suojaan sovellettava laki määrittäisikin *lex protectionis* -periaatteen mukaisesti. Laatijat katsoivat, että kansallisen kohtelun periaatteesta seuraa, että näihin sopimukseen liittyneiden maiden on noudatettava *lex protectionis* -säännöstä määrittäessä myös IP-oikeuksien vakuuskäyttöön sovellettavaa lakia,¹⁴⁰ vaikka tätä näkemystä on myös haastettu.

IP-lisäyksen laatijat nostivat kuitenkin myös esiin puutteita *lex protectionis* -säännössä erityisesti tilanteissa, joissa vakuus jouduttaisiin kirjaamaan useamman maan rekisteriin. Yhtenä esimerkkinä tästä mainittiin tilanne, jossa IP-oikeuksien kokonainen portfolio on vakuutena,¹⁴¹ kuten esimerkiksi käytettäessä eurooppapatenttia vakuutena. Tämän vuoksi IP-lisäyksessä on päädytty esittämään yhdistelmäratkaisua, jossa sovellettava laki voi olla sekä pantinantajan sijaintimaan laki, että *lex protectionis*.¹⁴² Ajatuksena oli, että niin kauan kuin jokaisen yksittäisen tilanteen osalta on selkeää, mitä lakia sovelletaan, voi lainvalintasääntö vaihdella pantinantajan sijaintimaan lain soveltamisen ja *lex protectionis* -säännön välillä.¹⁴³ Suositus 248:n mukaan vakuuden perustamiseen ja sivullissitovuuteen sovellettava laki olisi *lex protectionis*, mutta myös pantinantajan sijaintimaan lakia voitaisiin soveltaa, kun kysymys on sivullissitovuudesta muita kuin toisia vakuusvelkojia, siirronsaajia tai lisenssinsaaajia kohtaa. Tämän lisäksi vakuuden täytäntöönpanoon sovellettaisiin pantinantajan sijaintimaan lakia.¹⁴⁴

Jos tarkoituksena on selkeyttää patenttien vakuuskäyttöä ja vähentää epäselvyyttä ja turhia kustannuksia, tällainen yhdistelmäratkaisu tuskin auttaa. Esimerkiksi Juutilainen on eri lainvalintasääntöjä arvioidessaan korostanut sitä, että lainvalintasääntöjen osalta olennaista on niiden selkeys, ennakoitavuus ja varmuus sovellettavasta laista, eikä lainvalintasäännöksi

¹³⁹ Esimerkiksi Pariisin ja Bernin sopimukset sekä TRIPS. UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 132.

¹⁴⁰ UNCITRAL IP-lisäys 2010, kohdat 297–298, s. 132. Ks. myös esimerkiksi Schaafsma 2014, s. 303, jossa todetaan, että Bernin ja Pariisin sopimuksista johtuu, että IP-oikeuksien suojaan sovellettava laki määrittyy kaikilta osin *lex protectionis* -säännön mukaisesti.

¹⁴¹ UNCITRAL IP-lisäys 2010, kohta 300, s. 133.

¹⁴² UNCITRAL IP-lisäys 2010, kohdat 301, 340, s. 134.

¹⁴³ UNCITRAL IP-lisäys 2010, kohta 303, s. 134.

¹⁴⁴ UNCITRAL IP-lisäys 2010, suositus 248, s. 147. Suosituksessa on piirteitä myös rajoitetusta sopimusvapaudesta, koska osapuolten olisi mahdollista valita vakuuden perustamiseen ja täytäntöönpanoon sovellettavaksi laiksi joko pantinantajan sijaintimaan lain, joka on ensisijaisesti sovellettava laki, tai patentin suojaamaan lain, ks. tarkemmin kappaleet 311–313, s. 137–138.

tulisi valita sellaista, jonka liittymätekijä on nykyistä epävarmempi,¹⁴⁵ ja siksi en pidä tällaista yhdistelmäratkaisua kannattavana mallina EU-lainvalintasäännöksi.

UNCITRAL mallilain tavanomainen aineettomaan omaisuuteen sovellettava pantinantajan sijaintimaan laki muistuttaa ensi näkemältä EU:n yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan lainvalintasääntöä, joka ohjaa soveltamaan patentinhakijan sijaintimaan lakia. Mallilaissa sijainti määritellään yrityksen toimipaikan, tai jos näitä on useita, keskeisen hallinnon sijainnin mukaan,¹⁴⁶ mikä muistuttaa myös yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan tapaa määrittää sijaintimaa.

Yhtenäispatentin osalta ratkaiseva ajanhetki on kuitenkin patenttihakemuksen tekeminen, ei panttaushetki. Vaikka yhtenäispatenttiasetuksen ja UNCITRAL:n lainvalintasääntöjen avulla saatetaankin päätyä soveltamaan samaa lakia, ja sijaintimaahan keskittyessään ne muistuttavat toisiaan, ei kyse ole kuitenkaan samasta säännöstä. Yhtenäispatenttiasetuksessa on kyse siitä, että kaikkia omistusoikeuteen liittyviä kysymyksiä on haluttu kokonaisuudessaan käsitellä saman lain alla, ja siksi myös vakuuskäyttöön sovellettava laki määrittyy tällä tavalla.

UNCITRAL lainsäädäntöoppaassa puolestaan pantinantajan sijaintimaan lain soveltamiseen on päädytty muun muassa siksi, että sovellettaessa pantinantajan sijaintimaan lakia, on saman velallisen eri vakuusjärjestelyihin sovellettava laki sama, vaikka pantinsaajia olisi eri maissa, minkä lisäksi pantinantajan sijaintimaa on todennäköisesti se maa, jossa mahdollinen insolvenssimenettely tulisi vireille.¹⁴⁷ Vaikka sovellettava laki voi siis olla sama kumpaa tahansa sääntöä soveltamalla, ja ne vaikuttavat samanlaisilta, on niihin kuitenkin päädytty eri syistä.

Nykyisellään sovellettaviin lainvalintasääntöihin liittyy siis tiettyjä haasteita, ja lainvalintasäännöille on hahmoteltu myös vaihtoehtoisia ratkaisuja. Yhtenäispatentin osalta sovellettava lainvalintasääntö voi olla käytännössä monimutkainen, ja eurooppapatentin osalta taas sinänsä selkeän lainvalintasäännön soveltaminen johtaa hankaluuksiin käytännön soveltamistilanteissa, kun sääntö ohjaa soveltamaan useita eri lakeja samanaikaisesti. Yksittäisten patenttien vakuuskäytössä ongelma ei ole niinkään lainsäädännössä vaan aineellisen oikeuden eroissa, joten sitä ei käsitellä tässä luvussa. Seuraavaksi arvioin tässä

¹⁴⁵ Juutilainen 2018, s. 337.

¹⁴⁶ UNCITRAL lainsäädäntöopas 2007, kohta 74, s. 401 ja suositus 219, s.408 sekä UNCITRAL mallilaki 2016, artikkelit 86 ja 90 .

¹⁴⁷ UNCITRAL lainsäädäntöopas 2007, kohta 41, s. 393.

esiteltyjen vaihtoehtojen toteuttamiskelpoisuutta toisaalta yhtenäispatentin ja toisaalta eurooppapatentin osalta. Koska yhtenäispatentin ja eurooppapatentin haasteet johtuvat erisyydestä, käsittelemme kumpaakin erikseen.

3.4 Lainvalintasääntövaihtoehtojen sovittaminen nykytilanteeseen

3.4.1 Yhtenäispatentin vakuuskäyttöön sovellettavat lainvalintasäännöt

Aloitan lainvalintasääntövaihtoehtojen tarkastelun yhtenäispatentista.

Yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan mukaisesti sovellettava laki määrittyy tällä hetkellä ensisijaisesti sen mukaan, missä eurooppapatentin hakijalla on patentin hakuhetkellä ollut Euroopan patenttihakemusten mukaan kotipaikka tai päätoimipaikka.¹⁴⁸ Ensi näkemältä lainvalintasääntö vaikuttaa yksiselitteiseltä, mutta sovellettavan lain määrittäminen saattaa aiheuttaa vakuusjärjestelyn osapuolille joissain tilanteissa enemmän vaivaa, erityisesti mikäli patentin haltijan olosuhteissa on tapahtunut muutoksia eurooppapatentin hakemisen jälkeen. Se, että yhtiö, jolla on esimerkiksi Suomessa kotipaikka, tarjoaa yhtenäispatenttiaan vakuudeksi, ei suoraan tarkoita, että vakuusjärjestelyyn sovelletaan Suomen lakia, vaan olennaista on yhtiön hakuhetken kotipaikka. Sovellettavan lain kannalta olennainen sijaintimaa on selvitettävissä, mutta se edellyttää useamman eri rekisterin tarkastelua.

Yhtenäispatenttiasetuksen 3 artiklan mukaan sellaisella eurooppapatentilla, joka on kirjattu yhtenäistä patenttisuojaa koskevaan rekisteriin, on yhtenäinen vaikutus osallistuvien maiden alueella. Yhtenäistä patenttisuojaa koskevalla rekisterillä tarkoitetaan puolestaan 2 artiklan e-kohdan mukaan Euroopan patenttihakemusten osana olevaa erillistä rekisteriä, johon kirjataan eurooppapatentin yhtenäinen vaikutus sekä tällaista yhtenäispatenttia koskevat rajoitukset, käyttöluvat, siirrot, kumoamiset, mitättömäksi julistamiset tai raukeamiset. Euroopan patenttihakemusten puolestaan on rekisteri, jota Euroopan patenttivirasto ylläpitää Euroopan patenttisopimuksen 127 artiklan nojalla. Euroopan patenttisopimuksen täytäntöönpanosääntöjen¹⁴⁹ VII osion IX luvun säännön 143 mukaisesti rekisteriin kirjataan muun muassa patenttihakemuksen numero, tiedot suojatusta keksinnöstä sekä tiedot patentin hakijasta. Täytäntöönpanosääntöjen III osion II luvun säännön 41 mukaisesti näitä hakijaa koskevia tietoja ovat muun muassa hakijan yhteystiedot sekä se jäsenvaltio, jossa hakijalla on

¹⁴⁸ ks. Yhtenäispatenttiasetuksen 7 artikla siitä, millä perusteella sijaintimaa ja sovellettava laki tarkalleen määrittyy erilaisissa tilanteissa.

¹⁴⁹ Implementing Regulations to the Convention on the Grant of European Patents, päivitetty 1.4.2025.

kotipaikka tai päätoimipaikka. Näin ollen vakuusjärjestelyjen osapuolten on mahdollista selvittää yhtenäispatentin vakuuskäyttöön sovellettava laki selvittämällä yhtenäistä patenttisuojaa koskevan rekisterin ja Euroopan patenttirekisterin avulla, mikä Euroopan patenttirekisteriin on kirjattu eurooppapatentin hakijan koti- tai päätoimipaikaksi. Sovellettavan lain liittymätekijä ei siis välttämättä ole suoraan havaittavissa pantinantajan nykyisistä olosuhteista, vaan vaatii perehtymistä yhtenäispatentin ja sen taustalla olevan eurooppapatentin rekisteritietoihin.

Tämän lisäksi aiemmassa oikeuskirjallisuudessa on arvioitu yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklaa ja todettu, että se jättää tiettyjä asioita tulkinnanvaraiseksi. Erityisesti se, että sijaintipaikan määrittelyssä viitataan Euroopan patenttirekisteriin merkittyyneen sijaintiin, voi aiheuttaa tulkintahaasteita, koska tällöin yhtenäispatenttiasetuksessa viitataan seikkoihin, joita ei säännellä kyseisellä asetuksella. Eri kieliversioissa yhtenäispatenttiasetuksesta, Euroopan patenttisopimuksesta ja patenttisopimuksen täytäntöönpanosäännöistä on saatettu käyttää termejä eri merkityksissä ja eri tavoin, ja tällöin käytettävästä kieliversiosta voi riippua se, miten sovellettavan lain määrittävät tekijät ymmärretään. Esimerkiksi englanninkielisissä versioissa termejä kotipaikka ja päätoimipaikka on eri säädöksissä käytetty yhdenmukaisesti, mutta samoin ei ole saksan- ja ranskankielisissä versioissa.¹⁵⁰ Tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista syventyä tämän tarkemmin semanttisiin pohdintoihin kotipaikan tai päätoimipaikan tarkemmista merkityksistä ja tulkintatavoista, ja siksi tyydyn toteamaan, että tämä on yksi seikka, joka osaltaan voi hankaloittaa sovellettavan lain selvittämistä nykyisiä lainvalintasääntöjä sovellettaessa.

Yhtenä vaihtoehtona hakuhetken sijaintivaltion lain soveltamiselle voisi olla hakuhetken sijaan panttaushetken sijaintimaan lain soveltaminen, sillä pantinantajan sijaintimaa olisi pantinsaajalle helpommin havaittavissa. Pantinantajan sijaintimaan lain soveltamista on esitetty vaihtoehdoksi nykyisille lainvalintasäännöille, ja siksi vertailen sitä nykytilanteeseen.¹⁵¹ Nämä kaksi ovat yleisimpiä vaihtoehtoja lainvalintasäännöksi, ja siksi keskityn vain niihin, muiden epätodennäköisempien vaihtoehtojen jäädessä käsittelyn

¹⁵⁰ Tällaisesta keskustelusta ks. esimerkiksi Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 852–853.

¹⁵¹ mm. UNCITRAL 2016 mallilaissa aineettoman omaisuuden kohdalla lainvalintasäännöksi valikoitui pääsääntönä pantinantajan sijaintimaan laki, vaikka tähän tosin on myös omaisuuslajikohtaisia poikkeuksia, ks. artikla 86. Myös UCC 9 artiklassa on lainvalintasääntö, jonka mukaan vakuusjärjestelyyn sovelletaan ensisijaisesti velallisen sijaintimaan lakia, ks. Sigman 2004, s. 68–69.

ulkopuolelle.¹⁵² Sijaintimaa voitaisiin määritellä myös tässä tilanteessa samoin perustein kuin tälläkin hetkellä, eli yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan kriteerien mukaisesti.

Nykytilanteeseen verrattuna sovellettavan lain selvittäminen olisi helpompaa, vaikka sääntö olisikin edelleen hieman monimutkainen, sillä yrityksen nykyhetken kotipaikka on selvitettävissä suoraviivaisemmin. Pantinantajan sijaintipaikan laki sovellettavana lakina muistuttaisi UNCITRAL vuoden 2016 mallilain yleistä.

Nykyhetkeen kytkeytyvän liittymän osalta pohdittavana on myös se, tulisiko laki määrittää patentin haltijan vai pantinantajan sijaintimaan perusteella. Mikäli yhtenäispatentin haltija käyttää patenttia oman velkansa vakuutena, tulisi yhtenäispatenttiasetuksen sijainnin määrittämistä koskevien sääntöjen mukaisesti sovellettavaksi laiksi sama laki riippumatta siitä, onko kyse patentin haltijan vai pantinantajan sijaintimaasta. Artikla 7 koskee kuitenkin myös yleisemmin omistusoikeudellisiin kysymyksiin sovellettavan lain määrittämistä, joten kaikissa tilanteissa, joissa sovellettavaa lakia määritellään, ei ole olemassa pantinantajaa, ainoastaan patentin haltija. Tästä näkökulmasta olisi selkeämpää kytkeä sovellettava laki patentin haltijan sijaintimaahan, vaikka merkitsevää ajankohtaa muutettaisiinkin, sillä tällöin kaikkiin omistusoikeuteen kytkeytyviin kysymyksiin sovellettaisiin edelleen samaa lakia. Tällöin ei jouduta tilanteeseen, jossa patentin omistajuus määrittyisi yhden lain mukaan ja panttaus toisen, sillä myös omistajuuden määrittelyssä voi olla eroja eri maiden välillä,¹⁵³ ja omistajuus taas on edellytys mahdollisuudelle käyttää omaisuutta luoton vakuutena.¹⁵⁴

Patentin haltijan sijaintipaikan puolesta puhuu nähdäkseni myös se, miten yhtenäispatenttijärjestelmä on rakennettu. EPO vastaa yhtenäispatenttihakemusten käsittelystä, myöntämisen edellytysten tutkimisesta ja yhtenäispatenttirekisterin ylläpitämisestä.¹⁵⁵ Toiminnassaan EPO soveltaa EU-patenttilakeja, eli EU-tason sääntelyä,¹⁵⁶ eikä ole olemassa sellaista EU-sääntelyä, joka koskisi omistussuhteita. Omistusoikeuteen

¹⁵² Tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista tarkastella riittävän yksityiskohtaisesti muita vaihtoehtoja lainvalintasäännöiksi, ja siksi lähestymistavaksi on valittu nykyisen ja kilpailevan lainvalintasäännön vertaileminen. Vastaavanlaisesta lähestymistavasta ks. Juutilainen 2018, s. 344–345.

¹⁵³ Esimerkiksi oikeus eurooppapatenttiin työsuhdekeksintötilanteessa Euroopan patenttisopimuksen 60 artiklan mukaisesti työntekijän oikeus keksintöön määrittyy työntekijän työskentelymaan lakien mukaisesti, joten työsuhdekeksintöjen kohdalla voi olla eroja Euroopan maiden välillä siinä, kenellä on oikeus työsuhteessa syntyneeseen patenttiin.

¹⁵⁴ ks. omistajan kompetenssista esimerkiksi Saarnilehto ym. 2012, Osio IV, luku 5 alaluku Omistusoikeuden käsite.

¹⁵⁵ Luginbuehl 2015, s. 51.

¹⁵⁶ Luginbuehl 2015, s. 53.

sovellettava laki on määritettävä erikseen, ja kuten edellä totesin, järjestelmän toimivuuden kannalta olisi selkeintä, että sama laki soveltuu kaikkeen omistusoikeuteen liittyvään.

Patentin haltijan panttaushetken sijaintipaikan lain soveltaminen ei olisi nähdäkseni ongelma myöskään silloin, jos katsottaisiin, että kansainvälisistä IP-sopimuksista todella johtuu vaatimus patentin suojamaan lain soveltamisesta kaikkeen patenttiin liittyvään, eikä muiden maiden lakeja voisi soveltaa patenttien vakuuskäyttöön. Kuten todettua, yhtenäispatentti saa yhtenäistä suojaa kaikkien osallistuvien maiden alueella yhtenäispatenttiasetuksen 5 artiklan mukaisesti, ja patentti rekisteröidään EPO:n erilliseen yhtenäispatentteja koskevaan rekisteriin.¹⁵⁷ Tällöin suoja-alue olisi koko osallistuvien jäsenvaltioiden alue, ja minkä tahansa näiden valtioiden lain soveltaminen sisältyisi nähdäkseni tähän suojamaan lain soveltamisen edellytykseen. Tämän lisäksi yhtenäispatenttiasetuksen artikla 7 on rakennettu siten, että sovellettava laki ohjautuu kaikissa tilanteissa johonkin järjestelmässä mukana olevista maista. 7(1) artiklan sijaintipaikkaa koskevat säännöt edellyttävät nimittäin, että kotipaikka tai toimipaikka on jossakin osallistuvassa valtiossa, ja mikäli tällaista ei ole, katsotaan 7(3) artiklan mukaan sijaintipaikan olevan omistusoikeuden näkökulmasta se valtio, jossa on Euroopan patenttijärjestön sijaintipaikka Euroopan patenttisopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisesti. Näin ollen ei voi tulla vastaan tilannetta, jossa omistusoikeudellisiin kysymyksiin sovellettaisiin muuta kuin yhtenäispatenttijärjestelmään osallistuvan valtion lakia.

Nykyhetkeen kytkeytyvä lainvalinta ei ole kuitenkaan sekään ongelmaton. Nykyisen lainvalintasäännön yhdeksi ongelmakohtaksi tunnistin sen, että yhtenäispatentin haltijan kotipaikka on voinut vaihtua patentin hakemisen jälkeen, ja siten päätelmää sovellettavasta laista ei ole välttämättä mahdollista tehdä nykytilanteen tietojen perusteella. Mikäli tätä muutettaisiin kytkemällä sovellettava laki patentin haltijan nykyhetken sijaintipaikkaan, vastaan tulisi sitä vastoin uudenlaisia haasteita.

Jos sovellettava laki olisi kytköksissä aina senhetkisen kotipaikan lakiin, olisi mahdollista, että samaa yhtenäispatenttia olisi käytetty vakuutena aiemminkin, ja tällöin siihen sovellettu laki olisi voinut olla eri, kuin nykytilanteessa sovellettava. On mahdollista, että yhtiöt vaihtavat kotipaikkaansa siten, että perusteet sovellettavan lain määrittymiselle muuttuvat. Yhtiöllä X on voinut esimerkiksi yhtenäispatentin taustalla olevan eurooppapatentin hakuhetkellä olla kotipaikka Saksassa, jossa ollessaan se on perustanut Saksan lain mukaisesti

¹⁵⁷ Luginbuehl 2015, s. 51.

patenttiin vakuuden.¹⁵⁸ Tämän jälkeen yhtiön toimipaikassa on voinut tapahtua muutoksia, tai patentin omistusoikeus on voinut siirtyä toisaalle esimerkiksi siten, että yhtenäispatenttia on käyttämässä vakuutena yhtiö, jonka kotipaikka on Suomessa. Tällöin ehdotetun uuden lainvalintasäännön mukaisesti uuteen vakuuteen sovellettaisiin Suomen lakia. Suomessa patenttien vakuuskäyttö tapahtuu PatL 44 §:n mukaisesti kirjaamalla, ja mikäli rahoituksen tarjoaja eli pantinsaaja haluaa varmistua oikeutensa pysyvyydestä ja siitä, että kilpailevia oikeuksia patenttiin ei ole, tarkastaa hän PRH:n rekisterin aikaisempien kirjausten varalta. Jos rekisterissä ei ole aikaisempia vakuuskirjauksia, jää pantinsaaja siihen käsitykseen, että hänen oikeutensa saa etusijan mahdollisiin myöhemmin tuleviin oikeuksiin nähden, mikäli vakuus kirjataan Suomen lain mukaan asianmukaisesti. Tässä tapauksessa yhtenäispatenttiin kohdistuu kuitenkin jo aikaisempi, Saksan lain mukaan perustettu vakuus, missä pantin kirjaaminen rekisteriin ei ole julkivarmistusedellytys,¹⁵⁹ joten vakuudensaajalla Suomessa ei edes ole mahdollisuutta selvittää aikaisempia vakuuksia rekistereitä tarkastamalla. Herää kysymys siitä, onko Saksassa perustettu vakuus edelleen voimassa, vaikka sovellettavaksi laiksi on vaihtunut Suomen laki.

Saksa on tässä esimerkki ääritilanteessa julkivarmistuksettoman järjestelmänsä takia,¹⁶⁰ mutta ongelmia voi tulla myös suhteessa sellaisiin toisiin vakuusjärjestelmiin, joissa patenttien vakuudet kirjataan rekisteriin. Kun nykyisen lainvalintasäännön puitteissa ongelmalliseksi esitettiin sitä, että vakuudensaajan on selvitettävä pantin haltijan mahdollista kotipaikkahistoriaa, ei siltä vältytä tässäkään tilanteessa. Nähdäkseni selvitystaakka vain kasvaisi, sillä vakuudensaajan olisi selvitettävä mahdolliset aikaisemmat kotipaikat, ja tutkia erikseen jokaisen valtion kohdalla, löytyykö sieltä aikaisemmin perustettuja vakuuksia, mikäli tällaiset aiemmin perustetut vakuudet pysyvät voimassa sovellettavan lain muuttuessaakin. Mikäli lainvalintasääntö olisi siis nyt ehdotettu, voisi syntyä etusijaristiriitoja tilanteissa, joissa kotipaikka muuttuu, minkä lisäksi järjestely olisi vähintäänkin yhtä työläs kuin nykyinenkin. Oma kysymyksensä on myös siis se, säilyykö aikaisemmin, edellisen sovellettavan lain aikana perustettu vakuus voimassa, tai tulisiko tämän vakuuden osalta tehdä uuden sovellettavan lain edellyttämät julkivarmistustoimet, jotta vakuus olisi edelleen

¹⁵⁸ ks. Brinkmann – Rüter – Scarback 2020, s. 406–407 vakuuden perustamisesta Saksassa.

¹⁵⁹ Brinkmann – Rüter – Scarback 2020, s. 407.

¹⁶⁰ Brinkmann – Rüter – Scarback 2020, s. 424 (taulukko), jonka mukaan vakuuden kirjaaminen IP-rekisteriin saattaa olla mahdollista, mutta se ei ole minkään vakuustyyppin osalta sivullisittomuuden edellytys.

sivullisia sitova, mikä olisi myös työlästä pantinsaajan näkökulmasta. Tämä on yksi niistä ongelmista, joiden vuoksi *lex rei sitae* -säännölle on pohdittu vaihtoehtoa.¹⁶¹

Vaikuttaisi siis siltä, että mikäli sovellettavan lain määrittymishetki kytkettäisiin patentinhaltijan nykyhetken kotipaikkaan, voisi myös patenttien vakuuskäytössä syntyä edellä kuvattu *conflict mobile* -tilanne. Luvussa 3.2 totesin, että nykyisellään patenttien vakuuskäytön osalta nämä eivät ole ongelma, sillä patentin suojamaa ja siten sovellettava laki ei muutu patentin elinkaaren aikana. Tässä tapauksessa lainvalintasäännön muuttaminen olisi siis omiaan lisäämään epävarmuutta ja hankaloittamaan ennakoitavuutta, kun sovellettava laki saattaisi yllättäen muuttua.

Juutilainen on väitöskirjassaan tarkastellut esineoikeudellisen lainvalintasääntöjen kehittämistä irtaimien esineiden osalta. Lainvalintasääntöjen tulisi Juutilaisen mukaan olla mahdollisimman ennakoitavia ja selkeitä siten, että ne määrittävät sovellettavan lain yksiselitteisesti. Sellaisia liittymiä ei tulisi harkita, jotka eivät tarjoa yksiselitteistä ratkaisua.¹⁶² Tarkastelussaan Juutilainen päätyy siihen, että irtainten esineiden osalta *lex rei sitae* -lainvalintasääntöä ei tulisi sen ongelmista huolimatta muuttaa, sillä valittavissa ei ole sellaista vaihtoehtoa, johon liittyisi olennaisesti vähemmän ongelmia. Nykyisen järjestelmän ongelmat ainoastaan korvaantuisivat erilaisilla ongelmilla, ja siksi ennakoitavuuden näkökulmasta ei ole kannattavaa muuttaa nykyistä lainvalintasääntöä.¹⁶³

Yhtenäispatentin taustalla olevan eurooppapatentin hakuhetkeen kytkeytyvän lainvalinnan etuna pidän sitä, että yhtenäispatentin elinkaaren aikana kaikkiin siihen liittyviin vakuustoimiin sovelletaan samaa lakia. Tämä lisää ennakoitavuutta panttauksen osapuolille, sillä sovellettava laki ja sitä kautta sivullissitovuuden edellytykset eivät muutu pantin elinkaaren aikana. Samaan yhtenäispatentiin kohdistuvien useiden panttausten välinen etusijajärjestys ja vakuusvelkojien suhde vakuudettomiin velkoihin on selkeämpi määrittää, kun sovellettava laki pysyy samana.¹⁶⁴ Yllä olevan tarkastelun perusteella vaikuttaisi siltä, että vaikka nykyinen lainvalintasääntö voi olla käytännössä monimutkainen, liittyy myös sen mahdolliseen vaihtoehtoon ongelmia. Vaihtoehtoinen lainvalintasääntö toisi mukanaan

¹⁶¹ Ks. edellä luku 3.2. Tässä kohtaa en katso tarpeelliseksi pohtia tätä tilannetta patenttien kohdalla enempää, vaan tyydyn toteamaan, että ehdotettuun uuteen lainvalintasääntöön liittyy ongelmia, joista *conflict mobile* on yksi, ja sen aiheuttamia haasteita ja tulkintatilanteita on käsitelty kattavasti jo aiemmassa oikeuskirjallisuudessa.

¹⁶² Juutilainen 2018, s. 337.

¹⁶³ Juutilainen 2018, s. 347–348.

¹⁶⁴ Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 851.

uudenlaisia etusjaristiriitoja ja mahdollistaisi patenttien vakuuskäytön *conflit mobile* -tilanteet, jotka eivät nykytilanteessa ole mahdollisia. Koska vaihtoehtoisen lainvalintasäännön vaihtamiseen liittyy myös paljon ongelmia, jopa enemmän kuin nykyiseen, katson Juutilaisen esittämien perusteluiden tavoin, että lainvalintasäännön muuttaminen ei tässä tilanteessa ole kannattavaa.

Koska parempia lainvalintasääntöjä ei ole toistaiseksi löydetty, olisi nykytilanteen haasteisiin etsittävä helpotusta seuraavan tason toimilla. Aikaisemmin esiteltyssä Lehaven mallissa lainvalintasääntöjen kehitystä seuraavilla tasoilla ovat aineellisen oikeuden yhtenäistämiseen liittyvät keinot, joko kannustamalla maita yhdenmukaistamaan kansallista lainsäädäntöään luomalla kehikkoja ”vähimmäissuojatasolle” eli EU:ssa esimerkiksi direktiivein, tai vaihtoehtoisesti ylikansallisin normein, eli EU:ssa asetuksin.¹⁶⁵ Tämä muistuttaa myös Juutilaisen mallin keskitettyyn aineellisoikeudelliseen lähestymistapaan kuuluvaa harmonisointia tai yhtenäistämistä, jonka keinoina voisi olla Juutilaisen mukaan olla esimerkiksi tiivistetty yhteistyö tiettyjen maiden välillä tai ”vahvasti suositellut” mallilait EU:ssa.¹⁶⁶

Näin ollen seuraavaksi tulee pohtia, voitaisiinko aineellisen oikeuden muutoksilla saavuttaa haluttuja lopputuloksia yhtenäispatenttien vakuuskäytössä. Lainvalinnan tarpeelta voitaisiin välttyä kokonaan, jos aineellinen sääntely olisi yhtenäistä. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi yhtenäispatenttien yhtenäistä vakuusjärjestelmää tai laajemmin EU-tason esinevakuuksia tai patenttien vakuuskäyttöä koskevaa sääntelyä, jolloin vakuuden perustaminen ja sivullisittovuus määrittäisi kaikissa jäsenmaissa samojen sääntöjen mukaisesti.

3.4.2 Eurooppapatentin vakuuskäyttöön sovellettavat lainvalintasäännöt

Yhtenäispatentin lisäksi tarkastelen lainvalintasääntöjen näkökulmasta erikseen eurooppapatenttia, sillä nykyinen lainvalintasääntö johtaa eurooppapatenttien kohdalla hankaluuksiin. Vaikka yhtenäispatenttiasetuksen voimaantulon jälkeen on ollut mahdollista saada koko yhteistyöalueen kattavaa patenttisuojaa, voi myös eurooppapatentti olla monelle yritykselle edelleen relevantti vaihtoehto. Yhtenäispatenttiasetuksella ei ole myöskään ollut tarkoitus korvata eurooppapatenttia, vaan ainoastaan tarjota sille vaihtoehto.¹⁶⁷ Tämän vuoksi

¹⁶⁵ Lehave 2019, s. 35–26.

¹⁶⁶ Juutilainen 2018, s. 306–309.

¹⁶⁷ Yhtenäispatenttiasetus, johdantokappale 26.

myös eurooppapatenttia koskevan sääntelyn tarkastelu kehitysmahdollisuuksien osalta on edelleen tarpeen. Eurooppapatentin kohdalla luvussa 2.3 haasteeksi todettiin nykytilanteessa muodostuvan se, että nykyinen lainvalintasääntö, *lex protectionis*, saattaa ohjata soveltamaan usean eri maan lakeja samaan vakuusjärjestelyyn.¹⁶⁸

Jotta lainvalintasääntöjen kehitysmahdollisuuksia voidaan tarkastella, on tärkeä hahmottaa, kuinka eurooppapatentit tarkalleen toimivat. Eurooppapatenttia voidaan Euroopan patenttisopimuksen 75 artiklan mukaan hakea joko suoraan EPO:sta tai sopimusvaltion kansallisesta patenttivirastosta, esimerkiksi Suomessa PRH:sta. 77 artiklan mukaan kansalliset patenttivirusot toimittavat hakemukset edelleen EPO:lle. Kansalliset viranomaiset eivät kuitenkaan tarkasta patentin myöntämisen edellytyksiä, vaan patentin myöntää edellytysten täytyessä EPO. Patentti on myönnetty, kun EPO kuuluttanut siitä, mutta saadakseen oikeusvaikutukset esimerkiksi Suomessa, tulee hakijan tai patentinhaltijan toimittaa määrääjän kuluessa käänös PRH:lle. Kun eurooppapatentti on Suomen osalta myönnetty, sovelletaan siihen samoja sääntöjä kuin kansallisiin patentteihin.¹⁶⁹ Eurooppapatentti eroaa edellä käsitellystä yhtenäispatentista siten, että kyse on nipusta kansallisia patenteja. Eurooppapatentti ei siis ole ylikansallinen, vaan koostuu useista kansallisista patenteista, ja Suomen tavoin useissa maissa sen voimaansaattaminen edellyttää erillisiä voimaansaattamistoimia. Eurooppapatentti eroaa erikseen haetuista kansallisista patenteista kuitenkin siten, että yhdellä hakemuksella voi saada patentin useampaan sopimusvaltioon ja hakemukset käsitellään EPO:ssa keskistetyksi.¹⁷⁰

EPO ylläpitää patenttisopimuksen 127 artiklan mukaista eurooppapatenttirekisteriä, joka on yleisölle julkinen. Vaikka EPO ylläpitää rekisteriä eurooppapatenteista, tehdään suurin osa niihin liittyvistä kirjauksista suojamaiden kansallisiin rekistereihin.

Eurooppapatenttihakemuksen käsittelyaikana tiedot patenttihakemuksen siirroista, lisensseistä ja muista oikeuksista merkitään EPO:n rekisteriin, ja eurooppapatentin myöntämisen jälkeen tiedot merkitään EPO:n rekisteriin niin kauan, kuin patenttiin liittyvä väiteaika on käynnissä. Tämän ajan jälkeen kirjat tulee kuitenkin tehdä kansallisille viranomaisille suojamaissa kansallisten prosessien mukaisesti, ja maiden välillä on myös eroja siinä, hyväksyvätkö ne ilman erillistä ilmoitusta EPO:lle tehdyt kirjat.¹⁷¹ Eurooppapatenttihakemukseen

¹⁶⁸ Tosato 2018, s. 170 ja UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 133.

¹⁶⁹ Haarmann 2014, s. 211–212.

¹⁷⁰ PRH 2023.

¹⁷¹ EPO 2023, osio IX, kohdat 1–2.

omistusoikeuden kohteena sovelletaan Euroopan patenttisopimus 74 artiklan mukaan samaa lakia kun kansallisiin patentteihin, joten myös hakemusvaiheessa sovellettava laki määrittyy *lex protectionis* -periaatteella.

Suomessa EPO:n rekisteriin tehdyt kirjaukset tunnustetaan suoraan, ja PRH:lle on toimitettava tositate tehdystä kirjauksesta vain siinä tapauksessa, että PRH ei ole saanut vielä tietoja suoraan EPO:lta.¹⁷² Toisin sanoen, kun eurooppapatenttihakemus on hyväksytty ja eurooppapatentti myönnetty, ja kun väiteaika on kulunut, kirjataan patentteihin liittyvät siirrot, lisenssit ja muut oikeudet, kuten panttioikeudet, Suomen lakien mukaisesti, vastaavalla tavalla kuin kansallisten patenttien kohdalla.¹⁷³

Vaikka patenttien vakuuskäyttöön liittyviä lainvalintasääntöjä ei ole EU-tasolla harmonisoitu, on *lex protectionis* -sääntö yleinen maissa, jotka ovat liittyneet kansainvälisiin IP-sopimuksiin esimerkiksi Pariisin tai Bernin yleissopimukseen tai TRIPS-sopimukseen. *Lex protectionis* -säännön on katsottu liittyvän kansallisen kohtelun periaatteeseen, joka on olennainen osa näiden sopimusten immateriaalioikeuksien suojaa. Mikäli immateriaalioikeuksien vakuuskäyttöön sovelletaan sen maan lakia, jossa kyseinen immateriaalioikeus saa suojaa, samaa lakia sovellettaisiin sekä immateriaalioikeuden omistusoikeudellisiin kysymyksiin, että vakuuskäyttöön.¹⁷⁴

Juuri siksi, että patenttiin sekä immateriaalioikeutena, että omaisuutena sovelletaan samaa lakia, on *lex protectionis* järkevä lainvalintasääntö, kun tarkastellaan yksittäisten kansallisten patenttien käyttöä vakuutena. Kansainvälisessä ympäristössä on kuitenkin myös paljon tilanteita, joissa rahoituksen hakijan olisi hyödyllistä käyttää eurooppapatenttiaan vakuutena, ja tällöin nykyinen lainvalintasääntö hankaloittaa vakuuden perustamista. Tämän vuoksi on tarpeen tutkia, olisiko myös jokin muu lainvalintasääntö mahdollinen. Näkemystä siitä, että kansainväliset IP-sopimukset edellyttäisivät *lex protectionis* -sääntöä, on myös haastettu. Jo nyt on maita, joissa IP-oikeuksiin sovellettava laki voi määrittäytyä myös muilla perusteilla.¹⁷⁵ Vaihtoehtona *lex protectionis* -säännölle on esitetty muun muassa UNCITRAL mallilaissa muulle aineettomalle omaisuudelle omaksuttua lainvalintasääntöä, eli pantinantajan sijaintimaan lain soveltamista vakuusjärjestelyyn.¹⁷⁶ Myös UCC 9 artiklassa on vastaava

¹⁷² EPO 2023, osio IX, taulukko Suomen rekisteröintikäytännöistä.

¹⁷³ ks. edellä luku 2.1.1 patenttien panttauksesta Suomessa.

¹⁷⁴ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 132–133.

¹⁷⁵ Tosato 2018, s. 169–172.

¹⁷⁶ UNCITRAL mallilaki 2016, artikla 86.

lainvalintasääntö.¹⁷⁷ Mikäli lainvalintasääntö olisi tämä, riittäisi vain yhden suojamaan julkivarmistusvaatimusten täyttäminen, jolloin eurooppapatentin vakuuskäyttö olisi vähemmän työlästä. Tämä pätee kuitenkin vain teoriassa, sillä käytännössä varovainen ja huolellinen vakuusvelkoja suorittaisi myös suojamaan julkivarmistustoimet varmistaaksensa vakuutensa pysyvyyden.¹⁷⁸

Mikäli sovellettava laki määrittäisi pantinantajan sijaintimaan perusteella, voisi pantinsaajan olla vaikea myös selvittää, kohdistuuko eurooppapatenttiin aiempia vakuuksia. Ei ole olemassa sellaista yleistä rekisteriä, johon kaikki vakuudet kirjattaisiin, koska EPO:n rekisteriin tehdään merkintöjä vain hakemus- ja väitevaiheessa. Lisäksi, kun pidetään mielessä edellä läpikäyty työnjako EPO:n rekisteriin ja kansallisiin rekistereihin tehtävien kirjausten välillä, tulisi eurooppapatentin siirrosta tai siihen perustetusta oikeudesta tehdä aina kirjaukset suojamaiden lakien mukaisesti niiden kansallisiin rekistereihin.

Mikäli sovellettava laki määrittäisi pantinantajan sijaintimaan mukaan, olisivat myös *conflit mobile* -tilanteet mahdollisia vastaavalla tavalla kuin yhtenäispatenttien kohdalla. Näitä haasteita käsiteltiin jo edellä luvussa 3.5.1, ja koska tilanne olisi vastaava myös eurooppapatenttien kohdalla, ei tätä ole tarpeen käsitellä tässä tämän enempää. Todettakoon vain, että pantinantajan sijaintimaan lain soveltaminen ei toisi parannusta nykytilanteeseen, eikä lainvalintasäännön muuttaminen tähän ole siten kannattavaa, sillä vaikka pantinantajan sijaintimaan lakia soveltamalla vältettäisiin usean lain soveltaminen samaan järjestelyyn, toisi se mukanaan epävarmuutta vakuuden pysyvyydestä, mikäli sovellettava laki muuttuisi vakuuden elinkaaren aikana, eikä lainvalintasäännön muuttaminen olisi siksi omiaan parantamaan vakuusjärjestelyn ennakoitavuutta ja lisäämään rahoituksenantajan luottamusta.

UNCITRAL IP-lisäyksen laatijat pohtivat IP-oikeuksien lainvalintasääntöjä erilaisten kansainvälisten yleissopimusten kautta ja pohtivat sitä, johtuuko kansallisen kohtelun periaatteesta edellytys sille, että myös vakuuskäyttöön tulisi soveltaa samaa suojamaan lakia, vai olisiko ainakin jokin yhdistelmä erilaisia lainvalintasääntöjä mahdollinen.¹⁷⁹ IP-lisäyksessä, ja myöhemmin myös UNCITRAL mallilaissa päädyttiinkin eräänlaiseen hybridiratkaisuun. Siinä sivullissitovuuteen sovellettava laki määrittäisi *lex protectionis* -säännön mukaisesti. Vakuus voitaisiin kuitenkin perustaa myös pantinantajan sijaintimaan

¹⁷⁷ Tosato 2018, s. 170.

¹⁷⁸ Tosato 2018, s. 170.

¹⁷⁹ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 134.

lakien mukaisesti, ja siitä tulisi sivullisia sitova muita sivullisia kuin toista vakuusvelkojaa, siirronsaajaa tai lisenssinsaajaa kohtaan.¹⁸⁰

Nähdäkseni myöskään tämä ei kuitenkaan ole omiaan lisäämään nykytilanteeseen verrattuna lainvalintasääntöjen selkeyttä, ja siten lainvalintasäännön muuttamisesta ei ole odotettavissa sellaisia hyötyjä, että säännön muuttaminen olisi kannattavaa, eikä muutosta tällöin kannata tehdä. Näin olleen siitä, miten eurooppapatenttijärjestelmä on rakennettu, seuraa se, että muu kuin tällä hetkellä voimassa oleva lainvalintasääntö ei ole toimiva. Siten myös eurooppapatentin osalta kehittämismahdollisuudet ovat aineellisen sääntelyn uudistusten varassa. Luvussa 4 tarkastelenkin erilaisia mahdollisuuksia yhtenäistää EU-jäsenmaiden patenttien vakuuskäyttöä koskevaa lainsäädäntöä ja mahdollisuuksia ylikansalliselle sääntelylle.

¹⁸⁰ UNCITRAL IP-lisäys 2010, suositus 248, s. 147 ja UNCITRAL mallilaki 2016, artikla 99.

4 Patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn harmonisointi ja yhtenäistäminen EU:ssa

4.1 Aineellisen oikeuden harmonisointiin ja yhtenäistämiseen kehitetyt malleja

Lainvalintasääntöjen tarkastelussa todettiin, että tällä hetkellä ei ole löydettävissä sellaista lainvalintasääntöä, johon siirtymällä nykytilanteen ongelmia pystyttäisiin ratkaisemaan tyydyttävästi. Päinvastoin, kilpailevien lainvalintasääntöjen tarkastelu päättyi siihen lopputulokseen, että lainvalintasääntöjen muutokset toisivat mukanaan vain uudenlaisia ongelmatilanteita. Näin ollen seuraavaksi tulee tarkastella, voitaisiinko nykytilanteen ongelmia helpottaa aineellisen oikeuden keinon.

Edellä olen käsitellyt patenttien vakuuskäyttöä erityisesti käyttäen apunani Lehavin ja Juutilaisen kehittämiä malleja esinevakuusjärjestelmien yhtenäistämiseen kansainvälisesti tai Euroopan tasolla. Kumpaankin malliin sisältyy olennaisena osana myös aineellisen oikeuden harmonisointi ja yhtenäistäminen. Lehavin mallissa aineellisen oikeuden harmonisointi minimisuojaheinoin ja yhtenäistäminen ylikansallisin säädöksin kuuluvat neliportaisen keinovalikoiman kolmannelle ja neljännelle tasolle, eli kyse on eniten kansallisiin esinevakuusjärjestelmiin puuttuvista keinoista.¹⁸¹ Juutilaisen mallissa puolestaan keskitetty aineellisoikeudellinen lähestymistapa, eli EU-tason lainsäädäntötoimet, on keskeisin tapa yhdenmukaistaa esinevakuusjärjestelmiä EU:ssa, muiden Juutilaisen esittelemien lähestymistapojen toimiessa tätä lähestymistapaa tukevinä keinoina.¹⁸² Hahmottelen patenttien vakuuskäytön aineellisoikeudellista harmonisointia ja yhtenäistämistä juuri näiden mallien avulla.

Lehavi on tarkastellut esinevakuusjärjestelmiä globaalista näkökulmasta, ja tällöin hänen ratkaisuehdotuksenaakin ovat sellaisia, joita voitaisiin käyttää globaalisti, vaikka tarkastelua kohdennetaan myös pienemmille alueille. EU-alueen Lehavi mainitsee esimerkkinä sellaisesta instituutiosta, jolla voisi olla keinot toteuttaa lainsäädäntökoneistonsa kautta myös positiivista harmonisointia eli yhteistä sääntelyä, vaikka tässä ei ollakaan vielä onnistuttu.¹⁸³ Vaikka

¹⁸¹ Lehavi 2019, s. 35–37.

¹⁸² Juutilainen 2018, s. 54–55, joko keskitettyyn aineellisoikeudelliseen lähestymistapaan ja ”hellempiin vaihtoehtoihin”.

¹⁸³ Lehavi 2019, s. 40.

Lehavi tarkasteleekin esinevakuusjärjestelmiä Eurooppaa laajemmin, ovat hänen ehdottamansa keinot mielestäni hyödyllisiä myös rajatummalla alueella. Tämä johtuu siitä, että Lehavin esittelemä keinovalikoima on joustava, ja kannustaa ottamaan huomioon jokaisen tilanteen erityispiirteet, ja valitsemaan soveltuvat keinot valikoimasta sillä perusteella.¹⁸⁴ Täten Lehavin keinovalikoimaa voidaan soveltaa myös EU-alueen tarpeisiin.

Lehavin mallissa aineellisen oikeuden tasolle kuuluvat keinovalikoiman kaksi viimeistä osaa. Keinovalikoiman kolmatta osaa Lehavi nimittää ”lähentämisstrategiaksi”, ja siihen kuuluvat ne keinot, joilla luodaan jokin haluttu vähimmäistaso, johon kaikki osallistuvat maat sitoutuvat.¹⁸⁵ Neljännelle tasolle kuuluvat puolestaan sellaiset keinot, jotka hyödyntävät ylikansallisia normeja ja instituutioita, ja joiden tarkoituksena on luoda kansallisen sääntelyn ohittavaa tai korvaavaa sääntelyä, jonka avulla yhtenäistetään esineoikeutta maiden välillä.¹⁸⁶ EU-alueella näiden keinoina olisivat direktiivit ja asetukset.

Juutilaisen tarkastelu sen sijaan keskittyy Eurooppaan, ja eri lähestymistapoja ja yhdenmukaistamisen tavoitteita katsotaan nimenomaan Euroopan näkökulmasta. Nyt tarkasteltavana oleva EU-tason aineellisen oikeuden harmonisointi ja yhtenäistäminen kuuluvat Juutilaisen keskitettyyn aineellisen oikeuden lähestymistapaan.¹⁸⁷ Tämän lähestymistavan Juutilainen jakaa osiin. Kattava yhtenäistäminen tai harmonisointi sisältää ne keinot, joilla pyritään lähes täysin poistamaan kansallisen sääntelyn erot jäsenmaiden välillä,¹⁸⁸ ja tähän keinovalikoimaan sisältyy kaikkia koskevan sääntelyn yhtenäistämisen lisäksi esimerkiksi tiiviimpi yhteistyö tiettyjen maiden välillä, tai vahvasti suositeltavan mallilain luominen, jonka jäsenmaat voivat ottaa käyttöön.¹⁸⁹ Patenttien osalta yhtenäispatenttisääntely on jo esimerkki tiiviimmästä yhteistyöstä, joten pidän tätä lähestymistapaa potentiaalisena myös vakuuskäytön kohdalla.

Näiden lisäksi Juutilainen hahmottelee osittaisen yhtenäistämisen tai harmonisoinnin keinoja, joilla kaikkia eroja maiden välillä ei pyritäkään poistamaan, ja joissa myös jäsenmailla on sanavaltaa ja mahdollisesti jopa vapaus jättäytyä yhtenäistämishankkeiden ulkopuolelle. Yksi tällainen keino voisi olla yhtenäistämisen tai harmonisoinnin aloittaminen niiltä osa-alueilta,

¹⁸⁴ Lehavi 2019, s. 37.

¹⁸⁵ Lehavi 2019, s. 35–36.

¹⁸⁶ Lehavi 2019, s. 36.

¹⁸⁷ Juutilainen 2018, s. 23.

¹⁸⁸ Juutilainen 2018, s. 305.

¹⁸⁹ Juutilainen 2018, s. 307–309.

joissa sääntely on jo yhtenäistynyt spontaanisti.¹⁹⁰ Patentit ovat nähdäkseni esimerkki tällaisesta tilanteesta, sillä vaikka niiden kohteluun vakuutena liittyykin paljon kansallisia eroja, ovat patentit oikeuksina sellaisia, joiden osalta sääntely on melko yhtenäistä erilaisten EU-tason säännösten ja kansainvälisten sopimusten vuoksi.¹⁹¹ Lisäksi mahdollisia ovat erilaiset täydentävät tai vapaaehtoiset yhtenäistämisen tai harmonisoinnin keinot, esimerkiksi erilliset ylikansalliset ja kansallisten järjestelmien rinnalla kulkevat vakuusjärjestelmät.¹⁹² Tämä tapa voisi olla mahdollinen patenttien vakuuskäytön tilanteessa esimerkiksi kehittämällä yhtenäispatenttijärjestelmää kattamaan myös niihin kohdistuvat vakuudet, joten tarkastelen myös tämän menetelmän potentiaalia tarkemmin jäljempänä.

Lehavin on esineoikeusjärjestelmien yhtenäistämisen rinnalla korostanut sitä, että kansalliset järjestelmät voivat olla hyvinkin erilaisia keskenään, ja erilaiset yhteiskunnalliset syyt ovat johtaneet siihen, että eri maissa on päädytty tekemään erilaisia arvovalintoja sen suhteen, millaiseksi esineoikeusjärjestelmä on eri maissa rakentunut.¹⁹³ Tämä tulee ottaa huomioon yhtenäistämistä suunnitellessa, sillä järjestelmien välisten erojen vuoksi lähentyminen tuskin tapahtuu saumattomasti, vaan se edellyttää huolellista suunnittelua ja paikallisten olojen huomioimista.¹⁹⁴

Juutilainen puolestaan on hahmotellut esinevakuusjärjestelmien yhtenäistämistä ja eri lähestymistapojen työnjakoa erilaisten tavoitteiden kautta. Erityisesti keskitetyn aineellisoikeudellisen lähestymistavan kohdalla olennaisimmaksi tavoitteeksi Juutilainen on nostanut ennakoitavuuden edistämisen. Tämän rinnalla tärkeänä on pidetty kuitenkin myös tietynlaisen reaktiivisuuden säilyttämistä, eikä ennakoitavuutta tule Juutilaisen mukaan edistää täysin reaktiivisuuden kustannuksella.¹⁹⁵ Reaktiivisuuden tavoitteen avulla Juutilainen havainnollistaa kansallisille järjestelmille ominaisia impulseja lakimuutosten puolesta ja niitä vastaan, ja pyrkii huomioimaan syitä, kuten erilaisia arvovalintoja, sille, miksi olisi tärkeää säilyttää lainsäädäntövaltaa myös kansallisella tasolla.¹⁹⁶ Myös Juutilaisen lähestymistavoissa on siis olennaista huomioida paikalliset olot sekä esinevakuuksiin liittyvät arvovalinnat.

¹⁹⁰ Juutilainen 2018, s. 310, 316.

¹⁹¹ Patenteja koskeva sääntely on yhteistä muun muassa yhtenäispatenttien ja eurooppapatenttien osalta, minkä lisäksi patentteihin liittyy paljon lainsäädäntöä yhtenäistäneitä kansainvälisiä sopimuksia, kuten aiemmin mainitut Pariisin yleissopimus sekä TRIPS.

¹⁹² Juutilainen 2018, 320.

¹⁹³ Lehavi 2019, s. 31–34.

¹⁹⁴ Lehavi 2019, s. 34.

¹⁹⁵ Juutilainen 2018, s. 246.

¹⁹⁶ Juutilainen 2018, s. 172–173.

Keskitetyn aineellisoikeudellisen lähestymistavan kohdalla olennaista on ymmärtää, että yhden yhtenäisen mallin tuominen EU-alueelle ei todennäköisesti toimi, koska jäsenmaiden välillä on eroja muun muassa yhteiskuntarakenteissa ja esinevakuusjärjestelmiin liittyvissä arvoalinnoissa.¹⁹⁷

Sekä Lehavi että Juutilainen ovat siis korostaneet kansallisten olojen huomioimisen merkitystä. Tämän vuoksi ennen varsinaista lainsäädäntöpohdintaa tarkastelenkin luvussa 4.2 vielä suurimpia EU-jäsenmaiden välisiä eroja, jotta ne voidaan huomioida eri vaihtoehtoja punnitessa. Tämän jälkeen tarkastelen lyhyesti erilaisia aikaisemmin kehitettyjä yhtenäistämismalleja. Tarkoitukseni on pohtia, voitaisiinko patenttien vakuuskäyttöä edistää ottamalla käyttöön jokin sellainen malli, jota on jo käytännössä kokeiltu, sillä se voisi vähentää uuden sääntelyn mukana tuomia ennakoimattomia haasteita.¹⁹⁸

4.2 EU-maiden patenttien vakuuskäyttöä koskevat erityispiirteet sääntelyn harmonisoinnin ja yhtenäistämisen kannalta

Jotta erilaisia muutoksia lainsäädäntöön voidaan todella arvioida, riippumatta siitä onko kyse suoraan ylhäältä EU-asetuksin tapahtuvasta sääntelystä vai jäsenmaiden lainsäädäntöä yhtenäistävistä direktiiveistä, tulee ensin ymmärtää, millaisiin järjestelmiin muutoksia ollaan tekemässä. Muutosehdotuksien toteutuskelpoisuuden arvioinnissa tulee ottaa huomioon jäsenmaiden nykyiset esinevakuusjärjestelmät ja se, kuinka suuria muutoksia ehdotukset edellyttäisivät. Koska EU-jäsenmaita on paljon ja jokaisella omanlaisensa esinevakuusjärjestelmä, ei tämän tutkielman puitteissa ole mahdollista arvioida eri ratkaisuvaihtoehtojen soveltuvuutta jokaiseen maahan erikseen. Sen vuoksi ryhmittelenkin jäsenmaita nyt karkeasti pienempiin ryhmiin sen perusteella, minkälaisille peruseriaatteille järjestelmät rakentuvat. Tämän ideaalityypittelyn¹⁹⁹ tarkoituksena on tukea yleisen tason arviointia siitä, minkälaisia haasteita eri tarkastelemani ratkaisumallit voivat kohdata.

Harmonisointi- ja yhtenäistämismallien arviointia varten jaottelen EU-jäsenmaiden esinevakuusjärjestelmät kolmeen eri ryhmään, käyttäen apunani Kieningerin selvitystä IP-vakuusjärjestelmien eroista sekä selvitystä varten kerättyjä maaraportteja. Kieninger on tarkastellut esinevakuusjärjestelmiä EU-aluetta laajemmin ja käyttänyt jaotteluperusteena

¹⁹⁷ Juutilainen 2018, s. 306.

¹⁹⁸ Juutilainen 2018, s. 306.

¹⁹⁹ Günther – Hasanen 2021.

jakoa funktionaalisiin ja ei-funktionaalisiin järjestelmiin ja niitä edelleen moderneihin ja perinteisiin.²⁰⁰ Tässä käyttämäni kolmijako ei suoraan vastaa Kieningerin tekemää jakoa, vaan on johdettu hänen esiin nostamista tuloksista pitäen silmällä juuri EU-maita ja patenttien sivullissitovuusedellytyksiä. Jokaisesta hahmottelemastani ryhmästä otan yhden esimerkkipäätteen, jota käytän pohdinnassani apuna. Selkeyden vuoksi en ota pohdinnassa huomioon kaikkia niitä erilaisia tapoja, joilla patenteja voidaan vakuutena käyttää, vaan pyrin keskittymään ainoastaan julkivarmistuksen toteutustapoihin ja sen suuriin linjoihin.

Suomessa patenteihin perustetut vakuudet kirjataan PatL 44.1 §:n mukaisesti patenttirekisteriin, joten ensimmäinen ryhmä on luontevasti sellaiset EU-jäsenmaat, jossa tämä on julkivarmistuskeinona, ja esimerkkipäätteenä käytän Suomea. Lisäksi jäsenmaiden joukossa on sellaisia maita, joissa vakuudet kirjataan yleiseen vakuusrekisteriin, myös patenttien tapauksessa. Tästä esimerkkinä käytän Espanjaa, jossa patenttiin perustetun vakuuden sivullissitovuus edellyttää kirjausta erilliseen rekisteriin. Kirjaus voidaan tehdä myös patenttirekisteriin, mutta se ei ole sivullissitovuuden edellytys.²⁰¹ Kolmantena ryhmänä ovat puolestaan ne maat, joissa patenteihin perustettujen vakuuksien julkivarmistus tapahtuu jollakin muulla tavalla, tai joissa julkivarmistusta ei edellytetä lainkaan. Tässä ryhmässä selkeä esimerkkipäätteenä on Saksa, jossa vakuuden kirjaaminen on mahdollista, mutta ei julkivarmistusedellytys. Huomionarvoista on tässä kuitenkin se, että mikäli vakuus halutaan kirjata, kirjaaminen tehdään saksalaiseen patenttirekisteriin tai vastaavaan EU-rekisteriin.²⁰²

Oma kysymyksensä on myös se, millainen kirjaamisjärjestelmä on tällä hetkellä käytössä niissä maissa, joissa sivullissitovuus edellyttää vakuuden kirjaamista. Mikäli EU-alueella päädyttäisiin johonkin yhtenäiseen kirjaamisjärjestelmään, tulisi vielä ratkaista kysymys siitä, miten kirjaaminen käytännössä tapahtuisi, sillä kuten luvussa 2.1.2 todettiin, on tässäkin eroja. Sen lisäksi, että EU-maiden suhtautumisessa patenttien vakuuskäyttöön on eroja, eroavat EU-maiden järjestelmät myös erilaisista aiemmin kehitetyistä vakuuksien sääntelymalleista. Tarkoitukseni onkin tarkastella näitä eri sääntelymalleja sekä muita lainsäädännön kehitysmahdollisuuksia tässä kuvattujen kolmen eri ryhmän kautta. Punnitsen eri ratkaisuvaihtoehtoja ja pyrin selvittämään, miten EU-maiden vakuussääntelyä voitaisiin harmonisoida ja yhtenäistää.

²⁰⁰ Kieninger 2020, s. 15–16.

²⁰¹ Cervantes 2020, s. 664–665.

²⁰² Brinkmann – Rüter – Scarback 2020, s. 407.

4.3 Erilaisten olemassa olevien sääntelymallien sovittaminen EU-alueelle

4.3.1 UNCITRAL mallilaki ja IP-lisäys malleina EU-sääntelylle?

Seuraavaksi tarkastelen erilaisia jo kehitettyjä sääntelymalleja ja erilaisia mallilakeja. Mallilait ovat nimensä mukaisesti malleja, joita maat voivat halutessaan hyödyntää uudistaessaan vakuussääntelyään, eikä niiden ole tarkoitus toimia ylikansallisena sääntelynä. Kuitenkin mallilakien taustalla on ajatus kansallisten lakien harmonisoitumisesta, kun maat ottavat käyttöönsä mallilain säännökset.²⁰³ Mallilakien tarkastelussa tarkoitukseni on tutkia, voitaisiinko niissä omaksuttuja ratkaisuja hyödyntää myös EU-alueen lainsäädännön yhtenäistämässä, esimerkiksi EU-asetusten tai direktiivien pohjana. Lisäksi, vahvasti suositellun mallilain avulla lainsäädännön yhtenäistäminen on myös yksi tapa, jota Juutilainen on ehdottanut EU-alueen esinevakuusjärjestelmien yhtenäistämiseksi,²⁰⁴ joten tarkastelen mallilakien potentiaalia myös tästä näkökulmasta. Koska mallit koskevat lähtökohtaisesti patenttien vakuuskäyttöä laajempia kokonaisuuksia, on niiden tuominen osaksi EU-sääntelyä sellaisenaan epätodennäköistä, ja siksi arvion malleja erityisesti siitä näkökulmasta, voitaisiinko niistä poimia jotain elementtejä EU-sääntelyn perustaksi.

Ensimmäisenä otan tarkasteluun UNCITRAL mallilain. Mallilaki sopii nyt käsillä olevaan tilanteeseen erityisen hyvin siksi, että siinä IP-oikeudet on nimenomaisesti huomioitu. Tässä kohtaa tarkastelen sekä itse vuoden 2016 mallilakia, että vuoden 2010 IP-lisäystä vuoden 2007 lainsäädäntöoppaaseen. IP-lisäyksen suositukset on otettu osaksi mallilakia, mutta IP-lisäyksen tarkastelu avaa taustoja sille, miksi tiettyihin ratkaisuihin on päädytty. IP-lisäys tehtiin täydentämään vuoden 2007 lainsäädäntöopasta,²⁰⁵ minkä vuoksi lisäyksessä viitataan usein oppaassa tehtyihin ratkaisuihin. Vuoden 2016 mallilaki puolestaan perustuu lainsäädäntöoppaan suositukseen,²⁰⁶ minkä vuoksi se on sisällöltään pitkälti lainsäädäntöoppaita vastaava.

Vuoden 2016 mallilaissa IP-oikeudet on huomioitu sisällyttämällä mallilakiin tarvittaessa IP-oikeuksia koskevia erityissääntöjä yleisempien pääsääntöjen rinnalle. Tämän tutkielman kannalta olennaisimmat eli sivullisistovuuden syntymiseen liittyvät säännöt löytyvät luvusta

²⁰³ UNCITRAL mallilain osalta ks. YK:n yleiskokouksen päätös 71/136, 2016.

²⁰⁴ Juutilainen 2018, s. 307–309.

²⁰⁵ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s.1. Lisäyksen tarkoituksena on lainsäädäntöoppaan tavoin edistää kohtuuhintaisen luoton saamista esinevakuuksien avulla, ja IP-lisäys keskittyy erityisesti IP-oikeuksien vakuuskäyttöön tavalla, joka ei vaikuta IP-lainsäädännön peruseräpäätteisiin.

²⁰⁶ ks. YK:n yleiskokouksen päätös 71/136, 2016.

III. Sivullissitovuuden kannalta merkityksellinen on myös luku IV, joka käsittelee rekisterijärjestelmää. Mallilain 18 artiklan mukaan vakuusjärjestelystä saadaan sivullisia sitova kirjaamalla se erikseen perustettavaan vakuusrekisteriin. Sivullissitovuuteen liittyen mallilaissa ei ole erikseen IP-oikeuksia koskevaa säännöstä.

IP-lisäyksessä sivullissitovuutta tarkasteltiin erikseen riippuen siitä, onko kyse kirjattavasta IP-oikeudesta vai ei. Rekisteröitävien IP-oikeuksien kohdalla lisäyksen laatijat huomauttavat, että erillisiä IP-rekistereitä, kuten patenttirekistereitä käytetään eri maissa eri tavoin, esimerkiksi sen suhteen, voidaanko vakuusoikeudet kirjata rekisteriin ja jos voidaan, miten kirjamainen toteutetaan.²⁰⁷ Tämä huomio on olennainen myös EU:ssa, sillä edellä luvussa 4.2 tekemäni jaottelun perusteella vain yksi ryhmä on sellainen, jossa vakuudet julkivarmistetaan kirjauksella patenttirekisteriin. IP-lisäystä edeltänyt lainsäädäntöopas lähti puolestaan ajatuksesta, että vakuudet kirjattaisiin erilliseen vakuusrekisteriin. Oppaan tarkoituksena ei ole ollut kuitenkaan heikentää sellaisten erityisrekisterien merkitystä, mihin on mahdollista tehdä kirjauksia, ja suosituksessa hyväksytäänkin julkivarmistuskeinoksi myös erityisrekisteriin tehty kirjaus.²⁰⁸ Oppaassa ei myöskään suositella, että sellaiset maat, joissa tällaisia erityisrekistereitä ei tällä hetkellä ole tai joissa kirjausten tekeminen niihin ei ole tällä hetkellä mahdollista, tekisivät järjestelmäänsä muutoksia, sillä tämä saattaisi edellyttää myös muita kuin vakuuksiin liittyviä lainsäädäntömuutoksia.²⁰⁹

Myös vuoden 2016 mallilaissa julkivarmistuskeino on yleiseen vakuusrekisteriin (artikla 18). Mallilakiin sisällytettyjen mallirekisterisäännösten mukaan sivullissitovuus saadaan aikaiseksi tekemällä alustava ilmoitus ("initial notice") rekisteriin,²¹⁰ ja tällainen kirjaus on tehoton, mikäli mukana ei ole pantinantajan kirjallista suostumusta.²¹¹ Suostumuksen osoitukseksi riittää 2(5) artiklan mukaan kirjallinen vakuussopimus, mutta sanamuodon perusteella vaikuttaisi siltä, että suostumuksen voi osoittaa myös muilla tavoin. Vakuuden kirjaaminen ja sivullissitovuuden saavuttaminen ei siis välttämättä edellytä vakuussopimuksen toimittamista rekisteriin. Mallilain kirjaamisjärjestelmässä on otettu pitkälti mallia UCC 9 artiklan kirjaamistavasta, ja kirjaamisessa on kyse "ilmoituskirjauksesta" (notice filing), joka olisi eurooppalaisesta näkökulmasta muutos totuttuihin kirjaamistapoihin.²¹² Mikäli UNCITRAL

²⁰⁷ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 54.

²⁰⁸ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 55 ja UNCITRAL lainsäädäntöopas 2007, suositukset 38, 77 ja 78.

²⁰⁹ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 61–63.

²¹⁰ Model Registry Provisions, 1 Artikla, e-kohta, UNCITRAL mallilaki 2016, s. 18.

²¹¹ Model Registry Provisions, 2 Artikla, UNCITRAL mallilaki 2016, s. 18–19.

²¹² McCormack 2011, s. 141–142.

mallilaki otettaisiin EU-säätelyn pohjaksi, voisi kirjaamistavan osalta olla tarpeen tehdä muutoksia, joissa huomioidaan paremmin eurooppalaiset perinteet.

Kun tarkastelussa on pelkästään patenttien vakuuskäyttömahdollisuuksien parantaminen, voi kokonaan uuden, yleisen vakuusrekisterin perustaminen tätä tarkoitusta varten tuntua järeältä keinolta. Liian suurten yhtäaikaisten muutosten toteuttaminen voi myös aiheuttaa jäsenmaissa enemmän vastustusta, jolloin onnistumisen mahdollisuus pienenee.²¹³ Sen vuoksi tarkastelen vielä, olisiko UNCITRAL-malleista apua jonkin pienimuotoisemman ratkaisun kehittämisessä, esimerkiksi patenttirekistereitä hyödyntäen.

Lainsäädäntöoppaan ja IP-lisäyksen IV-luvut liittyvät vakuusrekisterin perustamiseen, ja siinä käsitellään kattavasti sitä, miten rekisteri tulisi koostaa, ja mitä tietoja sinne tulisi kerätä. IP-oikeuksien osalta on IP-lisäyksessä on haluttu säilyttää myös mahdollisuus kirjauksesta IP-rekistereihin. Lisäksi on olemassa myös ylikansallisia IP-rekistereitä, ja näihin kaikkiin saatetaan tehdä erilaisia kirjauksia eri tavoin.²¹⁴ IP-lisäyksessä onkin otettu kantaa myös siihen, mikä näiden eri rekisterien, sekä IP-rekistereiden ja yleisten vakuusrekistereiden, välinen suhde on sivullissitovuuden kannalta. Tätä tulee pohtia niiden maiden osalta, joissa kirjaaminen on mahdollista sekä yleiseen vakuusrekisteriin, että patenttirekisteriin, mikä on tällä hetkellä tilanne yhdessä jäsenmaiden tyyppiryhmässä. Vuoden 2016 mallilaissa ei ole enää mainintoja erillisten IP-rekisterien hyödyntämisestä julkivarmistuksessa. Mallilain täytäntöönpano-oppaassa mallilain 28 artiklaa yleisen rekisterin perustamisesta on tarkennettu viittaamalla mallilain 18 artiklaan, jonka mukaan sivullissitovuus on saavutettavissa tekemällä kirjaus yleiseen rekisteriin.²¹⁵ Patenttien vakuuskäyttöä tarkastellessa pidän kuitenkin tärkeänä patenttirekisterien potentiaalin huomioimista, ja siksi keskityn tarkastelussani sellaisiin sääntelymalleihin, jossa ne on huomioitu, erityisesti vuoden 2010 IP-lisäykseen.

IP-lisäyksen mukaan tilanteissa, joissa lainsäädäntöoppaan mukaisen rekisteröintitavan hyödyntäminen, eli yleiseen rekisteriin kirjaaminen, olisi ristiriidassa IP-oikeuksien rekisteröintiä koskevien lakien kanssa, tulisi näille IP-oikeuksia koskeville laeille antaa etusija. IP-lisäyksen mukaan IP-rekisterien kirjausten luotettavuuden takaamiseksi tilanteissa, joissa kirjaus on mahdollista tehdä useampaan rekisteriin, tulisi IP-rekisteriin tehdyllä

²¹³ Juutilainen 2018, s. 305–306.

²¹⁴ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 60–61.

²¹⁵ UNCITRAL täytäntöönpano-opas 2017, s. 49.

merkinnällä olla etusija.²¹⁶ Tämä puoltaisi mielestäni sitä, että EU:ssa tapahtuva harmonisointi tai yhtenäistäminen lähtisi ajatuksesta, että patenteja koskevat vakuudet kirjattaisiin patenttirekisteriin. Patenttirekistereitä on olemassa kaikissa jäsenmaissa, mutta edellä todetusti ainoastaan yksi ryhmä hyödyntää rekistereitä vakuuksien kirjaamiseen. Näin ollen sääntelyä kehitettäessä tulisi ratkaista, miten toimitaan toisaalta niissä maissa, joissa kirjaamista ei edellytetä lainkaan, ja toisaalta niissä maissa, joissa kirjaaminen tehdään yleiseen rekisteriin, jotta sääntelystä saadaan kaikkiin jäsenmaihiin sopiva.

4.3.2 Mallia Yhdysvaltojen järjestelmästä?

Yhdysvalloissa esinevakuuksia sääntelee UCC 9 artikla, joka on toiminut mallina monille myöhemmillekin kokonaisvaltaisille sääntelymalleille. Euroopassa mallia on ottanut viimeisimpänä Belgia, jossa vakuuksia koskevaa sääntelyä on hiljattain uudistettu UNCITRAL ja DCFR mallien mukaan, jotka puolestaan ovat ottaneet mallia Yhdysvaltojen järjestelmästä.²¹⁷ On siis perusteltua pohtia, voitaisiinko mallia ottaa myös laajemmin EU-tasolla. Vaikka EU-järjestelmiä ei muovattaisikaan vastaamaan täysin UCC-mallia, voi hyötyä olla myös yksittäisten, esimerkiksi kirjaamiseen liittyvien ratkaisujen omaksumisesta EU-alueelle.

UCC 9 artiklan sääntely perustuu ajatukselle yhdestä yksittäisestä vakuusoikeudesta, joka kattaa kaiken tyyppiset vakuusjärjestelyt. Vakuuden perustaminen jaetaan tässäkin kahteen vaiheeseen, osapuolten väliseen vakuuden perustamiseen ja julkivarmistukseen.

Julkivarmistus tapahtuu yksinkertaisella ilmoituskirjauksella, joka voidaan tehdä myös etukäteen, eli ennen vakuussopimuksen tekoa, ja samalla ilmoituksella voidaan kattaa useita vakuusjärjestelyjä samojen osapuolten välillä.²¹⁸ Kirjaaminen ei ole kuitenkaan ainoa julkivarmistustapa, sillä tietyntyyppisen omaisuuden osalta vakuusjärjestely voidaan saada sivullisia sitovaksi myös esimerkiksi traditiolla, mutta omaisuuslajista riippumatta kirjaaminen on lähes aina yksi valittavissa olevista julkivarmistustavoista.²¹⁹ Kirjaus vakuudesta tehdään julkiseen rekisteriin, ja osavaltiot hallinnoivat näitä rekistereitä.²²⁰

²¹⁶ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 61–63.

²¹⁷ Kieninger 2020 s. 17–18.

²¹⁸ McCormack 2011, s. 81–84.

²¹⁹ Sigman 2004, s. 70.

²²⁰ Sigman 2004, s. 69–71, jossa todetaan, että kirjaamistavoissa on osavaltiokohtaisia eroja.

Vakuuksien kirjaamista ei siis ole keskitetty liittovaltiotasolle, joten EU:n tilanteessa vastaava malli voitaisiin toteuttaa antamalla vakuusrekisterien hallinnoiminen tehtäväksi jäsenmaille.

Huomioitavaa Yhdysvaltojen järjestelmässä on se, patenttien kohdalla yleiseen vakuusrekisteriin tehtävän kirjauksen ja patenttirekisteriin tehtävän rekisteröinnin välisestä suhteesta vaikuttaa olevan epäselvyyttä. Ongelmia aiheuttaa erityisesti se, että patenttien ja muiden IP-oikeuksien kirjaaminen on liittovaltion tasolla säänneltyä, ja kirjaus tehdään Yhdysvaltojen Patentti- ja tekijänoikeusviraston (U.S. Patent and Trademark Office PTO) rekisteriin, kun taas vakuuksien kirjaaminen tapahtuu osavaltiotasolla.²²¹ Myös EU-tason vakuussäätelyä luonnostellessa on huolehdittava siitä, että eri kirjaamistapojen ja rekisterien väliset suhteet ovat selkeitä. Tällä hetkellä vakuudet ja niiden julkivarmistus on puhtaasti kansallista, kun taas patenteja on sekä EU- että kansallisella tasolla. Mikäli patenttien vakuuskäyttöä yhtenäistävä malli luotaisiin Yhdysvaltojen järjestelmän pohjalta, olisi huolehdittava siitä, että malli todella selkeyttää patenttien vakuuskäyttöä, eikä vain tuo luotonantajalle jälleen uutta rekisteriä, johon vakuus on muistettava merkitä, jotta siitä saadaan sivullisia sitova.

EU:ssa ei ole tällä hetkellä mitään rekisteriä, johon vakuuksia voitaisiin kirjata, eikä vastaavaa järjestelmää ole myöskään läheskään kaikissa jäsenmaissa. Erillisen vakuusrekisterin perustaminen vaatisi siis huomattavan suuria muutoksia nykytilanteeseen, jos UCC 9 artiklasta otettaisiin suoraan mallia. Sen sijaan patenttirekisterejä on valmiina jo jäsenmaissa, sekä myös EU:ssa yhtenäispatenttien ja eurooppapatenttienkin osalta, ja niiden hyödyntämistä tulisi ainakin alkuvaiheessa pohtia, kun tarkastelussa on ainoastaan patenttien vakuuskäyttö. Olemassa olevien rekisteröintijärjestelmien hyödyntäminen voisi olla helpommin hyväksyttävissä, ja mikäli vakuuksien julkivarmistuksessa olisi mahdollista käyttää kansallisia patenttirekistereitä, säilyisi jäsenmailla myös osin valta päättää siitä, miten rekisteröinnit toteutetaan. Näin paikalliset tavat²²² voitaisiin huomioida paremmin, ja jäsenmaat eivät joutuisi luovuttamaan kaikkea sääntelyvaltaa tämän osalta EU:lle.²²³ Toisaalta tälläkään hetkellä kaikissa jäsenmaissa patenttien vakuuskäyttö ei edellytä kirjausta patenttirekisteriin, joten tämäkin ratkaisu edellyttäisi osassa jäsenmaita suurempia muutoksia.

²²¹ Kieninger 2020, s. 23–24, vrt. Weise 2004, s. 1649–1650.

²²² Paikallisilla tavoilla tarkoitan sitä, miten kirjaaminen käytännössä tapahtuu, ja mitä tietoja vakuuden kirjaaminen rekisteriin edellyttää, tarvitaanko esimerkiksi notaarin vahvistusta rekisterinpitäjälle toimitettaviin asiakirjoihin, sillä luvussa 2.1.2 totesin, että EU-maiden välillä käytännöissä on huomattavia eroja.

²²³ Juutilainen 2018, s. 172–173.

Näkisin kuitenkin, että Yhdysvaltojen vakuussäätelystä mallia voitaisiin ottaa erityisesti siten, että vakuuksien kirjaaminen tapahtuisi jäsenmaiden vakuusrekistereihin. Mikäli kirjaaminen tehtäisiin jäsenmaissa, tulisi säätelyyn sisällyttää lainvalintasäännöt jotka määrittävät, minkä jäsenmaan rekisteriin kirjaukset tehdään.

EU-jäsenmaiden vakuusjärjestelmät eroavat myös paljon Yhdysvaltojen funktionaalisesta vakuusjärjestelmästä, ja EU-alueella on esimerkiksi vieraampi ajatus vakuusjärjestelyn etukäteisestä julkivarmistamisesta tai siitä, että yksi julkivarmistus kattaisi useamman, mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuvan vakuusjärjestelyn.²²⁴ Yhdysvaltojen ja EU-jäsenmaiden järjestelmien eroista huolimatta aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että koska UCC-malli on toiminut hyvin Yhdysvalloissa, on pidetty hyvin todennäköisenä, että se tulee vaikuttamaan säätelyyn myös Euroopassa.²²⁵ Erityisesti mikäli esinevakuusjärjestelmää harmonisoitaisiin ja yhtenäistettäisiin laajemminkin EU:ssa, voisi mallia ottaa joko suoraan UCC-järjestelmästä, tai välillisesti esimerkiksi UNCITRAL tai DCFR -mallien kautta. Yksin patenteja koskevassa uudistuksessa pidän kuitenkin toimivampina ja ainoastaan patentejakin koskien toteutuskelpoisempina muista säätelymalleista, kuten UNCITRAL mallilaista, vaikutteiden ottamista.

4.3.3 EBRD:n mallilaki ja DCFR EU-säätelyn perustana?

Viimeiseksi tarkastelen muutamaa Euroopassa kehitettyä säätelymallia. EBRD:n mallilain tarkoituksena on ollut tehokkaasti ja nopeasti edistää vakuuksia koskevan lainsäädännön kehittämistä, ja mallilain muodossa olevan oppaan katsottiin sopivan tähän tarkoitukseen parhaiten. Mallilain säännökset on kirjoitettu joustavasti, eikä sitä ole tarkoitettu sellaisenaan siirrettäväksi kansalliseksi laiksi. Mallilaki perustuu ajatukselle yhdestä kaiken kattavasta vakuusoikeudesta, joka kattaa kaikenlaiset yritysrahoituksen vakuusjärjestelyt, ja vakuudet tulee kirjata.²²⁶ Koska tarkoituksaan ei ole ollut luoda suoraan laiksi siirrettävää mallia, tarkastelen erityisesti sitä, voidaanko mallilaista poimia joitakin ajatuksia EU-säätelyn perustaksi.

EBRD:n mallilaki koskee siis yritysten rahoitusta, ja se on myös tämän tutkielman aiheena. Nähdäkseni myös patenteihin kohdistuvat vakuudet kuuluvat mallilain soveltamisalaan, sillä

²²⁴ Kieninger 2020, s. 23–31.

²²⁵ Sigman 2004, s. 80. Toistaiseksi tällaista kehitystä on nähty lähinnä Belgian osalta, jonka uudistettu säätely on ottanut mallia muiden ohella UCC 9 artiklasta, ks. Helsen 2015, s. 963–964

²²⁶ EBRD 2004, s. 4–5 (Introduction).

artikla 1(1) mukaan vakuus voidaan perustaa esineeseen tai oikeuteen, ja nähdäkseni patentit kuuluvat tähän joukkoon. Tätä on tarkennettu vielä 5(2) artiklassa siten, että mikä tahansa sellainen, joka voi olla omistusoikeuden kohteena, voi olla myös vakuutena. Tämä vahvistaa myös patenttien kuulumisen soveltamisalaan.

Vakuuden perustaminen edellyttää EBRD:n mallissa sitä, että vakuus kirjataan rekisteriin, silloin kun on kyse rekisteröitävästä vakuudesta. 8(1) artiklan mukaan vakuutta ei ole perustettu lainkaan, jos kirjaamisilmoitusta ei toimiteta 30 päivän kuluessa vakuussopimuksesta. Tämän perusteella vakuuden perustaminen ei ole kaksivaiheista, vaan julkivarmistus on myös vakuuden perustamisen, ei pelkästään sivullisittomuuden edellytys. Tämä eroaa esimerkiksi Suomessa, sillä luvussa 2.1.1 todettiin, että Suomessa vakuus perustetaan osapuolia sitovasti jo sopimuksella, ja julkivarmistus takaa enää ainoastaan sivullisittomuuden. Toisaalta Suomessakin vakuusjärjestelyn todellinen tarkoitus, eli etusija suhteessa pantinantajan muihin velkojiin, saavutetaan vasta vakuuden kirjaamisella, joten sinänsä käytännön merkitysero ei ole kovin suuri.

Vaikka myös patentit kuuluvat mallilain soveltamisalaan, ei niiden erityispiirteitä, kuten mahdollisuutta hyödyntää patenttirekistereitä vakuuden kirjaamisessa, ole siinä erikseen huomioitu, vaan samat säännöt soveltuvat riippumatta siitä, minkälaisesta vakuusomaisuudesta on kyse. Tämän ja edellä käsitellyn Yhdysvaltojen UCC 9 artiklan haasteet nyt käsillä olevan tilanteen kannalta tiivistyvät juuri tähän kysymykseen.

Vakuusjärjestelmän yhtenäistäminen tai harmonisointi kokonaisuudessaan ei todennäköisesti onnistuisi ainakaan lähitulevaisuudessa, minkä vuoksi yhteensopivuuden edistämässä on edettävä pienemmin askelin.²²⁷ Tällaisena pienenä askeleena patentit ovat nähdäkseni hyvä kohde harmonisoinnin tai yhtenäistämisen aloittamiselle, koska niiden osalta yhtenäistä lainsäädäntöä ja toimintatapoja on jo olemassa. Tällöin käytettävän mallin tulisi olla sellainen, joka ottaa huomioon patenttien erityispiirteet, erityisesti sen, että kyse on kirjattavien oikeuksien panttauksesta, ja tätä kirjaamisjärjestelmää voisi hyödyntää julkivarmistuksessa. Siksi mielestäni sellainen malli, joka on tarkoitettu kattamaan kaikki mahdolliset esinevakuudet, ja joka perustuu ajatukselle yhdestä yksittäisestä vakuustyyppistä kaikkiin tilanteisiin, ei välttämättä ole kaikkein toimivin, erityisesti kun muunlaisiakin malleja on käytettävissä.

²²⁷ Juutilainen 2018, s. 307.

Mikäli EU-sääntelylle halutaan mallia jostakin valmiista järjestelmästä, sellainen malli, joka huomioi myös patenttien erityispiirteet, kuten UNCITRAL mallilaki, voisi olla tilanteeseen sopiva.²²⁸ Toisaalta, mikäli tulevaisuudessa tavoitteena olisi myös muiden vakuustyyppien osalta esinevakuusjärjestelmän yhtenäistäminen, olisi hyvä, että mahdollinen muutos patenttien vakuuskäyttöön olisi sellainen, joka sopisi myös tulevaan järjestelmään. Tämän vuoksi katson, että patenttien erityispiirteet huomioon ottaen niiden vakuuskäyttöä yhtenäistävän sääntelyn tulisi ottaa siinä määrin mallia kokonaisvaltaisista järjestelmistä, että yhtenäistä sääntelyä olisi mahdollista tulevaisuudessa laajentaa myös muihin omaisuuslajeihin.

DCFR mallilaki puolestaan kattaa moneen oikeudenalaan liittyvää sääntelyä, mutta sen IX kirja liittyy nimenomaan esinevakuuksiin, ja 1:101 kohdan mukaisesti sen säännöt soveltuvat muun muassa irtaimen omaisuuteen perustettaviin vakuusoikeuksiin. Patenteja ei nimenomaisesti mainita osana DCFR:n soveltamisalaa, mutta toisaalta patenteja ei ole nimenomaisesti jätetty soveltamisalan ulkopuolellekaan.²²⁹ Näin ollen katson, että koska patentit eivät ole kiinteää omaisuutta, voidaan DCFR:n sääntöjen katsoa soveltuvan myös patenttien vakuuskäyttöön. DCFR:n täsmällisellä ajattelulla soveltamisalalla ei myöskään ole merkitystä tilanteessa, jossa mallilaista ainoastaan poimitaan malliksi osia, kuten nyt on tarkoitus.

IX-kirjan kohdan 2:105 mukaan vakuusoikeuden perustamiseen riittävät toimet osapuolten välillä, mutta sivullisittomuudelle on asetettu erilliset edellytykset luvussa kolme, joten vakuuden perustaminen on kaksivaiheista. 3:102 artiklan mukaan vakuus saadaan sivullisia sitovaksi rekisteröimällä vakuus luvussa kolme tarkemmin määritellyllä tavalla, joten kyse on julkivarmistuksesta kirjaamalla vakuus. Tältä osin mallilaki muistuttaa muita, edellä käsiteltyjä malleja, ja myös patenttien vakuuskäytön nykytilannetta kahdessa kolmesta ideaalityyppiryhmästä EU:ssa. Tämä kaikki puoltaa nähdäkseni sitä, että julkivarmistuksen tulisi myös EU-sääntelyssä tapahtua kirjaamalla.

²²⁸ UNCITRAL lainsäädäntöopas sisältää myös yksityiskohtaisempaa sääntelyä kuin EBRD:n mallilaki, ja myös siitä syystä se voisi soveltua paremmin malliksi EU-sääntelylle, mutta toisaalta EBRD:n mallilaissa on saatettu huomioida säännösten joustolla paremmin eurooppalaiset olosuhteet, ks. McCormack 2011, s. 152–153.

²²⁹ Tietyiltä osin DCFR:n sääntely kattaa irtaimen omaisuuteen liittyviä kysymyksiä, kuten vakuuskäytön, Tietty kysymykset on taas nimenomaisesti jätetty soveltamisalan ulkopuolelle, kuten kiinteään omaisuuteen liittyvä sääntely, ja koska immateriaalioikeuksia ei ole tässä erikseen mainittu, katson, että ne ainakin voivat sisältyä DCFR:n soveltamisalaan osana irtaimen omaisuuteen liittyviä maallisaännöksiä, ks. von Bar – Clive – Schulte-Nölke 2009, kappaleet 37–38, s. 24.

Erityisen kiinnostavia nyt käsiteltävänä olevan tilanteen kannalta ovat DCFR:n eurooppalaisen vakuusrekisterin perustamiseen liittyvät säännöt, joita voitaisiin hyödyntää mallina soveltuvin osin. Pelkästään patentteja koskevan rekisterin perustamiseen voi kuitenkin liittyä haasteita, sillä DCFR:n järjestelmä perustuu sille, että eurooppalainen vakuusrekisteri olisi ”henkilökohtainen”, eli IX-kirjan 3:302 kohdan mukaan vakuudet kirjattaisiin rekisteriin tunnistettujen vakuuden antajien tietoihin, ei omaisuuslajikohtaisesti. Tämä eroaa esimerkiksi Suomessa patentteihin kohdistuvien vakuuksien kirjaamisesta, sillä vakuudet kirjataan yksittäisten patenttien perusteella järjestettyyn rekisteriin, ei patentin haltijoiden tai pantinantajien. Mikäli siirryttäisiin pantinantajaperusteiseen rekisteriin, tulisi tehdä suurempia rekisterimuutoksia, sillä myöskin yhtenäispatentit ovat kirjattuna patenttien mukaan järjestettyyn rekisteriin.²³⁰ Tämän vuoksi DCFR mallisäännöksiä voitaisiin ensi vaiheessa hyödyntää esimerkiksi siten, että eurooppalainen rekisteri muodostettaisiin patenttikohtaisesti, mutta muilta osin rekisterien perustamisessa hyödynnettäisiin näitä valmiita sääntöjä.

4.4 EU:n sääntelykeinot patenttien vakuuskäytön harmonisoimiseksi ja yhtenäistämiseksi

4.4.1 Patenttien vakuuskäyttöön harmonisointi ja omaehtoinen yhtenäistäminen

Edellä olen käynyt läpi erilaisia teoreettisia malleja esinevakuusoikeuden yhtenäistämisestä ja todennut, että paikallisten olojen huomioiminen ja tietynasteisen päätösvallan jättäminen jäsenmaille on tärkeää, jotta yhtenäistämishankkeet voivat onnistua.²³¹ EU-alueen lainsäädännön yhtenäistämistä ajatellen olen jaotellut jäsenmaiden patentteja koskevia esinevakuusjärjestelmiä esimerkinomaisesti kolmeen ryhmään, joiden avulla havainnollistan maiden välisiä eroja pääpiirteissään, ja niiden avulla pyrin huomioimaan eroja tarkastellessani eri yhtenäistämisvaihtoehtoja. Lisäksi olen tarkastellut erilaisia valmiita sääntelymalleja, ja seuraavaksi pohdin käytännössä, miten patenttien vakuuskäyttöä voisi EU:ssa aineellisen oikeuden keinoin edistää näiden valossa. Tarkastelen EU-lainsäätäjän keinovalikoimasta sekä direktiivein että asetuksin tapahtuvaa jäsenmaiden sääntelyn harmonisointia ja

²³⁰ Yhtenäispatenttiasetuksen 9(1) artiklan b-kohdan mukaisesti EPO sisällyttää yhtenäispatentteja koskevan rekisterin Euroopan patenttirekisterin yhteyteen. Euroopan patenttirekisterissä on nimensä mukaisesti kyse patenteista, ja Euroopan patenttisopimuksen täytäntöönpanosääntöjen VII osion IX luvun säännön 143 mukaisesti rekisteriin kirjataan patenttihakemukseen liittyviä tietoja.

²³¹ ks. esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 172–173 ja 306 sekä Lehavi 2019, s. 31–34.

yhtenäistämistä. Lisäksi otan erityistarkasteluun EU yhtenäispatenttiasetuksen ja tutkin sen mahdollista laajentamista koskemaan myös yhtenäispatenttien käyttöä vakuuksina.

Sekä yhtenäispatentin että eurooppapatentin vakuuskäytön nykytilanteessa yksi ongelma, jota ei luvussa 3 todetusti pystytä lainvalintasäännöin ratkaisemaan, on se, että sivullissitovuuden edellytykset vaihtelevat jäsenmaiden välillä, ja vaadittavien julkivarmistustoimien selvittäminen voi olla työlästä ja kallista. Tämän selvityksen tekeminen ei olisi tarpeen, mikäli sivullissitovuuden edellytykset ja vaadittavat toimet olisivat sisällöltään samanlaisia. Myös Kieninger on katsonut yhdeksi mahdolliseksi ratkaisuksi nykytilanteen epävarmuuteen sen, että kirjaamisjärjestelmien välisiä eroja vähennettäisiin joko luomalla yksittäinen kirjaamisjärjestelmä tai selkeyttämällä eri rekistereiden välisiä suhteita.²³²

Direktiivin avulla olisi mahdollista luoda tietyiltä osin yhteinen sääntelytaso patenttien vakuuskäytön sivullissitovuuden edellytyksille, ja tältä osin jäsenmaiden lainsäädännön tulisi olla saman sisältöistä. Nykytilanteen haasteiden näkökulmasta yhteinen sääntelytaso voisi liittyä esimerkiksi julkivarmistustapoihin. Mikäli julkivarmistustavat olisivat yhtenäiset, ei vieraan maan sivullissitovuuden edellytysten selvittäminen olisi yhtä työlästä, ja tämä säästäisi puolestaan osapuolilta vaivaa ja transaktiokustannuksia. Direktiiviin tasoinen yhtenäistäminen jättäisi myös jäsenmaille päätäntävaltaa, sillä direktiivin täytäntöönpano voidaan tehdä jäsenmaissa halutulla ja sinne parhaiten sopivalla tavalla, kunhan direktiivissä asetetut edellytykset täyttyvät.²³³ Tällöin paikallisten olojen huomioiminen olisi helpompaa, eikä samanlaista mallia jouduttaisi sovittamaan jokaiseen jäsenmaahan, sillä paikallisten erojen vuoksi täysin saman sisältöisen mallin sovittaminen jäsenmaiden eri olosuhteisiin sellaisenaan olisi todennäköisesti mahdotonta.²³⁴

Direktiivi voisi luoda julkivarmistusvaatimuksille jonkin tietyn vähimmäis- ja enimmäistason. Näiden tasojen sisällä jäsenmaat saisivat vapaasti valita, mitä toimia ne edellyttävät, jotta vakuusjärjestely saadaan sivullisia sitovaksi, ja ne voisivat toteuttaa julkivarmistuksen haluamallaan tavalla. Julkivarmistusvaatimusten vähimmäistaso auttaisi nähdäkseen vakuusvelkojia selvittämään, kohdistuuko vakuudeksi tarjottavaan omaisuuteen aiempia vakuuksia. Kun jokaisessa EU-maassa edellytettäisiin tiettyä vähimmäistasoa

²³² Kieninger 2020, s. 31.

²³³ SEUT 288 artikla: ”Direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot.”

²³⁴ Juutilainen 2018, s. 306.

sivullissitovuuden saavuttamiseksi, voisi potentiaalinen vakuusvelkoja tarkistaa, onko näitä toimia tehty aikaisemmin. Enimmäistaso toisi puolestaan vakuusvelkojalle turvaa oman saatavansa vakuuden pysyvyydelle. Mikäli kaikissa jäsenmaissa olisi tietty enimmäistaso, jota enempää ei voisi vakuuden sivullissitovuudelta edellyttää, voisi vakuusvelkoja tehdä maasta riippumatta nämä toimet ja luottaa siihen, että näin vakuus saadaan sivullisia sitovaksi.²³⁵

Julkivarmistusedellytyksiä harmonisoiva direktiivi voisi kohdata eniten vastustusta niissä jäsenmaissa, erityisesti Saksassa, joissa julkivarmistusta ei edellytetä tällä hetkellä laisinkaan. Juutilainen on myös huomionnut tämän omassa esinevakuuksien yhtenäistämismallissaan ja korostanut, että paikallisella tasolla on paras tietämys siitä, minkälainen järjestelmä sopii paikallisiin olosuhteisiin parhaiten, ja siksi jäsenmaille tulisi jättää myös sanavaltaa ja jopa mahdollisuus jättäytyä täysin jonkin järjestelyn ulkopuolelle, mikäli se ei sopisi nykyiseen talousjärjestelmään.²³⁶

Vaikka vakuuden kirjaamista ei Saksassa edellytetäkään sivullissitovuuden aikaansaamiseksi, myös siellä kirjaamisella voi tietyissä tapauksissa olla jokin merkitys. Mikäli eurooppapatenttiin kohdistunut vakuus on kirjattu patenttirekisteriin, eivät sivulliset voi vedota vilpittömän mielen suojaan, mutta puhtaasti saksalaisten patenttien osalta vilpittömän mielen suojaan vetoaminen ei ole koskaan mahdollista.²³⁷ Saksalainen järjestelmä on siis jo hieman muovautunut eurooppapatenttien myötä, ja kirjaamisellakin voi olla oikeusvaikutuksia, joten siksi en pidä täysin mahdottomana, että kirjaamiseen suhtauduttaisiin myöntyväisemmin ainakin ylikansallisten patenttien osalta tulevaisuudessa, mikäli sellaiseen järjestelyyn EU:ssa ryhdyttäisiin. Enimmäisvaatimuksia voisi puolestaan olla vaikea hyväksyä niissä maissa, jotka tällä hetkellä vaativat sivullissitovuuden saavuttamiseksi enemmän, kuin direktiivi sallisi. Direktiiviä laatiessa tulisikin tarkasti harkita, mitkä ovat sellaiset vähimmäis- ja enimmäisrajat, jotka jäsenmaat pystyvät hyväksymään, mutta jotka palvelevat myös tarkoitustaan.

²³⁵ Yksittäisen vakuusjärjestelyn osapuolten tulisi kuitenkin tässäkin tapauksessa selvittää se, miten kukin jäsenmaa on ottanut direktiivin mukaiset julkivarmistusvaatimukset käyttöön. Mikäli jäsenmailla olisi vapaus direktiivin puitteissa järjestää julkivarmistus haluamallaan tavalla, ei kaikissa jäsenmaissa myöskään olisi välttämättä tarjolla kaikkia julkivarmistustapoja, joten täysin tämä malli ei poistaisi tarvetta ottaa selkoa vieraiden oikeusjärjestysten sisällöstä.

²³⁶ Juutilainen 2018, s. 302–303. Huomionarvoista tässä arvioissa on se, että toisin kuin Juutilaisen tapauksessa, nyt tarkastelussa ei ole koko esinevakuusjärjestelmän uudistaminen, vaan ainoastaan yhden osan. Patentit omaisuutena poikkeavat muutenkin perinteisistä irtaimista esineistä, ja voikin olla mahdollista, että tällaiseen yksittäiseen erityisomaisuuteen rajoittuvan muutosehdotuksen hyväksyminen ja yhdistäminen osaksi nykyistä järjestelmää olisi helpompaa.

²³⁷ Brinkmann – Rütther – Scarback 2020, s. 407.

Sellaiset muutosehdotukset, jotka eivät edellytä koko esinevakuusjärjestelmän kattavia muutoksia ja jotka koskevat sellaisia osa-alueita, joissa lainsäädäntö on jo valmiiksi yhtenäisempää jäsenmaiden välillä, saavat todennäköisesti helpommin jäsenmaiden hyväksynnän.²³⁸ 4.2 luvussa tehdyn EU-maiden ryhmittelyn perusteella niissä maissa, joissa patenttien sivullisia sitova vakuuskäyttö edellyttää tällä hetkellä julkivarmistusta, tapahtuu julkivarmistus kirjaamalla vakuus johonkin rekisteriin. Näin ollen kirjaamispanntaus olisi nähdäkseni hyvä ottaa myös direktiivin lähtökohdaksi, sillä tällöin direktiivin mahdollisesti edellyttämät muutokset eivät olisi niin suuria, ja siten ne olisivat mahdollisesti helpommin hyväksyttävissä.

Tällä hetkellä kirjaamistavat vaihtelevat patenttirekisterin ja erillisen esinevakuusrekisterin välillä. Myös edellä luvussa 4.3 läpikäydyissä sääntelymalleissa oli eroja tämän osalta. Nimenomaisesti IP-vakuudet huomioinut UNCITRAL IP-lisäys päätyi malliin, jossa uusien rekisterien perustamista ei suositettu vain kirjaamisen mahdollistamiseksi, mutta jossa lähtökohdaksi otettiin kirjaus esinevakuusrekisteriin kuitenkin sallien myös kirjaamisen erityiseen IP-oikeutta koskevaan rekisteriin. Lisäksi tilanteissa, joissa kirjaaminen molempiin rekistereihin olisi mahdollista, tulisi IP-rekisteriin tehdyllä merkinnällä olla etusija.²³⁹

Patentit ovat rekisteröitäviä oikeuksia, ja hakemuksesta kansallinen viranomainen kirjaa tiedot patentista avoimeen rekisteriin.²⁴⁰ Patentteja koskevia rekistereitä on siis kansallisesti olemassa, mutta kaikissa jäsenmaissa ei ole esinevakuusrekisteriä. Tämä puoltaisi patenttirekisterin ottamista direktiivin lähtökohdaksi, sillä olemassa olevien kirjaamisjärjestelmien hyödyntäminen olisi helpompaa kuin uusien kirjaamisjärjestelmien luominen. Tämän perustella EU-direktiivissä lähtökohdaksi tulisi nähdäkseni ottaa patenttien vakuuksien kirjaaminen patenttirekisteriin, ja niissä maissa, joissa vakuuksia kirjataan myös yleiseen vakuusrekisteriin, tulisi patenttirekisterin kirjauksella olla etusija yleiseen vakuusrekisteriin tehtyyn kirjaukseen nähden. Kansallisen liikkumavaran määrää voitaisiin säätää joko ottamalla tarkat edellytykset sille, miten kirjaamisen tulisi tapahtua ja mitä tietoja osapuolilta vaaditaan, tai toisaalta jättämällä nämä seikat kansallisesti päätettäviksi. Näiltä osin järjestely muistuttaa Yhdysvaltojen mallia, jossa osavaltiot vastaavat vakuuksien

²³⁸ Juutilainen 2018, s. 310–311.

²³⁹ UNCITRAL IP-lisäys 2010, s. 61–63.

²⁴⁰ Haarmann 2014, s. 167.

kirjaamisesta ja kirjaamistavoissa voi olla pientä vaihtelua, mutta UCC 9 artiklassa määritellään raamit.²⁴¹

Toteuttamiskelpoisimmalta vaihtoehdolta vaikuttaa siis direktiivi, jossa patenttien käyttö vakuutena saadaan sivullisia sitovaksi kirjaamalla vakuus patenttirekisteriin.

Kirjaamisvaatimus voisi olla direktiivin vähimmäisvaatimus, ja sen lisäksi voitaisiin säätää jokin enimmäisrajoitus niille muille toimille, joita jäsenmaat voivat edellyttää. Tämäkään vaihtoehto ei kuitenkaan ole ongelmaton, ja jäsenmaissa jouduttaisiin myös muuttamaan olemassa olevia käytäntöjä. Mikäli patenttirekisteriä ei tällä hetkellä käytetä vakuuksien kirjaamiseen, tulee kirjaamiskäytännöt ja -tavat luoda alusta alkaen. Toisaalta on varmistettava, että rekistereissä oleviin kirjauksiin voidaan luottaa, eikä etusijaristiriitoja synny suhteessa yleisiin vakuusrekistereihin kirjattuihin vakuuksiin. Lisäksi maat, joissa julkivarmistusta ei tällä hetkellä edellytetä, joutuisivat mukauttamaan nykyistä järjestelmäänsä paljon direktiivin implementoimiseksi. Näihin ja muihin käytännön haasteisiin ratkaisujen pohtiminen jää kuitenkin tämän tutkielman ulkopuolelle.

Vielä enemmän kansallista liikkumavaraa olisi sellaisessa vaihtoehdossa, jossa direktiivin sisältönä olisi se, että patenttien vakuudet tulisi julkivarmistaa tekemällä kirjaus johonkin rekisteriin. Tämä noudattelisi vielä tarkemmin edellä esiteltyä UNCITRAL-mallia, sillä uusia rekistereitä ei tarvitsisi perustaa, ja kirjaus voitaisiin tehdä joko patenttirekisteriin tai yleiseen vakuusrekisteriin. Tällöin jäisi jäsenmaiden päätettäväksi, mitä rekisteriä kirjaamiseen käytettäisiin, ja mikä olisi mahdollisten useiden rekisterien etusijajärjestys. Tässä vaihtoehdossa on edelliseen verrattuna kuitenkin useampi heikkous. Ensinnäkin, tämä malli huomioisi jäsenmaiden erot muilta osin, mutta ne maat, joissa julkivarmistusta ei tällä hetkellä tarvita, jäisivät myös tässä mallissa eniten huomiotta. Toiseksi, tämä malli ei myöskään toisi huomattavaa muutosta nykytilanteeseen, eikä siis toisi merkittävällä tavalla parannusta haasteeseen siitä, että jäsenmaiden eri sivullissitovuuden edellytykset tulisi silti selvittää aina erikseen, jossa vakuusjärjestelyn sivullissitovuuteen voisi luottaa. Näin ollen nähdäkseni paras tapa tuoda helpotusta nykytilanteeseen direktiivin keinoin olisi edellyttää julkivarmistusta kirjaamalla vakuus patenttirekisteriin.

²⁴¹ Sigman 2004, s. 76–78.

4.4.2 Tiiviimpi yhteistyö halukkaiden jäsenmaiden välillä ja sääntelyn yhtenäistämien patenttien vakuuskäytön erityistapausten osalta

Patenttien vakuuskäytön nykytilanteen haasteisiin voitaisiin pyrkiä vastaamaan säätämällä EU-direktiivillä tietyistä vähimmäis- ja enimmäistasoista julkivarmistusedellytyksille. On kuitenkin mahdollista, että mikään ratkaisu ei ole sellainen, johon kaikki jäsenmaat olisivat valmiita suostumaan. Toisaalta osa jäsenmaista saattaisi olla halukas myös tiiviimpään yhteistyöhön. Molemmissa tilanteissa vaihtoehtona voisi olla tiiviimpi yhteistyö tai erityistilanteisiin keskittyvä sääntely, joka tosin voisi nähdäkseni olla mahdollista myös direktiivin rinnalla. Juutilainen on esittänyt yhdeksi etenemistavaksi kansallisen sääntelyn yhdenmukaistamisessa tiiviimpää yhteistyötä halukkaiden maiden välillä.²⁴² Patentit olisivat nähdäkseni omaisuuslajina sellaisia, joiden kohdalla tiiviimpi yhteistyö voisi hyvinkin olla mahdollista, sillä jo nyt patenttisääntelyä on toteutettu tiiviimpänä yhteistyönä. Vaikka yhtenäispatenttijärjestelmässä on mukana lähes kaikki EU-jäsenmaat, on siinä kyse asetuksen johdantokappaleen 3 mukaisesti tiiviimmästä yhteistyöstä osallistuvien jäsenmaiden välillä. Kun tiiviimpi yhteistyö ja yhteissääntely on patenttien kohdalla jo aloitettu, voisi yhteistyön laajentaminen muillekin osa-alueille olla mahdollista.

Itse patenteja koskevan sääntelyn ja patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn yhtenäistämässä on kuitenkin eroja, eikä pelkästään siitä, että yhteistyö on yhtenäispatenttisääntelyn osalta onnistunut, voida päätellä, että myös vakuuskäytön osalta yhteisymmärrykseen päästäisiin. Patenteja koskeva sääntely on erilaisten kansainvälisten lainsäädäntöä harmonisoivien sopimusten vuoksi ollut peruseriaateiltaan jo yhtenäistä,²⁴³ joten yhtenäispatenttiasetuksella luotiin enemmänkin yhteisiä prosesseja luonteeltaan yhtenäisiä patenteja varten ja tiivistettiin yhteistyötä eurooppapatenttien osalta.²⁴⁴ Yhtenäinen vakuussääntely edellyttäisi taas enemmän muutoksia aineelliseen oikeuteen uusien prosessien lisäksi, sillä kuten luvussa 2.1.2 todettiin, on jäsenmaiden välillä tällä hetkellä huomattavia eroja siinä, miten patenttien vakuuskäyttö on järjestetty.

Tiiviimpi yhteistyö voisi koskea patenttien vakuuskäyttöä yleisesti, tai se voisi keskittyä esimerkiksi erityiskysymyksenä yhtenäispatenttien vakuuskäyttöön. Tällä hetkellä

²⁴² Juutilainen 2018, s. 307–310.

²⁴³ Esimerkiksi Pariisin yleissopimuksesta seuraava vähimmäisluokan periaate johtaa siihen, että kaikissa sopimusmaissa patenttisuojat on vähintäänkin sopimuksen asettamalla tasolla, ks. Haarmann 2014, s. 9–11.

²⁴⁴ Yhtenäispatenttiasetuksen johdantokappaleet 5–17.

yhtenäispatentin vakuuskäyttöä ei säännellä EU-tasolla, vaan yhtenäispatenttia kohdellaan vakuutena kansallisten lakien mukaisesti, joten käytäntöjä on useita erilaisia.²⁴⁵ Mikäli kaikki yhtenäispatenttijärjestelmässä mukana olevat jäsenmaat pääsisivät yhteisymmärrykseen, olisi yksinkertaista laajentaa yhteistyötä sisällyttämällä yhtenäispatenttiasetukseen säännökset vakuuskäytöstä, sillä yhtenäispatentteja varten on jo valmiina kirjaamisjärjestelmä.²⁴⁶ Mikäli yhtenäispatenttiasetusta ja sen valmiita järjestelmiä ei pystyttäisi hyödyntämään siksi, että kaikki yhtenäispatenttijärjestelmässä mukana olevat maat eivät olisi halukkaita yhteistyön laajentamiseen, voisi tilanne olla hankalampi. Onnistunut sääntelymalli edellyttää nimittäin toimivia instituutioita, jotka voivat huolehtia sääntelyn täytäntöönpanosta.²⁴⁷ Mikäli yhtenäispatentteja varten luodut järjestelmät eivät olisi käytettävissä, tulisi pohtia muita vaihtoehtoja, mikä voi olla haasteellista, koska tämä edellyttäisi kokonaan uusien järjestelmien ja niistä huolehtivien instituutioiden perustamisen, tai vähintäänkin näiden tehtävien kohdentamisen jo olemassa oleville instituutioille niiden nykyisten tehtävien ohella.

Millaista tiiviimpi yhteistyö tai yhtenäispatentteja koskeva yhtenäistetty sääntely sitten voisi olla? Kuten edellä direktiivien kohdalla, myös tässä sivullissitovuuden osalta olennaisinta olisi yhtenäinen julkivarmistustapa, jotta rahoituksen antajalle olisi selvää, mitä toimia häneltä vaaditaan, jotta vakuusjärjestely saadaan sivullisia sitovaksi. Direktiivin osalta päädyin siihen lopputulokseen, että parasta olisi ottaa yhtenäiseksi julkivarmistustavaksi kirjauksen tekeminen kansalliseen patenttirekisteriin. Yhtenäispatenttien kohdalla tätä vastaava toimintatapa olisi kirjaus yhtenäispatenttiasetuksen 9(1) artiklan b-kohdan mukaiseen Euroopan patenttirekisterin yhteydessä olevaan rekisteriin, sillä sinne merkitään myös muut tiedot yhtenäispatenteista, eli se vastaa kansallisten patenttien kohdalla kansallisia patenttirekistereitä.

Direktiiveihin verrattuna tiiviimmässä yhteistyössä, tapahtuipa se yhtenäispatenttiasetuksen puitteissa tai siitä irrallisena, tulisi sopia tarkemmin siitä, miten kirjaaminen käytännössä tapahtuisi. Edellä direktiivi-vaihtoehdossa päädyin siihen, että direktiivillä voitaisiin yhtenäistää käytäntöjä siltä osin, että vakuudet kirjattaisiin patenttirekistereihin, mutta kaikki muu, mukaan lukien kirjaamistapa, olisi kansallisesti päätettävissä. Kirjaamistavoissa onkin tällä hetkellä eroja myös niissä maissa, joissa kirjaaminen on julkivarmistuskeinona. Yhteisessä kirjaamisjärjestelmässä tulisi siis päästä sopuun myös siitä, miten kirjaaminen

²⁴⁵ ks. luku 2.3.

²⁴⁶ Yhtenäispatenttiasetuksen 9 artikla.

²⁴⁷ Lehavi 2019, s. 40.

käytännössä tapahtuisi, ja maiden väliset erot vaikuttavat myös siihen, miten helposti eri sääntelymalleissa kehitettyjä kirjaamismalleja voidaan suoraan hyödyntää EU-sääntelyssä.

Esimerkiksi UNCITRAL mallilain järjestelmässä sivullissitovuuden aikainsaavan kirjauksen edellytyksenä on pantinantajan kirjallisen suostumuksen esittäminen, Suomessa puolestaan edellytetään todisteita panttauksen tapahtumisesta. UNCITRAL malli, samoin kuin suomalainen kirjaaminen, ovat suhteellisen yksinkertaisia malleja, mutta EU-maiden joukossa on myös niitä, jotka asettavat tiukemmat vaatimukset kirjauksen saamiselle. Esimerkiksi Espanjassa patenttia koskevan vakuuden kirjaamista varten edellytetään, muun ohella, notaarin laatiman julkisen asiakirjan esittämistä rekisterinpitäjälle.²⁴⁸ UNCITRAL mallilain mukaisen kirjaamisjärjestelmän käyttäminen ei siis vaatisi Suomessa suuria muutoksia nykyisiin toimintatapoihin, kun taas Espanjassa muutos olisi huomattava, ja nämä maiden väliset erot tulee huomioida, kun EU-alueen laajuista kirjaamisjärjestelmää suunnitellaan.

Yksinkertaisimmillaan yhteistyötä voitaisiin yhtenäispatenttien osalta tiivistää laajentamalla yhtenäispatenttiasetusta ja erityisesti sen kirjaamisjärjestelmää koskemaan myös yhtenäispatenttien vakuuskäyttöä. Yhtenäisestä julkivarmistustavasta olisi vakuusjärjestelyn osapuolille hyötyä, koska sivullissitovuuden edellytykset olisivat samat riippumatta siitä, missä pantinantajan kotipaikka on, ja tämä lisäisi varmuutta järjestelyn pysyvyydestä. Yhtenäispatenttiasetuksen hyödyntäminen yhtenäispatenttien vakuuskäytössä voisi toimia edellisessä luvussa pohditun direktiivin avulla tapahtuvan harmonisoinnin rinnalla siten, että pääsääntöisesti patenttien vakuuskäytössä kirjaamistapana olisi kirjaus patenttirekisteriin kansallisten kirjaamistapojen mukaisesti, mutta yhtenäispatentin osalta toimittaisiin tiiviimpään yhteistyöhön perustuen omilla, pelkästään yhtenäispatentteihin pätevillä käytännöillä. Myös yhtenäispatentteja koskeva erityinen sääntelyn yhtenäistäminen sekä tiiviimpi yhteistyö muilla osa-alueilla voisivat toimia rinnakkain.

Yhteistyön tiivistäminen yhtenäispatenttien osalta olisi yksinkertaisinta toteuttaa silloin, jos kaikki yhtenäispatenttijärjestelmässä mukana olevat maat liittyisivät myös tähän laajennettuun yhteistyöhön. Muutoin eteen tulisi jälleen tilanne, jossa vakuusjärjestelyn osapuolille olisi jälleen epäselvää, minkä sääntöjen mukaisesti vakuus tuli perustaa. Edellä lainvalintasääntöjen kohdalla viittasin Juutilaisen ajatukseen siitä, että lainvalintasääntöjä ei tulisi muuttaa, jos ei ole varmuutta, että muutos parantaisi nykytilannetta.²⁴⁹ Sama ajatus tulisi

²⁴⁸ Cervantes, 2020, s. 664.

²⁴⁹ ks. edellä luku 3.4.1 ja Juutilainen 2018, s. 347–348.

nähdäkseni olla ohjeena myös aineellisen oikeuden muutoksissa, ja lainsäädäntöä tulisi muuttaa tai yhtenäistää vain siten, että se voisi tuoda selkeyttä ja helpotusta nykytilanteen haasteisiin. Siksi katson, että yhtenäispatenttiin liittyvään erityissäätelyyn tulisi ryhtyä ainoastaan tilanteessa, jossa kaikki yhtenäispatenttijärjestelmään osallistuvat maat ovat vakuuskäyttöä koskevassa järjestelyssä mukana.

Vakuuskäyttöä koskevan erityissäätelyn kohdalla haasteeksi voi muodostua se, miten näihin vakuuksiin tulisi suhtautua maksukyvyttömyystilanteissa. Jotta yhtenäispatentteihin liittyvä vakuuksien kirjaamisjärjestelmä olisi toteuttamiskelpoinen, saattaisi olla tarpeen kehittää myös kansainvälisiin maksukyvyttömyystilanteisiin liittyvää lainsäädäntöä ja ratkaisuja etusijakysymyksiin.²⁵⁰ Näitä kysymyksiä ei ole kuitenkaan mahdollista käsitellä tämän enempää tämän tutkielman puitteissa, joten tähän liittyvät kysymykset jäävät tulevaisuudessa ratkaistaviksi.

Yhtenäispatentteja koskevan yhteistyön tiivistämisen lisäksi on myös muita vaihtoehtoja EU-maiden lainsäädännön yhtenäistämiseksi ainakin rajat ylittävien vakuustilanteiden osalta. Tiiviimpään yhteistyöhön halukkaiden välillä voitaisiin sopia yhteisistä vakuuskäytännöistä kansainvälisesti esimerkiksi tilanteissa, joissa osapuolet sijaitsevat eri maissa, tai joissa vakuutena oli kansainvälinen patentti, kuten eurooppapatentti. Tällöin puhtaasti kansallisissa tilanteissa, joissa osapuolet ovat samasta maasta ja käyttävät vakuutena kyseisessä maassa suojattua patenttia, voitaisiin edetä kansallisten sääntöjen mukaisesti. Juutilainen on käsitellyt tällaista vaihtoehtoa hahmotellessaan esinevakuussäätelyn yhtenäistämistä ja todennut, että se on ennakoitavuuden ja reaktiivisuuden tavoitteiden näkökulmasta ongelmallinen, eikä todennäköisesti pystyisi ratkaisemaan alkuperäisiä ongelmia. Haasteena voisi olla ainakin se, että puhtaasti kansallisten ja kansainvälisten järjestelyjen erot eivät aina ole selkeitä, ja mikäli mahdollistettaisiin kansainvälisen mallin hyödyntäminen myös kansallisesti, tulisi vastaan uudenlaisia ongelmia. Kansainvälisistä malleista voitaisiin saada toimivia antamalla niille etusija suhteessa kansallisiin vakuusjärjestelyihin, mutta on epätodennäköistä, että jäsenmaat tähän suostuisivat. Muutoin kahden järjestelmän yhteensovittaminen ilman toiselle annettua etusijaa edellyttäisi rajat ylittävien vakuuksien ja kansallisten vakuuksien etusijasääntelyn

²⁵⁰ ks. Lehavi 2017, s. 217–223. EU-alueella olennaista olisi pohtia sitä, miten mahdolliset muutokset vakuusjärjestelmiin sopivat yhteen EU:n maksukyvyttömyysasetuksen (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2015/848 maksukyvyttömyysmenettelystä) kanssa.

harmonisointia, joka näiden erojen vuoksi on hankala tehtävä ja mikäli erot säilyvät, ei malli ole ennakoitavuuden näkökulmasta toimiva.²⁵¹

Juutilaisen yleisemmällä tasolla kuvaama tilanne pitäisi paikkaansa myös patenttien kohdalla, sillä myös näissä tilanteissa etusijakysymysten ratkaiseminen ei olisi yksiselitteistä kansallisten järjestelmien erojen ja eri etusijaperusteiden vuoksi. Siksi en pidä tätä tai muita kansallisten järjestelmien rinnalle tulevia malleja²⁵² vaihtoehtoina toteuttamiskelpoisina vaihtoehtoina. Samasta syystä jo olemassa olevien sääntelymallien hyödyntäminen sellaisenaan kansallisten järjestelmien rinnalla tai niille vaihtoehtoisina malleina ei vaikuta toteuttamiskelpoisena, ja pidänkin olemassa olevien sääntelymallien suurimpana hyötynä mahdollisuutta perustaa mahdollinen EU-sääntely niiden sääntelylle.

4.4.3 Patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn yhtenäistäminen EU-asetuksin

Direktiiveihin ja tiivistettyyn yhteistyöhän verrattuna kokonaisvaltaisoin vaihtoehto aineellisen sääntelyn yhtenäistämiseksi olisi patenttien vakuuskäytön yhtenäistäminen EU-asetuksella. Tällöin sääntely olisi täysin saman sisältöistä kaikissa jäsenmaissa,²⁵³ joten rahoituksen antajille ei aiheutuisi ylimääräisiä kustannuksia vieraan maan oikeuden sisällön selvittämisestä. Kun samat säännöt pätisivät jokaisessa maassa, olisi pantin saajalle selkeää, mitä toimia häneltä vaaditaan, jotta vakuudesta saadaan sivullisia sitova. Tällöin myöskään sillä, mistä maista osapuolet olisivat, ei olisi väliä, niin kauan kuin molemmat olisivat EU-jäsenmaista. Tämä malli poistaisi siis rajat ylittävään patenttien vakuuskäyttöön liittyvän ongelman siitä, että pantin saaja ei tietäisi, mitä toimi sivullissitovuus edellyttää, jos lainvalintasäännöt ohjaisivat soveltamaan vieraan maan lakia.

Asetuksin tapahtuvassa sääntelyn yhtenäistämässä olisi kyse Lehavin mallin neljännen portaan yhtenäistämiskeinosta.²⁵⁴ Juutilaisen mallissa asetuksin tapahtuva aineellisen oikeuden yhtenäistäminen liittyisi puolestaan aineellisen oikeuden keskitettyyn yhtenäistämismalliin ja siinä tarkemmin aineellisen oikeuden kokonaisvaltaiseen tai kattavaan

²⁵¹ Juutilainen 2018, s. 318–320.

²⁵² Yksi esimerkki kansallisten järjestelmien rinnalle tulevista malleista on niin kutsuttu eurooppalainen vakuusoikeus (European Security Right, ESR). Myös tähän liittyy haasteita erityisesti etusijakysymyksissä suhteessa kansallisiin malleihin, ja sen vuoksi en arvioi sen soveltuvuutta tässä lähemmin. ESR-mallin mahdollisuuksista sääntelyn yhtenäistämässä ks. esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 320–328.

²⁵³ SEUT 288 artikla: ”Asetus pätee yleisesti. Se on kaikilta osiltaan velvoittava, ja sitä sovelletaan sellaisenaan kaikissa jäsenvaltioissa.”

²⁵⁴ Lehavi 2019, s. 36.

yhtenäistämiseen.²⁵⁵ Ylikansallinen sääntely ja sitä kautta sääntelyn yhtenäistäminen olisi EU:ssa suhteellisen vaivatonta, sillä lakien säätämistä ja niiden noudattamisen seuraamista varten on olemassa jo entuudestaan valmiit rakenteet.

EU-asetuksella voitaisiin luoda yhteiset säännöt patenttien vakuuskäytölle. Jotta vältettäisiin edellä käsiteltyjä etusijaongelmia kansallisten ja ylikansallisten vakuuksien välillä, tulisi mallin kattaa kaikenlainen patenttien vakuuskäyttö, eli niin EU-tason yhtenäispatentit ja eurooppapatentit kuin puhtaasti kansallisetkin patentit. Asetuksen tarkkaa sisältöä ei ole mahdollista pohtia pääpiirteitä tarkemmin tämän tutkielman puitteissa. Sivullisittomuuden näkökulmasta olennaista olisi, että asetuksella luotaisiin yhteinen malli patenteja koskevan vakuusjärjestelyn julkivarmistukselle. Samoin kuin edellä direktiivien ja tiiviimmän yhteistyön kohdalla, pidän tässäkin tapauksessa parhaimpana mallina kirjaamalla tehtävää julkivarmistusta, ja kirjaus voitaisiin tehdä joko kansallisesti ylläpidettyihin rekistereihin tai yhteiseen EU-rekisteriin. Samalla tulisi laatia yhteiset käytänteet siihen, miten kirjaaminen tapahtuisi, ja tässä pohdinnassa tulisi huomioida jäsenmaiden nykyisten järjestelmien erot vastaavalla tavalla kuin luvussa 4.4.2. EU-tasoisien rekisterin kannalta haasteena olisi se, että tällaista kirjaamisjärjestelmää ei vielä ole olemassa, ja sen perustaminen edellyttäisi todennäköisesti täysin uuden toimielimen perustamista tai rekisterin hallinnoimistehtävän antamista jollekin olemassa olevalle instituutiolle.²⁵⁶ Sitä vastoin jäsenmailla on jo olemassa erilaisia kirjaamisjärjestelmiä, joita voisi vaivattomammin hyödyntää myös tähän tarkoitukseen, samoin kuin direktiivimuodossa tapahtuvan harmonisoinnin kohdalla.²⁵⁷

EU-laajuisessa patenttisääntelyssä tulisi lisäksi ottaa huomioon se, että osassa EU-maita patenteja on mahdollista käyttää vakuutena myös osana laajempaa vakuuskokonaisuutta.²⁵⁸ Asetuksessa olisi huomioitava nykyiset kansalliset säännöt eri vakuustyyppien välisistä etusijajärjestyksistä ja huolehdittava siitä, että asetuksella perustettu järjestelmä sopii yhteen näiden mallien kanssa. Kansallisesti eroja voi olla myös siinä, miten etusijajärjestys määrittyy, joten asetuksella tulisi löytää yhteisymmärrys myös tämän suhteen.²⁵⁹ Patenteja

²⁵⁵ Juutilainen 2018, s. 305.

²⁵⁶ Vastaavanlainen tilanne oli käsillä yhtenäispatenttiasetuksen kohdalla, ja asetuksella annettiin Euroopan patenttivirastolle tehtäväksi muun muassa patenttirekisterin hallinnointi (Yhtenäispatenttiasetus, 9 artikla).

²⁵⁷ Esimerkiksi edellä luvussa 4.3.2 käsitelty UCC 9 artiklan mukainen vakuuden kirjaaminen tapahtuu osavaltioiden ylläpitämiin rekistereihin, joten se voisi toimia mallina, mikäli myös EU:ssa päädyttäisiin hyödyntämään jäsenmaiden rekistereitä vakuuksien kirjaamisessa.

²⁵⁸ ks. Kieninger 2020, s. 32–34.

²⁵⁹ Esimerkiksi Suomessa patenteja ja muita immateriaalioikeuksia voidaan käyttää vakuutena osana yrityskiinnitystä YrKiinL 3 §:n mukaisesti, eikä yrityskiinnityksen alaista omaisuutta saa lain 4 §:n mukaan antaa erikseen pantiksi. Jos siis yrityksen omaisuuteen on vahvistettu yrityskiinnitys, ei siihen kuuluvaa patenttia

koskevaa vakuusjärjestelmää ei siis voida EU-tasolla suunnitella täysin irrallaan muuhun omaisuuteen liittyvistä vakuusjärjestelmistä, koska vaikka EU-tason järjestelmä koskisi pelkästään patenteja, ei se silti toimi tyhjiössä. Jotta järjestelmän voisi toimia onnistuneesti, tulee sen huomioida liittymäkohdat muihin vakuuskäyttötilanteisiin ja pyrkiä poistamaan ristiriitaisuuksia.

Vaikka nämä seikat pystyttäisiin asetuksessa huomioimaan, ei tällaisen sääntelyn kattavan yhtenäistämisen toteuttaminen ole siltikään täysin ongelmatonta. EU-jäsenmaiden välillä sääntelyssä on huomattavia eroja, mikä käy ilmi jo siitä, että EU-alueelta on tunnistettavissa useita ideaalityyppejä erilaisista sääntelymalleista,²⁶⁰ ja yksittäisten maiden tasolla erot ovat vielä suurempia. Yhteisen sävelen löytäminen ei siis olisi helppoa, sillä yhteen ja samaan sääntelymalliin sopeutuminen vaatisi ainakin osalta jäsenmaista huomattavia muutoksia nykyiseen järjestelmäänsä, ja todennäköisesti jokaisen jäsenmaan olisi tehtävä jonkinlaisia kompromisseja. Erityisesti tällaisessa kokonaisvaltaisessa sääntelyn yhtenäistämässä olisi tärkeä huolehtia, että jäsenmailla olisi riittävä mahdollisuus ilmaista kantansa sääntelyehdotuksen yhteensopivuudesta niiden nykyisten järjestelmien ja yhteiskuntamallin kanssa. Tämä ei ole aina mahdollista, minkä vuoksi esimerkiksi Juutilainen on katsonut, että tällaiset kaikkiin jäsenmaihiin saman sisältöisinä tulevat yhtenäistämismallit todennäköisesti epäonnistuisivat.²⁶¹ Nähdäkseni Juutilaisen yleisemmän tason analyysi pätee myös patenttien vakuuskäytön kohdalla, ja tämän vuoksi EU-asetuksella tapahtuva sääntelyn yhtenäistäminen ei nähdäkseni ole kannattavaa ainakaan ensi vaiheen toimenä.

Asetuksella sääntelyn yhtenäistämistä vastaan puhuu myös se, että sääntelyn tavoitteet olisivat nähdäkseni saavutettavissa myös vähemmän jäsenmaiden sääntelyvaltaan puuttuvien keinoin. EU-oikeuden keskeisiin periaatteisiin kuuluu suhteellisuusperiaate, jonka mukaan EU:n lainsäädäntötoimet eivät saa ylittää sitä, mikä on tarpeen tavoitteiden saavuttamiseksi.²⁶² Tässä tapauksessa sääntelyn tavoitteena olisi EU-oikeuden näkökulmasta poistaa esteitä sisämarkkinoiden toiminnalle ja samalla helpottaa patenttien vakuuskäyttöä EU-alueella vähentämällä kansallisen sääntelyn erojen vuoksi tehtävästä selvitystyöstä aiheutuvia

voida kiinnityksenhaltijaa sitovasti käyttää erikseen vakuutena. EU-asetuksella luotavan patenttien vakuusjärjestelmän tulisi olla sellainen, joka huomioi yritys kiinnityksen etusijan suhteessa myöhempään erillispanttaukseseen, jotta järjestelmä olisi yhteen sovitettavissa suomalaisen muuta omaisuutta koskevan vakuusjärjestelmän kanssa, ja sama pätee myös muihin jäsenmaihiin.

²⁶⁰ ks. luku 4.2.

²⁶¹ Juutilainen 2018, s. 306–307.

²⁶² Raitio – Tuominen 2025, s. 233–235.

kustannuksia ja mahdollisia oikeudenmenetyksiä. Esteitä voitaisiin nähdäkseni poistaa 4.4.1 luvussa kuvatulla tavalla direktiivillä, joka yhdenmukaistaa julkivarmistusvaatimuksia, sillä tällöin vakuusjärjestelyn osapuolet tietäisivät, että EU-julkivarmistusedellytysten täyttäminen riittäisi riippumatta siitä, minkä EU-maan lakia vakuusjärjestelyyn sovelletaan.

Siinä tapauksessa, että lainsäädännön kokonaisvaltainen yhtenäistäminen olisi jäsenmaiden pidemmän aikavälin tavoitteena, voitaisiin sitä nähdäkseni edistää aluksi vapaaehtoisten yhteisten sääntelymallien avulla. EU-alueella voitaisiin kehittää yhteisesti mallilakisäännöksiä, jotka jäsenmaat voisivat halutessaan ottaa käyttöön kansallisesti, tarvittaessa muokaten säännöksiä sopimaan paremmin yhteen kansallisten säännösten kanssa.²⁶³ Mallilakisäännökset voisivat noudatella samoja periaatteita kuin EU-direktiivikin, mutta ottaa tarkemmin kantaa muun muassa kirjaamistapoihin. Tässä mallia voitaisiin ottaa edellä käsitellyistä jo olemassa olevista sääntelymalleista ja mallilaeista.

Mikäli jäsenmaiden kansalliset lainsäädännöt tämän vapaaehtoisen mallilain omaksumisen kautta yhdenmukaistuisivat, voisi seuraava askel eli asetuksen kautta lainsäädännön kattava yhtenäistyminen, esimerkiksi mallilakia mukailevin säännöksin, olla helpommin saavutettavissa tulevaisuudessa. Siten mallilakisääntely voisi toimia välivaiheena matkalla kohti jäsenmaiden sääntelyn kattavaa ja kokonaisvaltaisempaa yhtenäistämistä. Joka tapauksessa alkuvaiheessa jäsenmaiden lainsäädännön harmonisointia tai yhtenäistämistä ei kannattaisi aloittaa asetuksen keinoin tapahtuvalla yhtenäistämisellä. Ensimmäisessä vaiheessa patenttien vakuuskäyttöön liittyvien ongelmien ratkaisussa tulisi nähdäkseni hyödyntää vähemmän jäsenmaiden kansalliseen sääntelyyn puuttuvia keinoja, ja mikäli yhteistyöhalukkuutta olisi vielä enemmän, voitaisiin hiljalleen edetä kohti laajamittaisempaa sääntelyn yhtenäistämistä EU-patenttivakuusasetuksella.

²⁶³ Juutilainen 2018, s. 309–310.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut patenttien rajat ylittävää vakuuskäyttöä EU-alueella ja paikantanut nykytilanteeseen liittyviä haasteita, jotka voivat vähentää patenttien hyödyntämistä vakuutena. Teknologian kehityksen ja yritystoiminnan muutosten myötä patenttien merkitys osana yritysten varallisuutta on kasvanut,²⁶⁴ ja siksi myös patenttien merkitys rahoituksen saamisen mahdollistajana korostuu. Jotta yrityksillä olisi myös jatkossa mahdollisuus saada toiminnalleen rahoitusta tehokkaasti, mahdollisuutta hyödyntää patenteja rahoituksen vakuutena tulisi parantaa.

Tutkielman taustakysymyksenä pyrin selvittämään, miten patenteja tällä hetkellä käytetään vakuutena, ja mitä haasteita nykytilanteeseen liittyy. Rajat ylittävän vakuuskäytön tarkastelussa keskityin erityisesti sivullissitovuuden saavuttamisen edellytyksiin. Tarkastelu osoitti, että EU-jäsenmaiden välillä on suuria eroja siinä, miten patenteja koskeva vakuus perustetaan sivullisia sitovasti. Eroja on erityisesti sen suhteen, minkälaisia julkivarmistustoimia edellytetään, ja kirjaamiseen perustuvan julkivarmistuksen osalta eroja on myös siinä, millaisia tietoja kirjauksen saamiseksi tulee rekisteriviranomaiselle toimittaa. Nykytilanteen tarkastelu osoitti myös, että patenttien rajat ylittävää vakuuskäyttöä, kuten myös muuta vakuuskäyttöä, koskevaa EU-sääntelyä on hyvin vähän. Kansallisten lakien lisäksi esinevakuuksia on hahmoteltu lähinnä erilaisissa akateemisissa malleissa, minkä lisäksi Yhdysvalloissa UCC 9 artiklassa on kattavasti säännelty kaikenlaista vakuuskäyttöä. Näitä säädösmalleja olen käyttänyt EU-alueen patenttien vakuuskäytön kehittämisen tarkastelussa apuna.

Kaikenlaisessa rajat ylittävässä patenttien vakuuskäytössä on havaintojeni mukaan haasteena se, että vieraan oikeusjärjestyksen mukaisten sivullissitovuuden saavuttamisen edellytysten selvittäminen on työlästä ja voi johtaa oikeudenmenetyksiin, mikäli vakuuttaa ei osata perustaa oikein sivullisia sitovasti. Aineellisen oikeuden erot EU-maiden välillä voivat siis tehdä patenttien rajat ylittävästä vakuuskäytöstä vähemmän houkuttelevaa.

Nykytilanteen tarkastelussa havaitsin, että aineellisen oikeuden erojen lisäksi tällä hetkellä sovellettavat lainvalintasäännöt voivat aiheuttaa haasteita erityisesti tilanteissa, joissa vakuutena käytetään muita kuin yksittäisiä kansallisia patenteja. Eurooppapatenttien kohdalla

²⁶⁴ Tuominen 2001, s. 22, Heller – Leitzinger – Walz GRUR 2019, s. 379.

ongelma ei ole niinkään se, että sovellettavan lain selvittäminen ei olisi yksiselitteistä, vaan se, että sen soveltaminen voi johtaa työläisiin julkivarmistustilanteisiin. Eurooppapatentti koostuu nipusta kansallisia patenteja, ja tällä hetkellä sovellettava lainvalintasääntö, *lex protectionis*, ohjaa soveltamaan jokaisen nipun yksittäiseen patenttiin kyseisen maan lakia.²⁶⁵ Kun eurooppapatenttia halutaan käyttää kokonaisuudessaan vakuutena, joutuvat vakuusjärjestelyn osapuolet selvittämään jokaisen yksittäisen maan julkivarmistusvaatimukset ja toteuttamaan jokaisen niistä erikseen. Jokaisen maan edellytysten selvittäminen on hankalaa ja voi aiheuttaa huomattavia kustannuksia ja epävarmuutta vakuuden pysyvyydestä, minkä lisäksi useiden julkivarmistusten tekeminen on työlästä. Tästä johtuen eurooppapatentin hyväksyminen vakuudeksi ei välttämättä näyttäydy houkuttelevana vaihtoehtona.

Myös yhtenäispatentin osalta sovellettavan lain selvittäminen voi tarkasteluni perusteella olla joissain tilanteissa haastavaa. Yhtenäispatenttiasetuksen 7 artiklan mukaan yhtenäispatenttiin omistusoikeuden kohteena sovelletaan sen maan lakia, jossa yhtenäispatentin taustalla olevan eurooppapatentin hakijalla oli kotipaikka eurooppapatentin hakuhetkellä. Mikäli yhtiön kotipaikassa on tapahtunut muutoksia eurooppapatentin hakuhetken jälkeen, ei sovellettava laki käy suoraan ilmi pantinantajan nykyisistä olosuhteista, vaan sen selvittämiseksi pantinsaaja joutuu näkemään vaivaa ja selvittämään Euroopan patenttirekisteristä hakuhetken kotipaikkatietoja. Lainvalintasääntöjen aiheuttamien haasteiden lisäksi eurooppapatentin ja yhtenäispatentin kohdalla haasteita aiheutuu tarkasteluni perusteella myös siitä, että vakuusjärjestelyyn joudutaan soveltamaan vierasta lakia, jonka sivullisittomuuden edellytykset ovat vieraita, ja näitä haasteita ei olisi, mikäli lainsäädäntö olisi yhtenäisempää EU-maiden välillä.

Ensimmäisenä varsinaisena tutkimuskysymyksenä tarkastelin sitä, minkälaisin keinoin nykytilanteen haasteisiin voitaisiin vastata lainvalintasääntöjä kehittämällä. Vertailin nykyisten lainvalintasääntöjen haasteita muihin kirjallisuudessa ja lainsäädäntömalleissa esitettyihin vaihtoehtoihin, erityisesti pantinantajan sijaintimaan lain soveltamiseen. Tarkastelussani tulin kuitenkin siihen tulokseen, että pantinantajan sijaintimaan lain soveltaminen voisi johtaa *conflict mobile* -tilanteisiin, jotka eivät tällä hetkellä patenttien kohdalla ole ongelma. Lisäksi yhtenäispatenttien kohdalla katsoin, että pantinantajan

²⁶⁵ ks. luku 3.2 ja esimerkiksi Koulu 2005, s. 204, Müller-Stoy – Paschold 2014, s. 848, Schaafsma 2014, s. 300, Tosato 2018, s. 169 ja Bogdan – Hellner 2020, s. 414.

sijaintimaan lain soveltaminen ei olennaisesti helpota pantinsaajan selvitystaakkaa, sillä aikaisempien yhtenäispatenttiin kohdistuvien vakuuksien selvittäminen käy hankalammaksi, jos aikaisempiin vakuuksiin on voitu soveltaa eri lakia.

Huolimatta nykyisiin lainvalintasääntöihin liittyvistä haasteista, tulin tarkastelussani siihen tulokseen, että lainvalintasääntöjä ei ole kannattavaa muuttaa. Vaihtoehtoiset lainvalintasäännöt toisivat mukanaan uudenlaisia ongelmia, eikä nykytilanteen haasteita voida ratkaista tehokkaasti lainvalintasääntöjä muuttamalla. Lainvalintasääntöjä tulisi muuttaa ainoastaan, mikäli uudet lainvalintasäännöt olennaisesti edistäisivät vakuuskäytön ennakoitavuutta.²⁶⁶ Koska katsoin, että lainvalintasääntöjen uudistamisella ei tällaista vaikutusta olisi, päädyin siihen, että lainvalintasääntöjen muuttaminen ei ole kannattavaa, minkä vuoksi nykytilanteen haasteisiin on etsittävä ratkaisua aineellisen oikeuden harmonisoinnista tai yhtenäistämistä.

Tutkielman toisena tutkimuskysymyksenä oli sen selvittäminen, miten nykytilanteeseen voitaisiin vastata aineellisen oikeuden keinoin. Aineellisen oikeuden keinoin patenttien vakuuskäyttöä koskevan sääntelyn harmonisointi tai yhtenäistäminen voi tapahtua monella eri tavalla. Tarkastelussa nojasin Lehaven ja Juutilaisen ajatuksiin siitä, että paikallisten erojen huomioiminen on tärkeää, jotta muutos on mahdollista toteuttaa onnistuneesti.²⁶⁷ Tämän vuoksi jaottelin EU-jäsenmaat kolmeen ideaalityyppiin, joita hyödynsin tarkastellessani erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Ideaalityyppejä olivat maat, joissa julkivarmistus tapahtuu kirjauksella patenttirekisteriin, maat joissa julkivarmistus tapahtuu kirjauksella vakuusrekisteriin, sekä maat, joissa julkivarmistustoimia ei edellytetä lainkaan.

EU-tason sääntelyratkaisuja varten tarkastelin erilaisia valmiita sääntelymalleja ja pohdin, miten niitä voitaisiin käyttää apuna sääntelyvaihtoehtojen punninnassa. Erityisesti hyödynsin tarkastelussani UNCITRAL IP-lisäyksessä omaksuttuja ratkaisuja, sillä siinä on huomioitu IP-rekisterien hyödyntäminen mahdollisena julkivarmistuskeinona. Tutkielmassa päädynkin suosittamaan julkivarmistustapojen yhtenäistämistä siten, että patenteja koskevat vakuudet kirjattaisiin patenttirekistereihin, sillä patenttirekistereitä on jo nyt kaikissa jäsenmaissa,²⁶⁸ toisin kuin erityisiä vakuusrekistereitä. Tästä syystä katson patenttirekisterien laajentamisen julkivarmistustarkoituksiin käyvän helpommin kuin täysin uusien rekisterien perustaminen.

²⁶⁶ Juutilainen 2018, s. 347–348.

²⁶⁷ Juutilainen 2018, s. 306 ja Lehavi 2019, s. 34.

²⁶⁸ ks. esimerkiksi Haarmann 2014, s. 167.

Aikaisemmista lainsäädäntömalleista olen tarkastellut myös Yhdysvaltojen UCC 9 artiklaa, ja ottanut vaikutteita erityisesti siihen, miten julkivarmistukseen liittyviä tehtäviä voitaisiin jakaa EU:n ja jäsenmaiden välillä, vastaavalla tavalla kuin Yhdysvalloissa liittovaltion ja osavaltioiden välillä. UCC 9 artiklan mallin mukaisesti päädynkin siihen, että myös EU-tasolla julkivarmistuksessa tulisi hyödyntää jäsenmaiden valmiita kirjaamisjärjestelmiä, lukuun ottamatta yhtenäispatenttia, sillä sitä varten on jo olemassa EU-tasoinen rekisteri, jota voidaan hyödyntää kirjaamisessa. Lisäksi olen tarkastellut myös EU-alueella kehitettyjä EBRD:n ja DCFR mallilakeja, mutta koska niissä IP-oikeuksia ei ole erityisesti huomioitu, olen katsonut niiden hyödyksi lähinnä mallin siihen, miten esinevakuusjärjestelmää voitaisiin laajempaan kokonaisuutena yhtenäistää, ja mikäli tämä olisi pidemmän aikavälin tavoitteena EU:ssa, tulisi patenteja koskevan sääntelyn olla sellaista, joka tulevaisuudessa sopisi yhteen tällaisen sääntelyn kanssa.

EU-tason sääntelytoimien toteuttamiseksi tarkastelin kolmea erilaista vaihtoehtoa: direktiivien avulla tapahtuvaa sääntelyn harmonisointia, tiivistettyä yhteistyötä halukkaiden jäsenmaiden välillä ja erityiskysymyksiin keskittyvää sääntelyä sekä asetuksin tapahtuvaa sääntelyn yhtenäistämistä. Näistä parhaimpana ensi vaiheen toimenä pidän tarkasteluni perusteella direktiivien kautta tapahtuvaa jäsenmaiden kansallisen sääntelyn harmonisoimista.

Tarkastelussani päädyin siihen, että sivullisittomuuteen liittyviin nykytilanteen haasteisiin voitaisiin vastata asettamalla direktiivillä vaadittaville julkivarmistustoimille vähimmäis- ja enimmäistasot. Vähimmäistasoksi ehdotan sitä, että patenteihin kohdistuvat vakuudet tulee kirjata patenttirekisteriin. Enimmäistaso puolestaan riippuu nähdäkseni siitä, kuinka paljon liikkumavaraa jäsenmaille halutaan sallia. Joka tapauksessa ehdotan direktiivin avulla säädettäväksi jonkin ylärajan sille, mitä toimia jäsenmaat voivat sivullisittomuuden saavuttamiseksi edellyttää. Vähimmäistaso helpottaisi pantinsaajia selvittämään patenteihin kohdistuvia aikaisempia vakuuksia, ja enimmäistason sääntelyn avulla pantinsaajat tietäisivät, mitkä toimet tekemällä vakuudesta saadaan sivullisia sitova, riippumatta siitä, minkä maan lakeja järjestelyyn sovelletaan. Direktiivin avulla tapahtuvan jäsenmaiden sääntelyn harmonisoinnin hyötynä pidän erityisesti sitä, että se mahdollistaa kansallisen liikkumavaran ja paikallisten käytäntöjen huomioimisen, erityisesti jos kirjaamisen toteutus jätettäisiin jäsenmaiden järjestettäväksi niiden parhaaksi katsomallaan tavalla.

Tähän ratkaisuun liittyy nähdäkseni myös haasteita. Koska julkivarmistustavat ovat tällä hetkellä jäsenmaiden välillä niin erilaisia, on sellaisen sääntelytason löytäminen, johon kaikki jäsenmaat voivat suostua, mutta joka tosiasiaa helpottaa patenttien vakuuskäyttöä

nykytilanteeseen verrattuna, vaikeaa. Lisäksi, koska direktiivi sallisi silti eroja julkivarmistustavoissa, joutuisivat vakuusjärjestelyn osapuolet silti selvittämään, miten juuri tietyssä maassa julkivarmistus tehdään. Enimmäistason toimien automaattinen suorittaminen ei välttämättä onnistu sellaisissa maissa, joissa julkivarmistusedellytykset ovat matalammat, koska esimerkiksi tietynlainen kirjaaminen ei ole kaikkialla mahdollista. Myös kyseisessä maassa käytettävä kirjaamistapa jäisi edelleen yksittäistapauksissa selvitettäväksi. Näistä haasteista huolimatta katson, että direktiivillä tapahtuva patenttien vakuuskäytön harmonisointi olisi hyvä ensi vaiheen keino patenttien vakuuskäytön edistämiseksi.

Direktiivien avulla tapahtuvan harmonisoinnin ohella tulin tutkielmassa siihen tulokseen, että nykytilanteen haasteisiin voitaisiin vastata tiiviimmän yhteistyön keinoin halukkaiden jäsenmaiden kesken. Tiiviimpi yhteistyö voisi olla mahdollista nähdäkseni joko erillisenä keinona, tai direktiivin avulla tapahtuvan harmonisoinnin ohella tapahtuvana sääntelyn yhtenäistämisenä. Tiiviimpää yhteistyötä tehdään jo nyt EU:ssa yhtenäispatenttien kohdalla ja katson, että yhtenäispatenttijärjestelmää voitaisiin laajentaa koskemaan myös yhtenäispatenttien vakuuskäyttöä. Yhtenäispatentteja varten on jo olemassa rekisteri, jota voitaisiin hyödyntää myös vakuuksien kirjaamiseen.²⁶⁹ Tiedostan kuitenkin, että se, että patenttisääntelyssä ollaan päästy yhteisymmärrykseen, ei automaattisesti tarkoita, että yhteisymmärrys olisi saavutettavissa vakuussääntelystä, sillä toisin kuin patentteja koskevassa sääntelyssä, vakuuksia koskevassa sääntelyssä on huomattavasti eroja jäsenmaiden välillä. Mikäli yhtenäispatenttisääntelyä laajennettaisiin koskemaan niiden vakuuskäyttöä, tulisi lisäksi selvittää, miten se sopii yhteen esimerkiksi EU:n maksukyvyttömyysasetuksen kanssa, mutta tämä on seikka, jota en tämän tutkielman puitteissa ole pystynyt tarkastelemaan.

Kokonaisvaltaisimpana keinona patenttien vakuuskäyttöä voitaisiin yhtenäistää EU-asetuksella. Tarkasteluni perusteella en kuitenkaan pidä tätä potentiaalisena ensimmäisenä keinona patenttien vakuuskäytön haasteisiin vastaamiseksi. Aikaisemmassa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että tällainen yhden ja saman mallin vieminen kaikkiin jäsenmaihin saman sisältöisenä todennäköisesti epäonnistuisi,²⁷⁰ ja koska nykytilanteen haasteisiin on nähdäkseni mahdollista vastata myös muunlaisin keinoin, pidän niitä ensisijaisina. Mikäli tämä olisi kuitenkin pidemmän aikavälin tavoite, voitaisiin EU-tasolla hahmotella patenttien vakuuskäyttöä koskeva mallilaki, jonka jäsenmaat voisivat halutessaan

²⁶⁹ Yhtenäispatenttiasetus, 9 artikla.

²⁷⁰ Näin on katsonut esimerkiksi Juutilainen 2018, s. 306–307.

ottaa käyttöön, ja joka voisi lopulta toimia pohjana EU-asetukselle.²⁷¹ Asetuksen tai mallilain sisältöä ei tämän tutkielman puitteissa ollut mahdollista tarkemmin hahmotella, mutta katson, että se voisi perustua samoille periaatteille kuin direktiivikin, ja ottaa vielä enemmän mallia valmiista sääntelymalleista. Tarkasteluni perusteella tulin siihen tulokseen, että sääntelyn harmonisoinnin ja yhtenäistämisen alkuvaiheessa tulisi edetä muilla tavoin, mutta myöhemmässä vaiheessa myös tämä voisi olla mahdollinen.

Tutkielmassa tulin siihen lopputulokseen, että patenttien vakuuskäyttöön tällä hetkellä sovellettavia lainvalintasääntöjä muuttamalla ei ole mahdollista vastata nykytilanteessa sivullisittomuuteen liittyviin haasteisiin, ja muiden lainvalintasääntöjen soveltaminen voisi tuoda mukanaan nykyistä enemmän ongelmia. Tämän vuoksi haasteisiin olisi pyrittävä vastaamaan aineellisen oikeuden keinoin. Ensi vaiheen keinoina ehdotan tarkasteluni perusteella EU-direktiiviä, jolla sivullisittomuuden edellytyksiä harmonisoidtaisiin. Tämän rinnalla pidän kannattavana yhtenäispatenttisääntelyn laajentamismahdollisuuksien tarkastelua. Mikäli pidemmän aikavälin tavoitteena olisi loppujenkin aineellisen oikeuden erojen poistaminen jäsenmaiden välillä, voitaisiin patenttien vakuuskäyttöön kehitellä EU-tasolla mallilakia, jonka jäsenmaat voisivat halutessaan implementoida osaksi omaa kansallista lainsäädäntöään. Mikäli jäsenmaiden väliset erot näin pienentyisivät, voitaisiin lopulta edetä myös EU-asetukseen, jolla patenttien vakuuskäyttöä EU:ssa yhtenäistettäisiin. Tämän myötä patenttien rajat ylittävä vakuuskäyttö helpottuisi EU-alueella, sillä julkivarmistustoimet ja sivullisittomuuden edellytykset olisivat yhteneväisiä riippumatta siitä, mitä lakia järjestelyyn sovellettaisiin tai missä maissa järjestelyn osapuolet ovat, mikä puolestaan vähentäisi selvitystarvetta ja siitä aiheutuvia kustannuksia ja epävarmuutta.

²⁷¹ Juutilainen 2018, s. 309–310.